

652
1967

341035330
20240101033

Handwritten text in a stylized script, possibly a signature or title, written in black ink on a yellow background.

Large, stylized white characters or symbols, possibly a decorative element or a large number, set against the yellow background.

19467

ლიტერატურულ-მსახვრული და
საზოგადოებრივ - პოლიტიკური
შუიანალი
საქართველოს მშვიდალთა
კავშირის აზარის
განუოფილბის ორგანო

შ ი ნ ა ა რ ს ი

10.441

4

1967

ა. თსილაიშვილი — ოქტომბრით აღორ- ძინებული	3
ბ. გვარამიშვილი — ლექსები	8
ა. ჩხაიძე — ზღვა და ოთხი ქალიშვილი (ნაწევები მოთხრობიდან)	11
მ. გარშანიძე — ლექსები	26
მ. გორბილაძე — მოწმენდილი ცა (მოთ- ხრობა)	30
ბ. ხალუშვაძე — ლექსები	39
რ. რომანაძე — სიცოცხლის წყურვილი (მოთხრობა)	42
ი. მელია — ბაზრობა აბაშაში (ლექ- სი)	46
შ. ზომიძე — მე შემოძლია (ლექსი)	48
ა. გურგენიძე — ახალგაზრდობა (ლექ- სი)	49
ი. იაკოვლევი — მიწის გული (მოთხრო- ბა — თარგმნა ტ. ხინთიბიძემ)	50

ივლისი
აგვისტო

აჭარის შუიანალ-გაზეთების გამომცემლობა

დღეები და აღმნიშვნები

რ. გორგაძე — დღეს სოფელ ოქტომბერ- ში (ნარკვევი)	60
ნ. მოღვაძე — კაი კაცი (ნარკვევი)	64
პრიტიკა და კუბლიცისტიკა	
პ. ნაცვლიშვილი — სოციალისტური გარ- დაქმნების ასახვა აჭარის ლიტერატუ- რაში	70
ს. ჩხაიძე — გიორგი მცირის „გოდება გი- ორგი მთაწმინდელისა“	75
აშარის წარსულიდან	
ნ. ინწირველი — ქარხნის დაბადება	81
წიგნის თარო	
ზ. კურძე — ივანე გომართელის თხზუ- ლებათა გამოცემის გამო	90

რედაქტორი შოთა ქურიძე
სარედაქციო კოლეგია:

- ბ. ახვლედიანი, ნ. გვარიშვილი, მ. ჯარშანიძე (პ/მგ. მდივანი),
პ. ლორია, აღ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, გოგებაშვილის ქ. № 24.
ტელეფონები: რედაქტორის — 33-71, პ/მგ. მდივნის — 33-72.

ალექსანდრე თხილაიშვილი

საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის
პირველი მდივანი

ოქტომბრით აღორძინებული

მეტად სასიხარულო ცნობა მოვიდა. სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის ბრძანებულებით წარმატებებისათვის, რომლებიც რესპუბლიკის მშრომელებმა მოიპოვეს სახალხო მეურნეობის განვითარებასა და კულტურულ მშენებლობაში, აჭარის ასსრ დაჯილდოებულია **ლენინის ორდენით**.

ეს უმაღლესი ჯილდო ჩვენმა რესპუბლიკამ მოიპოვა დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 50 წლისთავის იუბილესათვის მზადების დღეებში. იგი იმ დიდი შრომის შედეგია, რომელსაც კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით ეწევიან ჩვენი მუშათა კლასი, კოლმეურნე გლეხობა, კულტურისა და მეცნიერების მუშაკები.

ეს დიდი ჯილდო არა მარტო აჭარის ასს რესპუბლიკის, არამედ მთელი საქართველოს მშრომელთა შემოქმედებითი შრომის მარადსახსოვარი, მაღალი შეფასებაა. ეს ერთხელ კიდევ იმის დადასტურებაა, რომ საბჭოთა ხალხების ძმურ ოჯახში აჭარა მოწინავე ავტონომიურ საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკად გადაიქცა. შედარებით მოკლე ისტორიულ პერიოდში აქ შეიქმნა მძლავრი მრეწველობა, დიდად განვითარებული მრავალფეროვანი სოფლის მეურნეობა, აყვავდა და კიდევ უფრო განვითარდა ქართული სოციალისტური კულტურა. აჭარაში, სადაც რევოლუციამდე ყველაზე დიდ საწარმოდ ითვლებოდა ნახევრად შინამრეწველური ნავთობჩაღვით მოსასხმელი სადგური, აშენდა ნავთობგადამამუშავებელი, გემთსაშენებელი, მანქანათსაშენებელი, ელექტროტექნიკური, ელექტრომექანიკური, ტყავის, ტუნგოს ზეთსახდელი ქარხნები, სამკერვალო, ფეხსაცმლის, თამბაქოს ფაბრიკები, 12 ჩაის გადამამუშავებელი ფაბრიკა, ციტრუსების, ზორცის კომბინატები, აჭარისწყლის ჰიდროელექტროსადგური და სხვა სამრეწველო საწარმოები.

ლენინური კოოპერაციული გეგმის წარმატებით განხორციელებამდე დეგად აჭარის სუბტროპიკული რაიონები ჩაის, ციტრუსების, ტუნგოს, დაფნისა და სხვა უძვირფასესი სასოფლო-სამეურნეო კულტურების აყვავებულ პლანტაციებად გადაიქცა. 1921 წლამდე აქ იყო 850 ჰექტარი ჩაის პლანტაცია და 397 ჰექტარი ციტრუსი. მეტწილად ეს პლანტაციები კაპიტალისტებსა და მემამულეებს ეკუთვნოდათ. დღეს აჭარის ჩაის პლანტაციებს უკავიათ 7.320 ჰექტარი, ციტრუსებს — 5.518 ჰექტარი.

სოციალისტური ხუთწლედების წარმატებით შესრულებამ სახე უცვალა აჭარის ქალაქებსა და სოფლებს. საწარმოო ძალების, ეკონომიკისა და კულტურის განვითარების დარგში საბჭოთა ხელისუფლების წლების მანძილზე აჭარაში გაცილებით მეტი რამ გაკეთდა, ვიდრე მისი არსებობის მთელი ისტორიის განმავლობაში. ახლა ავტონომიურ რესპუბლიკის სამრეწველო საწარმოები ერთ წელიწადში უშვებენ ასეულ მილიონობით ღირებულების პროდუქციას და ჩვენს ქვეყანას აძლევენ დიდძალ ნავთობპროდუქტებს, წყალქვეშაფრთიან კატარღებს, სარეცხ მანქანებს, ელექტროკარებს, კვების მრეწველობის მანქანებს, კოფეინს, ტუნგოს ზეთს, კონსერვებს, ბაიხაო ჩაის, თამბაქოს ნაწარმს და სხვ. ჩაის ნედლეულის წარმოება საბჭოთა ხელისუფლების წლებში 1921 წლის 359 ტონიდან 1966 წელს გაიზარდა 35.376 ტონამდე, ესე იგი თითქმის 100-ჯერ, ციტრუსებისა — 150 ტონიდან 30 ათას ტონამდე, ანუ 200-ჯერ. მნიშვნელოვნად გადიდდა ვენახების, ხეხილის ბაღების, დაფნისა და ტუნგოს პლანტაციების მოსავლიანობა.

განსაკუთრებით სავალალო იყო რევოლუციამდელ აჭარაში ტრანსპორტის მდგომარეობა. ქალაქებსა და სოფლების მცხოვრებთა მიმოსვლის ძირითადი საშუალება იყო ურემი, უკეთეს შემთხვევაში — ფაიტონი. ახლა აჭარაში არ არის სოფელი, სადაც არ მიდიოდეს საავტომობილო გზა. ფართოდ განვითარდა რკინიგზის, საავიაციო და საზღვაო ტრანსპორტი. აჭარაში ყველა სახეობის ტრანსპორტის შემდგომი განვითარების დიდი პერსპექტივებია დასახული ხუთწლიანი გეგმით. ამას წინათ ბათუმში შეიქმნა საქართველოს საზღვაო სანაოსნო, რევოლუციამდელი აჭარის შავი ზღვის სანაპირო გაუვალი ჭაობებით და უღრანი ტყეებით იყო დაფარული. საბჭოთა ხელისუფლების წლებში ამოშრობილი ჭაობების ადგილას აშენდა ისეთი სახელგანთქმული კურორტები, როგორიც არის ქობულეთი, მახინჯაური, მწვანე კონცხი, ციხისძირი. კეთილმოწყობილ სანატორიუმებსა და დასასვენებელ სახლებში ყოველწლიურად ათასობით მშრომელი ისვენებს ჩვენი ქვეყნის ყველა კუთხიდან.

პარტიისა და საბჭოთა მთავრობის დაუცხრომელი ზრუნვით აჭარის ქალაქები და სოფლები სამედიცინო დაწესებულებათა ფართო ქსელით დაიფარა. თუ 1919-1920 წლებში აჭარაში სულ ერთი 100-საწოლიანი საქალაქო საავადმყოფო, სამალარიო სადგური, 4 სამედიცინო უბანი და 14

ექიმი იყო, ახლა მშრომელთა ჯანმრთელობის დაცვას ემსახურება 264 მეტრნალო და პროფილაქტიკური დაწესებულება, მათ შორის 44 საავადმყოფო, რომლებშიც 3.000 ადგილია, 3.300-ზე მეტი ექიმი და მედიცინის და. ახალი ხუთწლიანი გეგმა ითვალისწინებს სამედიცინო დაწესებულებათა ქსელის შემდგომ გაფართოებას.

სამედიცინო მომსახურების გაუმჯობესებამ, დაავადებათა კერების ლიკვიდაციამ ხელი შეუწყო მოსახლეობის სწრაფ ზრდას. 1926 წელს აჭარაში 126 ათასი მცხოვრები იყო, 1966 წელს კი მოსახლეობის რიცხვი 285 ათასამდე გაიზარდა.

დიდი წარმატებებია მიღწეული კულტურის დარგში. რევოლუციამ დელი აჭარა მთლიანი უწიგნურობის მხარედ ითვლებოდა. 1921 წელს მოსახლეობის სამ პროცენტზე ნაკლებმა იცოდა წერა-კითხვა. უმთავრესად ესენი მდიდრების შვილები იყვნენ. ოქტომბრის რევოლუციამ ფართოდ გაუღო სკოლებისა და უმაღლესი სასწავლებლების კარი აჭარელ მშრომელებს. დიდი ხანია აღმოიფხვრა უწიგნურობა. საბჭოთა ხელისუფლების წლებში ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების რიცხვი 38-დან 414-მდე გაიზარდა. მოზარდი თაობის აღზრდას ემსახურება 2 სასოფლო-სამეურნეო, პროფესიულ-ტექნიკური, კულტურულ-საგანმანათლებლო, მუსიკალური, საზღვაო, სავაჭრო, სამედიცინო სასწავლებლები და ტექნიკუმები, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის პედაგოგიური ინსტიტუტი, თბილისის პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ბათუმის ფილიალი და სხვა სასწავლებლები. მოსწავლეთა რიცხვი 1921 წლის 2.684-დან 66.235-მდე გაიზარდა 1966 წელს. აჭარელ სტუდენტთა დიდი ნაწილი სწავლობს თბილისის, მოსკოვის, ლენინგრადისა და ჩვენი ქვეყნის სხვა ქალაქების უმაღლეს სასწავლებლებში. წარსულში აჭარის მშრომელ ხალხს ოცნებაც კი არ შეეძლო იმაზე, რომ ესწავლა მეოთხე მოქალაქეს.

წინათ აჭარაში არ იყო არც ერთი სამეცნიერო-საკვლევი დაწესებულება, ახლა კი მათი რიცხვი ათს აღემატება. ამ დაწესებულებებში დღეისათვის ნაყოფიერ მეცნიერულ მუშაობას ეწევა სამასამდე კაცი. ხალხის ცხოვრებასა და ყოფაში მტკიცედ დამკვიდრდა წიგნი, ჟურნალი, გაზეთი, რადიო, ტელევიზორი. მამაპაპური ჭრაქის ნაცვლად მშრომელთა ოჯახებში ბრწყინავს „ილიჩის ნათურა“.

აყვავდა ლიტერატურა და ხელოვნება. აჭარელ მწერლებს, მხატვრებს, თეატრალური და მუსიკალური ხელოვნების მუშაკებს მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ ქართული კულტურის განვითარებაში. გარდა ბათუმის

დრამატული თეატრისა და აჭარის სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლისა, რესპუბლიკაში მუშაობს სახალხო თეატრები, თვითმოქმედი მხატვრული კოლექტივები, რომელთა საშემსრულებლო ოსტატობა საკმაოდ მაღალ დონეზე დგას. აჭარის თვითმოქმედი კოლექტივები მუდამ წარმატებით გამოდიან და პირველ ადგილს იკავებენ რესპუბლიკურ დათვალიერებებზე, რომლებიც თბილისში იმართება.

ოქტომბრის დიადი დღესასწაულის ზღრუბლზე არ შეიძლება უდიდესი სიამაყის გრძნობით არ აღვნიშნოთ, რომ არ დარჩენილა აჭარის სამეურნეო თუ კულტურული ცხოვრების არც ერთი სფერო, სადაც არ მომხდარიყოს ძირეული ძვრები, რომ აყვავდა და თანასწორობა შორის თანასწორობა გახდა წინათ ჩაგრული აჭარა.

მაგრამ აჭარის მშრომელები არ კმაყოფილდებიან მიღწეულით. განსაკუთრებით მაღალი შრომითი და პოლიტიკური აქტივობით აღინიშნება დიდი ოქტომბრის 50 წლისთავის სახელოვანი იუბილესათვის მზადების დღეები. პარტიული, საბჭოთა, პროფკავშირული, კომკავშირული და სამეურნეო ორგანიზაციები ფართოდ რაზმავენ მშრომელებს სახელმწიფო გეგმებისა და ნაკისრ ვალდებულებათა პირნათლად შესრულებისათვის.

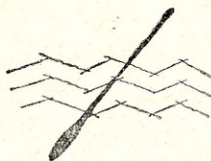
ჩვენი რესპუბლიკის სამრეწველო საწარმოებმა მიმდინარე წლის პირველი ნახევრის პროდუქციის გამოშვების დავალება 104,3 პროცენტით შეასრულეს და დედა-სამშობლოს მისცეს თითქმის 3,5 მილიონი მანეთის ზეგეგმითი პროდუქცია. წარმოების მოცულობა შარშანდელ შესაბამის პერიოდთან შედარებით ხუთი პროცენტით გაიზარდა.

ჩვენს სახელოვან მუშებთან ერთად საიუბილეო ვახტზე დგანან სოფლის მეურნეობის მშრომელები, რომელთაც სამეურნეო გეგმებისა და ნაკისრ ვალდებულებათა შესრულების ჩინებული ტრადიცია აქვთ. განსაკუთრებით გამორუღად შრომობენ ჩვენი მეჩაიეები. შარშან მათ მოკრიფეს და სახელმწიფოს მიყიდეს 35.577 ტონა ხარისხიანი ჩაის ფოთოლი, საშუალო საპექტრო მოსავალი გაზარდეს 5.616 კილოგრამამდე და მსოფლიო რეკორდი დაამყარეს. წელს ჩვენი მეჩაიეები ძლევენ ყველა დაბრკოლებას და, არახელსაყრელი კლიმატური პირობების მიუხედავად, თვალსაჩინო წარმატებებს აღწევნენ. ჯერ კიდევ 20 ივნისისათვის მათ მოკრიფეს 16.659 ტონა ხარისხიანი ჩაის ფოთოლი და ამით მაის-ივნისის გეგმა 103 პროცენტით შეასრულეს. ასევე გადამეტებით შესრულდა ივლისის დავალება.

ჩაის ფოთლის კრეფის წლიური გეგმა შევასრულოთ ერთი თვით ადრე — ასეთია ჩვენი მეჩაიეების გადაწყვეტილება.

თვალსაჩინო წარმატებებს აღწევენ ჩვენი მეციტრუსეები, მევენახეები, მეთამბაქოეები, მეცხოველეები. გადაჭარბებით შესრულდა სახელმწიფოსათვის ხორცის, რძის, კვერცხისა და სოფლის მეურნეობის სხვა პროდუქტების მიყიდვის მიმდინარე წლის პირველი ნახევრის გეგმა.

ამიერიდან აჭარის ასსრ ლენინის ორდენოსანია. ეს საპატიო სახელი დიდ შოვალეობას გვაკისრებს, ჩვენც არ დავზოგავთ ენერგიას, ცოდნას და გამოცდილებას, რათა შენდგომში ვამრავლოთ წარმატებები, ახალ-ახალი გამარჯვებებით ვუბასუხოთ პარტიისა და მთავრობის მაღალ შეფასებას — დიდი და საპატიო ჯილდოს მიღებას.

ნანა გვაჩიშვილი

დიდება ოქტომბერს

წითელი ფერებით
და მწვანე ღერებით
მოვიდა ოქტომბერი.
სინათლით, სიწრფელით
და მუშის დაკოჟრილ ხელებით.
მოუტანა მამულს იმედები
საოცრად ბევრი.
ხორბლად აქცია ცხოვრების ყანა,
ქალები მზეში გამოიყვანა,
მისცა სიხარული, სიყვარული,
და თავისუფლება.
არც ქალები დაურჩნენ ვალში —
თესვაში, მკაში, აკვნის რწევაში.
ომში სამშობლოს გადასარჩენად
სულ ტრიალებდა მათი მარჯვენა,
გამრჯე ხელები...
მათთვის მოვიდა ოქტომბერი
წითელი ფერებით და
მწვანე ღერებით,
მზე მისცა თვალებს...
დიდება მის მოსვლას!
აფერუმ ქალებს!

ხომ ლამაზია ეს საქართველო,
მაგრამ მე უფრო ლამაზი მინდა.

ლადო ასათიანი.

გახედე სერებს, ყაყაჩოს ველებს,
კიპარისს, მაღალ ყელს რომ

იღერებს,

თვალს ვერ მოსტაცებ

ტალღნარებს მზიანს,

გაფიცებ ლურჯ ზღვას: ხომ

ლამაზია?

ახედე ლაყვარდს, კიდეში თეთრად
წეროვბივით ღრუბლები სხედან,

აიშლებიან და გავონებენ

თეთრი ნისლების გაფრენილ

ქედანს.

დახედე ბალახს უცოდველ ნამში

გალუმბულსა და ტუჩებზე რძიანს.

ხომ ლამაზია ეგ ბალახები,

ხომ ლამაზია?

შეხედე თეთრ ქალს, თუ ტრფობა
გწამდეს,

თვალებს ნუშთან, აფრენილ

წარბებს,

ხელზავიანებს შეხედე ქალებს,

ცეცხლს რომ დაგინთებს მაგ

გულთან ზიარს.

გახედე თამარს, შეხედე მზიას,

ხომ ლამაზია?

ბედნიერი ვართ, ვეკუთვნი

შვილად

ხალხს გულადს, პურადს და

თავზიანს.

ვისა აქვს ქვეყნად აგრე ლამაზი

დედა-სამშობლო, გაფიცებ დედას:

ხომ ლამაზია?

ქ ა რ ი . . .

ღრუბელ-ღრუბელ მინადენი,

ჩამომხმარი ლერწმის ფშენა,

თოვლით მიყრილ ცივ კარებთან

სიმარტოვის ჩუმი სტვენა,

ველის ენა, კორდის ენა,

ვერხვის მთრთოლავ ფოთლის

ფრენა,

ქარი... ქარი... ნიავექარი.

უხილავი ლურჯი ლურჯა

ათამაშებს ნისლის ფაფარს.

დააქროლებს სულს მშფოთვარეს

ქ ა რ ი . . .

უსახლკაროს, მიუსაფარს,

ქარი, ქარი, ლურჯი ქარი.

თბილ თქეშიდან გაქცეული,

ბალახებში წაქცეული,

კენწეროზე აპარული,

ფოთოლ-ფოთოლ გაპარული

ხან ღრუბლების აქლემს აზის,

ხან ნაკადულს მისდევს ფეხით,

ნარგიზებზე მოქნეული

ცრემლიანი წვიმის შხეფი,

ქარი, ქარი, ლურჯი ქარი.

რაც არ არის, არ არის,
ააფრინე ალალი,
ატმის ყვავილს მიეზღოს
ჩემი გულის ზარალი.
ცისკრის ცელქმა ტოროლამ
აპრილს მისცეს ვალები.
რა ვქნა, იას რადა აქვს
ასე ლურჯი თვალები!
იისთვალას ვეტრფოდი?
ეს ხომ მისი ბრალია.
ჰოდა, გადაიხადოს
სიყვარულის ვალია.
ცოტა-ცოტა წყალობა

ყველამ გულს უწყალობა:
წმინდა წყარომ — გალობა,
ჩიტბატონამ — ჭიკჭიკი,
კვირტის წვერზე წვიმებმა
წაკწაკი და წიკწიკი.
სალამურად აქციეს
ერთი ციცქნა ქალია,
ახლა გადაიხადე
ამოდენა ვალია,
გაზაფხულის ზარალი...
ააფრინეთ ალალი,
რაც არ არის, არ არის...

გოგო, გოგო!

გოგოვ, საით გარბოდი
შენი ჭრელი გარმონით?
გოგო, გოგო, კისკისა,
აქ ჩამოდი წყლის პირსა,
აქ ტირიფმა ჩრდილები

იდუმალი იცისა,
ლაიჯერე, გინდ არა
ფიცი ლამაზ ბიჭისა,
არ დაგიჩხეს გარმონი,
ჭორობა იცისა.

ყვითელი ფოთოლი

ფოთოლი მუდამ მომაგონებს
კაცის ხელის გულს,
სულ მთლად დაძარღვულს...
სხეულზე ყვითლად დაფიტული
ძარღვები წვანან.

ხელის გულივით უცებ გაგიმხელს:
იწვა, იწვალა,
წუთისოფელი იყო წამი და...
იყო... წავიდა...

ალექსანდრე ჩხაიძე

ზღვა და ოთხი ქალიშვილი

მწერალმა ალექსანდრე ჩხაიძემ სამამულო ომის მონაწილე ქართველ მეზღვაურ ქალებზე დაწერა დოკუმენტური მოთხრობა „ზღვა და ოთხი ქალიშვილი“.

მოთხრობა საინტერესოა იმიტომ, რომ ამ მამაცი ოთხეულიდან ერთ-ერთი აჭარის მკვიდრია.

ქვემოთ ვბეჭდავთ რამდენიმე ნაწყვეტს ამ მოთხრობიდან.

— თუ იცი, იგორ, დღეს რა რიცხვია? — ჰკითხა იულიამ მესაჭეს და სექსტანტი მაგიდაზე დადო.

იგორ ბურმისტროვს რომ მორიგე შტურმანის მოღიძვარი სახისათვის შეეხედა, შეიძლება მიმხვდარიყო, რატომ აძლევდა იგი ასეთ უცნაურ კითხვას. მაგრამ „მინსკის“ მესაჭეს ვახტზე დგომისას ჩვეულებად არ ჰქონდა თვალის აქეთ-იქით ცეცება, იგი მხოლოდ წინ იყურებოდა, ხან ზღვას გასცქეროდა, ხან კიდეც — კომპასს.

— როგორ თუ რა რიცხვია! — მხრები აიჩეჩა. — 22 ივნისია.

— შენ ასე ფიქრობ?

— რა თქმა უნდა.

— მე კი გეუბნები, რომ დღეს 21 ივნისია.

— როგორ გეკადრებათ, იულია ალექსანდროვნა! — იგორმა ერთი წუთით მოწყვიტა თვალი ზღვას და შტურმანს გაოცებით მიაჩერდა.

— არ გჯერა?

— ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, დღეს ჩემი დღეობაა. — იგო-

რმა გაიღიმა და იუღია ახლა მიხვდა, რატომ გაეპარსა მას ლოყები და საგარეო პერანგიც ჩაეცვა.

— მომილოცავს, მაგრამ დღეს მაინც 21 ივნისია, — გაიცინა იულიამ. იგორი სულ დაიბნა.

იულიამ აღარ აწვალა მესაჭე:

— ხუთი წუთის უკან შეიძლება მართლა იყო 22 ივნისი, მაგრამ ახლა 21 რიცხვია. სწორედ რამდენიმე წუთია გადავცურეთ 180-ე მერიდიანი. გეოგრაფიაში, ალბათ, ისწავლე, რომ ამ ადგილას კალენდარი იცვლება, მერიდიანის ერთ მხარეს 22 ივნისია, ხოლო მეორე მხარეს — 21.

იგორი გაწითლდა და თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— ვიცი, როგორ არ ვიცი. გეოგრაფიაც მისწავლია, ასტრონომიაც და ჟიულ ვერნიც წამიკითხავს.

— იღბალი გქონია, იგორ, ორჯერ გადაიხდი დღეობას, დღეს და ხვალ. ხვალაც ხომ 22 ივნისია.

ამ დროს კარები გაიღო და გაფითრებული პერედერი შემოვიდა.

— ომი დაიწყო... — თქვა მან ჩამწყდარი ხმით.

თბომაველ „მინსკზე“ კალენდარის მიხედვით ომის დაწყება შეიტყვეს ერთი დღით ადრე, 21 ივნისს.

...„მინსკი“ ივნისის პირველ რიცხვებში გამოვიდა ვლადივოსტოკიდან. რამდენიმე დღით ადრე იუღია ფაილოძე ამ გემზე გადაიყვანეს მეოთხე შტურმანად. მასთან ერთად „არქტიკა“ დატოვა ბოცმანმა ხანოვმაც. ტრაპის აკეცვამდე ერთი საათით ადრე კი იგორ ბურმისტროვი გამოცხადდა გემზე.

„მინსკის“ მარშრუტი ასეთი იყო: პირველად ჩუკოტკის ნახევარკუნძულის სანავსადგურო ქალაქ პროვიდენიაში უნდა ჩაეტანა პროდუქტები და ქვანახშირი. იქიდან კი გემი უნდა აეღო ამერიკის კონტინენტისაკენ. გემი ის იყო კომანდორის კუნძულებს უახლოვდებოდა, ომის დაწყება რომ შეიტყვეს.

ზღვა იყო საოცრად ლურჯი და მშვიდი, აქედან შორს კი ჰქუხდნენ ქვემეხები, ინგრეოდა ქალაქები, იხოცებოდნენ ადამიანები და ამაზე ფიქრი აუტანელს ხდიდა ირგვლივ გამეფებულ სიწყნარეს.

კურსის შესაცვლელად არავითარი საბაბი არ ჰქონდათ, მაგრამ პერედერი მაინც შეეკითხა ვლადივოსტოკს, როგორ მოვიქცეთო. მალე მოვიდა პასუხი: განაგრძეთ გზა თავდაპირველი კურსით, ელოდეთ დამატებით მითითებას. საღამომდე კიდევ ერთი რადიოგრამა მიიღეს. უნდა წასულიყვნენ ალუტის კუნძულებისაკენ და შეჩერებულიყვნენ ამერიკის შეერთებული შტატების სამხედრო-საზღვაო ბაზაში — დატრ-ჰარბორში.

ბევრს არ მოეწონა ასეთი ბრძანება, რა დაგვრჩენია ამერიკაში, როცა საკუთარ ქვეყანას მტერი დაესხა და ჩვენს ოჯახებს ბომბებს აყრიანო. კურსის შეცვლას, სამშობლოში დაბრუნებას მოითხოვდნენ.

კაპიტანმა პერედერმა შეკრიბა ეკიპაჟი და ერთ დღეში გამოცვლილ ხმით მკაცრად გააფრთხილა ყველა:

— ჩვენს სამშობლოს შემოესია ძლიერი და ვერაგი მტერი. თქვენ მოისმინეთ საბჭოთა მთავრობის განცხადება. ახლა მთავარია სულის სიმტკიცე და დისციპლინა. მთელი ქვეყანა სამხედრო ბანაკადაა გადაქცეული. ჩვენი გემი დიდი საბჭოთა კავშირის ერთი ნაწილია ამ ოკეანეში. ეს იმას ნიშნავს, რომ დღეიდან ვცხოვრობთ და ვშრომობთ ომის კანონებით. ვაფრთხილებ ყველას, ვინც არ დაემორჩილება საერთო დისციპლინას, დაისჯება ომის კანონების მიხედვით.

...დატრ-პარბორის სამხედრო-საზღვაო ბაზაში არასოდეს არ შედიოდნენ საბჭოთა სავაჭრო გემები. ამიტომ „მინსკის“ გამოჩენას დიდი ინტერესით შეხვდნენ ამერიკელები. კრეისერებიდან, ნადმოსნებიდან, წყალქვეშა ნავებიდან ესალმებოდნენ საბჭოთა მეზღვაურებს. ომის დაწყების შემდეგ პირველად ხედავდნენ საბჭოთა კავშირის მოქალაქეებს და მათგან ელოდნენ ახალ ამბებს.

როგორც კი ჩაუშვეს ტრაპი, გემზე ამოვიდნენ ბაზის უფროსი — კონტრ-ადმირალი და რამდენიმე ოფიცერი.

კაიუტ-კომპანიაში გაიმართა მოკლე საუბარი.

— ჩვენ ყველანი აღშფოთებული ვართ ჰიტლერის ასეთი ვერაგობით. — თქვა კონტრ-ადმირალმა. — იგი ძალიან გათამამდა და ჰგონია, რომ რუსეთსაც ისე ადვილად მოთრგუნავს, როგორც ევროპის სახელმწიფოებს. მე ვწინასწარმეტყველებ, რომ ფაშისტური გერმანია ისევე წააგებს ომს რუსეთთან, როგორც ნაპოლეონმა წააგო. დღეს მხოლოდ სტალინს შეუძლია ჰიტლერის განადგურება. ამ ბრძოლებში მთელი ცივილიზებული მსოფლიო თქვენს მხარეზეა, ბატონებო, და დარწმუნებული ვართ, ამერიკელი ხალხიც იტყვის თავის სიტყვას.

საუბარში გაირკვა, რომ არც წყნარ ოკეანეზე იყო სიმშვიდე. შეერთებულ შტატებსა და იაპონიას შორის ბოლო დროს ძალზე დაიძაბა ურთიერთობა. იაპონია ფაშისტური ღერძის მონაწილე იყო და ჰიტლერი გადაჭრით მოითხოვდა მისგან საბჭოთა კავშირის წინააღმდეგ აშკარად გალაშქრებას თუ არა, ამერიკის შეერთებული შტატების ბლოკირებას მაინც. ამიტომ მიაჩნდათ ამერიკელებს ჰიტლერი საერთო მტრად და ომის პირველი დღეებიდანვე თავს საბჭოთა კავშირის მოკავშირედ თვლიდნენ.

გამომშვიდობებისას კონტრ-ადმირალმა „მინსკის“ კაპიტანი და მისი თანამემწყეები საფლავმანო კრეისერზე მიიწვია.

ერთმა ოფიცერმა იულიას შეხედა და კონტრ-ადმირალს რაღაც წასჩურჩულა. კონტრ-ადმირალმა გაიღიმა, იულიას თავაზიანად დაუკრა თავი და ხმამაღლა თქვა:

— ჩვენი ტრადიციით ქალებს არა აქვთ უფლება ფეხი დაადგან სამხედრო ხომალდის გემბანს, მაგრამ ამჯერად გვინდა დავარღვიოთ ეს წესი

და ამით გამოვხატოთ ჩვენი თქვენდამი განსაკუთრებული პატივისცემა და აღტაცება საბჭოთა ქალების გამბედაობის გამო.

გერჯერობით, სან-ფრანცისკოს ტრასას საშიშროება არ ემუქრებოდა, „მინსკი“ მაინც დაჰყო ორი დღე დატრ-ჰარბორის ბაზაში, რომ ამერიკისაკენ მიმავალ ნაღმოსანთან ერთად განეგრძო გზა.

...დღე-ღამის გასაყარზე გამოჩნდა ამერიკის სანაპირო. უთვალავ სინათლეთა მკრთალი ციმციმით შემოეგება „მინსკს“ ქალაქი-გიგანტი. სანამ ნავსადგურს მიადგებოდნენ, სულ მთლად დაღამდა და სიბნელემ კიდევ უფრო გააღვივა სანაპიროს ცეცხლოვანი ზოლი. ყურის პირას აღმართულ მრავალსაფეხურიან კვადრატულ კოშკს წითელი ნეონის ასოებით ეწერა — „სან-ფრანცისკო“.

ღამე რეიდზე გაატარეს. დილით გემზე ლოცმანი ამოვიდა. ერთ-ერთ პირსზე ჩაუშვეს ღუზა. ტრაპზე პირველი ამოვიდნენ საბჭოთა მოხელეები, ექიმი და საბჭოთა საკონსულოს წარმომადგენელი.

მთელი ეკიპაჟი შემოეხვია საკონსულოს თანამშრომელს, ეკითხებოდნენ სამშობლოს ამბებს. ყველაზე მეტად აინტერესებდათ ოდესის ბედი. სამწუხაროდ, კარგი ამბების მახარობელი ვერ გამოდგა საკონსულოს თანამშრომელი. მეზღვაურებს დაპირდა, სანამ აქ იქნებით, ყოველდღე გინახულვით და, თუ რაიმე ახალი ამბები შევიტყვეთ, მაშინვე გაცნობებთო.

წასვლისას მან ქვემოთ გადაიხედა და თქვა:

— თქვენ ჩემგან გინდათ შეიტყოთ სამშობლოს ახალი ამბები, აი ისინი კი, პრესის, რადიოსა და ტელევიზიის კორესპონდენტები, მოუთმენლად ელიან თქვენთან შეხვედრას. „მინსკი“ პირველი გემია, რომელიც საბჭოთა კავშირ-გერმანიის ომის დაწყების შემდეგ მოვიდა სან-ფრანცისკოში და ასეთ შემთხვევას აქაური ჟურნალისტები ხელიდან არ გაუშვებენ.

თითქოს იერიშით აპირებენ გემის აღებასო, ისეთი ხმაურით ამოიჭრა ჟურნალისტთა ლაშქარი ტრაპზე. მაშინვე მოედნენ მთელ გემს, შეკითხვები დააყარეს კაპიტანს, შტურმანებს, მატროსებს. ირგვლივ ფეთქავდა იუპიტერები. საბჭოთა მეზღვაურებს პირდაპირ პირში აჩრიდნენ მიკროფონებს.

იულისა ჩია ტანის, საოცრად მოძრავი და გურულივით სწრაფად მოლაპარაკე კორესპონდენტი „ერგო“. კისერზე სამი ფოტოაპარატი ეკიდა.

— ჰენრი ფორდი გახლავართ, — გაცნო იგი იულისას. — მხოლოდ არა ის, ავტომობილის მეფე, რომელსაც ძალიან ბევრი დოლარი აქვს. გვარი მემკვიდრეობით მივიღე წინაპრებისაგან. ჰენრი მამაჩემმა დამარქვა, ეგებ, შენც იმ დიდი ფორდივით გამდიდრდეთ. როგორც ხედავთ, მამაჩემს იმედი ვერ გავუმართლე.

იულისა მოეჩვენა, რომ მილიონერ ჰენრი ფორდის უიღბლო სენია ბევრჯერ ნათქვამ ფრაზებს იმეორებდა, თითქოს წინასწარ გაუხეპირებულიყო. ალბათ, ამ ტირადით იწყებდა იგი ყველა ინტერვიუს და ამერიკის

ერთ-ერთ ჟგვირგვინო მეფესთან ასეთი მსგავსება თავისებური რეცხვა იყო, ბიზნესის წყარო.

იულიას შეეცოდა ეს პატარა კაცი, რომელიც ტყავიდან ძვრებოდა, როგორმე სხვებისათვის რომ ეჯობნა და პატრონი ესიამოვნებინა.

— ჩემი სამოქმედო უბანი ნავსადგურია. აქ ვმორიგეობ დილიდან საღამომდე, ზოგჯერ ღამითაც, სენსაციის მოლოდინში, — გულწრფელად გამოუტყდა იგი იულიას, — თვე ისე გაივლის, რომ სენსაცია არ ჩანს. ზოგჯერ ისე მოგბეზრდება ეს გაუთავებელი ლოდინი, რომ მზად ხარ თვითონ გამოიგონო რაიმე სენსაცია — ააფეთქო რომელიმე გემი, ან „კუინ მერის“ კაპიტანს ყური მოაჭრა, — ჰენრის თვითონ გაეცინა თავის ხუმრობაზე. ამ ლაპარაკში რამდენიმე სურათის გადაღება მოასწრო, შემდეგ ბლოკნოტი და კალმისტარი ამოაძვრინა და საქმეს შეუდგა.

იულიამ სთხოვა, ცოტა ნელა ილაპარაკე, თორემ მიძნელებდა ყველა სიტყვის გარკვევაო.

ჰენრის საოცრად გაეხარდა, იულიას თანამდებობა და ვინაობა რომ გაიგო.

— ოჰო, ეს კი ნამდვილად სენსაციაა! სან-ფრანცისკოში შემოდის პირველი საბჭოთა გემი რუსეთთან ომის დაწყების შემდეგ. გემი ნავსადგურში შემოჰყავს ოცი წლის შტურმანს, ისიც ქალიშვილს, ისიც ქალიშვილს!

იულიამ შედავება დააბირა, რომ შტურმანს გემი საერთოდ არ შეჰყავს ნავსადგურში, სან-ფრანცისკოში კი მით უმეტეს, აქაურ ლაბირინთში ხომ ადგილობრივმა ლოცმანმაც ძლივს გაიგნო გზა.

ჰენრის არაფრის გაგონება არ სურდა, სწრაფად გამოემშვიდობა იულიას, საღამოს ისევ გნახავთო, დაუბარა და კისრისტენით დაეშვა ტრაპზე.

„მინსკზე“ ამოსვლის მსურველთა ნაკადს ბოლო არ ჰქონდა. ზოგი გულწრფელ სიმპათიას მოჰყავდა საბჭოთა ადამიანებთან, ზოგი კილევ უბრალო ცნობისმოყვარეობას.

იულიას ვახტი დაიწყო, რომ მორიგე მატროსმა მოირბინა.

— იულია ალექსანდროვნა, რუსები მოვიდნენ!

— ვინ რუსები?!

— აქაური რუსები, სან-ფრანცისკოში რომ ცხოვრობენ. ერთი მღვდელია. ნიჩბისოდენა წვერი აქვს და უშველებელი ჯვარი ჰკიდია.

იულია შეეგება სტუმრებს. ოთხნი იყვნენ. წინ ახოვანი შავწვერა მღვდელი მოაფრიალებდა ანაფორას.

— მამა ამბროსი, — შალიაპინის ბასით წარუდგა იგი იულიას.

სხვებმაც მოწიწებით ჩამოართვეს ხელი, სათითოდ გაეცნენ. ნამდვილი რუსული გვარისანი იყვნენ. ერთი მათგანის მეგვარე ეკიპაჟშიც იყო. იულია სტუმრებს კაპიტანის კაიუტისაკენ გაუძღვა.

პერედერი წინათაც შეხვედრია აქაურ რუსებს, ამიტომ არ გაევიწყლებოდა მათი მოსვლა. სტუმრებს დახვედრა უნდოდა რუსული წესისამებრ. სუფრაზე გაჩნდა ხიზილალა და მოსკოვური არაყი. თვით მამა ამბროს-მაც ვერ გაუძლო ცდუნებას, ცოტა გადაჰკრა, სიამოვნებისაგან აკრუსუნდა და მოსანანიებლად მაშინვე პირჯვარი გადაიწერა.

— მთელ ჩვენს კოლონიას თავზარი დაეცა, როცა შევიტყვეთ, იმ წყევულმა ჰიტლერმა რუსეთს ომი გამოუცხადაო, — გრგვინავდა მამა ამბროსი. — მართალია, თქვენ ღმერთი არა გწამთ, მაგრამ ჩვენს ეკლესიაში მაინც გადავიხადეთ პარაკლისი, ხატებს სანთლები ავუნთეთ და მამა-ზეციერს შევევედრეთ, რომ ხელი მოუმართოს რუსეთის მხედრობას მტერზე გამარჯვებაში.

ერთი სტუმართაგანი, მელოტი და უწარბო ქერა კაცი, რომ შეიტყო, კაპიტანი ოდესელიაო, კინაღამ გადაირია. ისიც ოდესელი გამოდგა, გული აუჩუყდა, თვითონაც ატირდა და სხვებიც აატირა. პერედერმა ძლივს და-არწმუნა, ოდესაში ჯერ კიდევ ჩვენები არიან და ფაშისტები ვერ ელირსე-ბიან დერებასოვზე ჩექმების ბრახუნით გავლასო.

გამომშვიდობებისას სტუმრებმა დახმარება შესთავაზეს, ხომ არაფერი გჭირდებათ, ჩვენი კოლონია არაფრის წინაშე არ დაიხვეს უკანო. პერედერმა მადლობა მოახსენა, ჯერჯერობით არაფერი გვჭირდებაო. კიდევ გინახულებთო, დაპირდნენ და წავიდნენ.

— საცოდავი ხალხია, — თვალი გააყოლა მათ „მინსკის“ მზარეულმა ძია ანტონმა, — ამას წინათ სწორედ აქ ვიდექი. ამოვიდა ერთი აქაური რუსი, გარეგნულად შეძლებული კაცი ჩანდა. თეთრი ხალათითა და ჩაჩით რომ დამინახა, პირდაპირ მე მომადგა. უნდა გენახათ, რა საცოდავად დამე-ღრიჯა, რაც გინდა მთხოვე, ოღონდ ერთი ჩვენებური რუსული ბორშიი დამახვრეპინეო. ასი გრამიც ვახუხინე.

სალამოს კვლავ გამოჩნდა ჰენრი ფორდი, გაზეთების დასტას მოაფ-რიალებდა. იუღია მოძებნა, ის გაზეთები უხმოდ დაუდო წინ, თვითონ კი მრავალმნიშვნელოვანი ლიმილით განზე გადგა.

პირველ გვერდზე იუღიას ფოტოსურათი დაებეჭდათ, ზევიდან ეწერა:

„ქართველი ქალიშვილი — სან-ფრანცისკოს ნავსადგურში“. მის ბი-ოგრაფიას აცნობდნენ გაზეთის მკითხველებს. წერილი ასე მთავრდებოდა: „იუღია ფაილოძე ამბობს, რომ ჰიტლერი თავის სამარეს იპოვის რუსეთში“.

იუღიას გაელიმა. მართალია, მას ეს სიტყვები არ უთქვამს, მაგრამ ჰენრიმ მაინც სიმაართლე დაწერა.

— პატრონმა შემაქო, — ვერ მალავდა კმაყოფილებას ჰენრი, — ხომ ხედავთ, თქვენი ამბავი პირველ გვერდზეა დაბეჭდილი. აი ეს კი, — გაზე-თი გადაშალა და კბილდაკრეჭილი მამაკაცის სურათი უჩვენა, — მეექ-ვსეზე.

— ვინ არის ეს კაცი?

— ლეიკსიტელი ჯონ ჰარინგტონია. მსოფლიო რეკორდი დაამყარა ცხვირის დაცემინებაში. ათი წლის განმავლობაში ათი ათასჯერ დააცემინა ცხვირს.

იგორ ბურმისტროვმა მუშტი მაგიდაზე დაჰკრა.

— ასეთი სისულელეების ჩმახვას მაგათ ის ურჩევნიათ, ამერიკელ ხალხს შეატყობინონ წითელარმიელ საეჭუტის რეკორდი, ერთ დღეს ათი ფამისტი რომ ვამოასალმა სიცოცხლეს! აი რაზე უნდა ვწეროთ დღეს! ესენი კი — ამდენჯერ დააცემინა ცხვირს, ამდენი წიწილა შეჰჰაა ერთ დაჯლომაზე და კიდევ ათასი სისულელე!

ჰენრი ცნობისმოყვარეობით მიაჩერდა იულიას:

— რას ამბობს?

იულიამ გადაუთარგმნა.

ჰენრი აღფრთოვანდა:

— სწორია! აუცილებლად გადავცემ ამ ახალგაზრდის სიტყვებს პატრონს. თქვენი სახელი და გვარი?

ჰენრიმ იგორი განზე გაიხმო და მათ შორის ცხარე კამათი გაიმართა დამტვრეულ რუსულ-ინგლისურ ენაზე.

10.441.
ომის დაწყებამ „მინსკის“ რეისში ცვლილება შეიტანა. დავალება მიიღეს, საავიაციო ბენზინით დატვირთულიყვნენ. საბჭოთა წარმომადგენლები უმაღლესი დაუკავშირდნენ ადგილობრივ სავაჭრო ფირმებს. ყველაფერი მოგვარდა სწრაფად, შეუფერხებლად. მეორე დღესვე „მინსკის“ წინ, რკინა-ბეტონის სანაპიროზე დადგა ნახევარტონიანი კასრების მთები. ეს იყო მეტად სახიფათო ტვირთი. რკინის კასრებიც სწორედ ამიტომ იყო შეღებილი წითლად.

მთელი კვირა იტვირთებოდა გემი. ომის დაწყებით შეძრწუნებული ეკიპაჟი გამხნევდა, სამშობლოსკენ გამგზავრების მოახლოებამ ძაღლონე გაუორკეცა. მორიგეობა ფორმალურად დგებოდა. თითოეული ორ-ორ ვახტზე იდგა ზედიზედ. ამ წითელ კასრებს ელოდნენ ჩვენი ავიაგამანადგურებლები, ბომბდამშენები და ამიტომ „მინსკის“ ეკიპაჟი, ამერიკის ნაპირებთანაც კი, ომის უშუალო მონაწილედ თვლიდა თავს. ამიტომ ვერ გრძნობდნენ დაღლას და ისწრაფოდნენ სამშობლოსაკენ. სან-ფრანცისკოელ მტვირთავებს უკვირდათ ასეთი თავგამოდება. რატომ იკლავთ თავს, ამ საქმეს ჩვენც გავწვდებით, თქვენ კი, ისა სჯობს, ზღვაში გასვლამდე გადახვიდეთ ნაპირზე და დრო ატაროთო.

დატვირთვა დამთავრდა. თხუთმეტი ათასი კასრი ჩაიწყო ტრიუმფში. უკვე ემზადებოდნენ ღუზიდან მოსახსნელად, რომ მოხდა გაუთვალისწინებელი შემთხვევა...

„მინსკის“ მისადგომიდან ხუთასიოდ მეტრზე გემისაშენი ვერფები იყო.

იმ დღეს ახლად აგებულ „ლიბერტს“ უშვებდნენ წყალში. „მინსკის“ მთელი ეკიპაჟი გემბანზე გამოეფინა და შესცქეროდა გემის ჩაშვების ცერემონიალს. ნაპირზე ტრიალებდნენ სმოკინგიანი ჯენტლმენები და თეთრ-კაბიანი ქალები. ვიღაცამ სიტყვა წარმოთქვა.

ეს იყო მეტად ლამაზი სანახაობა. ოკეანე იღებდა ახლად დაბადებულ პირმშოს. თანამომძენი საყვირის ბლავილით ესალმებოდნენ ყოველი მხრიდან. „მინსკზე“ შეჰყვებოდა საყვირმა.

ახლო-მახლო გემები არ იდგა, მაგრამ ყოველი შემთხვევისათვის „ლიბერტს“ ორივე მხრიდან იჭერდნენ ფოლადის საბელებით. გემი თანდათან უმატებდა სვლას და სულ უფრო ღრმად ჯდებოდა წყალში. უცებ მარცხენა ტროსი დაიჭიმა და ძაფივით გაწყდა. გემმა მაშინვე იცვალა მიმართულება, ადგილზე შემოტრიალდა და მეზობელი პირსებისაკენ გამოცურდა...

ნაპირზე შეგროვილი მოხეიმიე ადამიანები გაშეშებული შესცქეროდნენ აწყვეტილ ხომალდს. ორკესტრი დადუმდა. გემებმა შეწყვიტეს ბლავილი...

„მინსკიდან“ დაძაბული შესცქეროდნენ ამ საშინელ სურათს. „ლიბერტი“ მათკენ მოემართებოდა, მაგრამ სანამ იგი შორს იყო, ეს არც თუ ისე შესამჩნევი გახლდათ.

პატარ-პატარა კატარღები აედევნენ „ლიბერტს“, გემბანზე მდგომთ რაღაცას უყვიროდნენ, ხელებს უქნევდნენ. ისინი კი უმწეოდ იდგნენ, არაფრის გაკეთება არ შეეძლოთ. გემზე ჯერჯერობით მანქანები არ იდგა. მას არც საჭე ჰქონდა და არც ღუზა. მაინც შეეცადნენ აშვებული გიგანტის შეჩერებას. საბელები გადაუდგდეს ადევნებულ კატარღებს. თითქოს ოდნავ შეჩერდა სვლა, მაგრამ გეზს ამცდარი ხომალდი მაინც საშიში იყო პირს-ზე მდგომი სხვა გემებისათვის.

— ძმებო, ჩვენკენ მოცურავს! — გაისმა ყვირილი „მინსკზე“.

ახლა ყველა ხედავდა, რომ „ლიბერტის“ კიჩო „მინსკს“ უახლოვდებო-

და.

— თუ დაგვეჯახა, ნამდვილად ავფეთქდებით, — ჩაილაპარაკა ვიღაცამ.

უცებ ყველამ გაიფიქრა იმ თხუთმეტი ათას კასრ საავიაციო ბენზინ-

ზე, რომლის ასაფეთქებლად ერთი ნაპერწკალი იყო საკმარისი.

ტრაპზე გაისმა ფეხების სწრაფი ტყავუნი. ვიღაცას ნერვებმა უმტყუ-

ნა, ნაპირზე გაქცევით უშველა თავს.

— უბანიკოდ! — ყველას გასაგონად თქვა პერედერმა. — გამოაცხადეთ ავრალი! ადგილებზე სახანძრო მოწყობილობა!

ასეთი შემთხვევისათვის ყველას ჰქონდა მიჩენილი თავისი ადგილი. იუღია მთავარ ლიუკთან იდგა და კარგად ხედავდა მოახლოებული „ლიბერტის“ კიჩოს.

გემებს შორის მანძილი სულ უფრო მცირდებოდა. ასიოდე მეტრიდა

დარჩა. ოთხმოცი, სამოცი... ორივე გემზე ადამიანები იდგნენ უღონოდ და ელოდნენ შეჯახებას...

გამაყრუებელი გრუხუნით შეასკდა რუხი „ლიბერტი“ მასზე ორჯერ უფრო მომცრო „მინსკს“. ადამიანები დაცვივდნენ გემბანებზე. მაგრამ ტკივილს არავინ გრძნობდა. ელოდნენ აფეთქებას...

ირგვლივ კი სიჩუმე იდგა.

შეჯახების ძალამ „ლიბერტი“ უკან დააქანა. შეჭყლეტილი კიჩოთი იგი უწყინარად ირწეოდა წყალზე.

„მინსკის“ კიჩოს მარჯვენა ქიმიც შეინგრა დაახლოებით ორ-სამ კვადრატულ მეტრზე. სწორედ შეჯახების ადგილას ეწყო ბენზინის კასრები. მაგრამ რაღაც სასწაულით ისინი არ აფეთქდა.

„მინსკის“ ტრაპთან უამრავი ხალხი ირეოდა. აქეთკენ გამორბოდნენ ნავსადგურის ჩინოვნიკები, სხვა გემების მეზღვაურები, პოლისმენები, მოზეიმე ადამიანები...

იულიამ ხალხში ჰენრი ფორდს მოჰკრა თვალი. რეპორტიორს პიჯაკი სადღაც მიეგდო და პერანგისამარა, გაოთლიანებული დარბოდა, ყველა მხარეს იშვერდა ფოტოაპარატს.

„მანაც ელირსა ნამდვილ სენსაციას“, — გაიფიქრა იულიამ.

გემზე ნავსადგურის ჩინოვნიკები და ვერფის დირექციის წარმომადგენლები ამოვიდნენ. სინანული გამოთქვეს მომხდარი შემთხვევის გამო, კაპიტან პერედერს ბოდიში მოუხადეს და ყველაფრის გაკეთება აღუთქვეს.

ერთად დაათვალიერეს დაზიანებული ქიმი. ორი თითის სისქის ფოლადის ლასტები ქაღალდით დაეფხრიწა „ლიბერტის“ კიჩოს. სულ ოცი-ოდე სანტიმეტრი დარჩა ტრიუმის ტიხარამდე, სადაც ბენზინით სავსე წითელი კასრები ეწყო. სასაჭე მოწყობილობა მწყობრიდან გამოსულიყო.

ერთ საათში შემკეთებლები გაჩნდნენ გემზე და შეუდგნენ მუშაობას. მალე სან-ფრანცისკოელი რუსები მოიჭრნენ. მხოლოდ მაშინ დამშვიდდნენ, „მინსკს“ თვალი რომ შეავლეს.

— გვითხრეს, რუსების გემი აფეთქდა ნავსადგურშიო, — ჰყვებოდა ალექსეებუი მამა ამბროსი. — ღმერთმა გიხსნათ, შვილებო! ისმინა მამა ზეციერმა ჩვენი ვედრება. კიდევ ავანთებთ სანთლებს, მადლობას შევწირავთ უზენაესს.

შემდეგ ჰენრი ფორდი გამოჩნდა, ბედნიერი ღიმილით მოაფრიალებდა საღებავშეუმშრალ გაზეთებს და გაიძახოდა:

— აი ეს კი ნამდვილი სენსაციაა!

ფოტოზე გადაღებული იყო „მინსკისა“ და „ლიბერტის“ დაჯახების მომენტი.

— მომილოცავს, — უთხრა იულიამ.

ჰენრიმ უცებ მოიწყინა, გემბანზე მოფუსფუსე მატროსებს ისევ დადიოდა ხედა, თითქოს პირველად ხედავსო, და თქვა:

— გულახდილად რომ გითხრათ, ძალიან მეწყინებოდა, თქვენ რომ ხიფათს გადაყრდით. მე როგორმე გავძლებ უსენსაციოდ, თლონდ თქვენ არაფერი შეგემთხვათ. თუ კიდევ ჩამოხვალთ სან-ფრანცისკოში, მიგულეთ მეგობრად, რომელსაც ძალიან სურს მტერზე თქვენი გამარჯვება. გისურვებთ ბედნიერ ნაოსნობას.

* * *

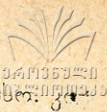
სალამი და კარგად ყოფნა ძვირფასო მშობლებო,
გოგი და დარეჯან!

ვლადივოსტოკში რომ ჩამოვედით, თქვენი რამდენიმე წერილი დამხვდა. ოთხ თვეზე მეტ ხანს ვცურავდით საზღვარგარეთ. მაისში რომ წავედით, სექტემბერში ჩამოვედით. რაც ამ ხნის განმავლობაში წერილები დაგროვდა, სულ ყველა ერთად მივიღე. რომ იცოდეთ, რა სასიხარულოა ამდენი წერილის მიღება. კაიუტაში ჩავიცეტე და კითხვა დავიწყე. მხოლოდ ძალიან მაწუხებს, რომ ვახტანგის წერილი არ ერია მათ შორის. მაგრამ თქვენ იწერებით, რომ მისი ბარათი ფრონტიდან მივიღეთო. ეს მაიმედებს.

ვლადივოსტოკიდან რომ გავდიოდით, ომზე არავინ ფიქრობდა. რომ დავბრუნდით, ასეთი საშინელი ამბავი დაგვხვდა. ომის დაწყება გზაში გავიგეთ, სადღაც წყნარ ოკეანეში. წარმოიდგენთ, ალბათ, რა მდგომარეობაში ვიქნებოდით. მაგრამ რა შეგვეძლო? ამერიკისაკენ მივდიოდით.

ლოს-ანჯელოსში ჩავედით და, ისე როგორც ყოველთვის, ნავთობით დავიტვირთეთ. უკან გამობრუნებას რომ ვაპირებდით, გვიბრძანეს ამერიკის მეორე ქალაქს — სან-ფრანცისკოს ვწვეოდით და იქ დამატებით მიგველო სხვა ტვირთი — საავიაციო ბენზინი. ძნელია სამშობლოსაკენ გამოსამგზავრებლად გამზადებული მეზღვაურისათვის რეისის შეცვლა. მით უმეტეს ასეთ დროს, როცა ჩვენს ქვეყანაში წყვეული ფაშისტები თარეშობენ, ჩვენ კი ქვეყნის მეორე კუთხეში ვიყავით და ყოველ დამე შევყურებდით გაჩირადნებულ ქალაქს, რომელიც ვერ გრძნობდა ვერც ომს, ვერც ნგრევას და ვერც იმ მსხვერპლს, რასაც საბჭოთა აღმიახნები იღებენ. მაგრამ ჩვენ ვიცოდით, რომ ტვირთი, რომელიც სან-ფრანცისკოში უნდა მიგველო, ფრონტისათვის, მტერზე გამარჯვებისათვის იყო საჭირო. ამიტომ სიხარულით მივიღეთ ეს დავალება. მერე კიდევ, მე პირველად ჩავდიოდი მსოფლიოს ამ ერთ-ერთ ულამაზეს ქალაქში. რაც მთავარია. თურმე იქ მელოდა ძალიან სასიხარულო შეხვედრა. მაგრამ ეს წინასწარ აბა რა ვიცოდით.

არ იკითხავთ, რის შევხვდი სან-ფრანცისკოში? იულიას! თურმე ქვეყანა ძალიან პატარა ყოფილა. სად შეგვახვედრა ბედმა! ნავსადგურში რომ შევედით და ღუზაზე დავდექით, ჩვენი საკონსულოს წარმომადგენლები ამო-

ვიდნენ და იმათ გვითხრეს, ახლა აქ საბჭოთა გემი „მინსკი“ დგას. ნალამ გადავირიე. ვახტზე გასვლა მიწევდა, მაგრამ კაპიტანმა პავლე გოგინოვმა შემატყო, რა მღვდმარეობაშიც ვიყავი და გამათავისუფლა.

იცით რა სასიხარულოა, უცხოეთში შენიანს რომ შეხვდები! რომც არ იცნობდე, შენი ქვეყნის აღმნიანი თუ არის, გინდ ნათესავი ან ახლო მეგობარი გენახოს. „მინსკზე“ ზოგიერთებს ვიცნობდი. როგორც საკუთარ დას, ისე შემხვდა ყველა. ვლადივოსტოკში ბევრმა იცის ჩვენი მეგობრობის ამბავი. იულია თავის კაიუტაშიაო, მითხრეს. სანამ იქამდე მივალწევდი, ლამის გული ამომიფარდა. კარი რომ შევადე და იულიამ დამინახა, ეს ისე მოულოდნელი იყო მისთვის, რომ კინაღამ გული შეუწყუხდა. თვალს არ უჯერებდა. ვიდრე ხელი არ მომკიდა, მოჩვენება ვეგონე. რა თქმა უნდა, ვიტირეთ. ტირილით გული რომ მოვიჯერეთ, ნებართვა ავიღეთ და ქალაქში გავედით.

გოგის სან-ფრანცისკოს ფოტოსურათებს ვუგზავნი. დაახლოებით მისვლებით, რამოდენა ქალაქია იგი, რა მაღალი სახლები დგას აქ. ჩვენს ეზოში რომ ნაძვებია, ათჯერ იმაზე მაღალი. ქვეითებზე მეტი, ალბათ, ავტომატ-ნქანებია. აქაურები ხუმრობით ამბობენ, თუ სადმე მიგეჩქარება, ჯობს ფეხით წახვიდე, ვიდრე მანქანითო.

სან-ფრანცისკო ძალიან ლამაზია, მაგრამ ამ ქალაქში ყველა ბედნიერად არ უნდა ცხოვრობდეს. მართალია, ჩვენ აქაურ ოჯახებში არ გყოფილვართ, მაგრამ გვიჩვენეს ხიდი, რომელზეც დღიან-ღამიანად პოლიციელი დგას. თურმე ამ ხიდიდან ძალიან ბევრი ვარდება წყალში, თავს იხრჩობენ. მიზეზი ძალიან ბევრია: უმუშევრობა, შიმშილი, გაკოტრება და სხვა.

მე და იულია ორ დღეს ვიყავით ერთად. ერთი ღამე მასთან გავათიე, მეორე ღამე კი მან გაატარა ჩემს კაიუტაში. პირველად იულიას გემი გავიდა. ჩვენ აღარ ვტიროდით ისე, როგორც მაშინ, პირველად რომ დავცილდით ერთმანეთს ვლადივოსტოკში. უკვე გამოცდილ მეზღვაურებად ვთვლიდით თავს და ამ შეხვედრის შემდეგ იმედი მოგვეცა, რომ კიდევ ბევრჯერ შეხვდებით ერთმანეთს.

მალე ჩვენი გემიც გავიდა სან-ფრანცისკოდან. ოკეანემ ერთხელ კიდევ გვაგრძნობინა, რომ მას ტყუილად შეარქვეს წყნარი. ისეთი დელვა გადავიტანეთ, რომ კაპიტანი გოგინოვიც კი შეშინდა. მერე, იაპონიას რომ ვუახლოვდებოდით, ტაიფუნი წამოგვეწია. ტაიფუნი საშინელი ძალის გრიგალია, რომელიც ზოგჯერ ამოვარდება ამ მხარეში. მაგრამ ახლა ტაიფუნები ისე საშიში აღარაა, როგორც წინათ. მეტეოსადგურები წინასწარ ატყობინებენ გემებს გრიგალის მიმართულებას და გემები გზიდან უხვევენ. თუ ახლო-მახლო ნავსადგურია, იქითკენ მიემართებიან. ყველა ტაი-

ფუნს თავისი სახელი აქვს. მეტწილად ქალის სახელს არქმევენ. იმ ტიპის ფუნს, ჩვენ რომ შეგვხვდა, „ლიანა“ ერქვა. მისი კული ვიწვნიეთ მალოდ, რადგან კაპიტანმა გემი დროზე მოარიდა გრივალს.

მართალია, ჩვენ ვერაფერი დაგვაკლო ამ ტაიფუნმა, მაგრამ იაპონელ მეთევზეთა პატარა გემი კი შეიწირა. რამდენიმე მეთევზე ჩვენ ავიყვანეთ, ნავზე გადამსხდარიყვნენ. იაპონიის ერთ-ერთ კუნძულზე ჩავიყვანეთ.

დღეა, ყველაფერ ამას იმიტომ კი არ გწერ, რომ შეგეშინდეს. მინდა იამაყო შენი ქალიშვილით. ვახსოვს, მარტო რომ არ მიშვებდი ბახვისწყალზე? გაცივდებო, დაიხრჩვებო. ახლა ტაიფუნიც კი არ მაშინებს. ასე, რომ ჩემზე ნუ იჯავრებ.

ვლადივოსტოკში ღამით ჩამოვედი. გული მეტკინა, ისეთი სურათი ვნახე. მთელი ნავსადგური და ქალაქი ჩაბნელებული იყო. ჩვენ ხომ აქაურობა გაჩირაღდნებული დავტოვეთ. მაშინვე ვიგრძენით ომის სიახლოვე. თუმცა ფრონტი აქედან ათას კილომეტრზეა.

ჩვენ მალე კიდევ გავალთ რეისში. ალბათ, ისევ ამერიკისაკენ. შემდეგ ვნახოთ. შავ ზღვაზე ჩემი გადმოსვლა, თქვენც კარგად მისვდებით, შეუძლებელია. მაქაურები ჩვენკენ მოდიან ახლა. როგორც კი დავბრუნდები, მაშინვე შეგატყობინებთ.

ვახტანგის ამბავი მაწუხებს ყველაზე უფრო. თუ კი რაიმეს შეიტყობთ, მომწერეთ აუცილებლად.

გიგზავნი 50 მანეთს. მეტს ფოსტა არ იღებს.

მოკითხვა ყველას, ვისაც ვახსოვარ.

თქვენი ნინო.

7 სექტემბერი. 1942 წ.

ვლადივოსტოკი.

* * *

ბაქოს ცხოვრება რამდენიმე დღეში გარდაიქმნა ომის ყაიდაზე. ფრონტი განუწყვეტლივ ითხოვდა ნავთობის პროდუქტებს, ითხოვდა ადამიანებს, ქვეყნის დამცველებს. კასპიელი მენავთობეებიც პირნათლად ასრულებდნენ ფრონტის მოთხოვნებს: ბრძოლა მოითხოვდა მსხვერპლს. მოვიდა პირველი ცნობები, ძუნწი და ბევრისმთქმელი: „გმირულად დაიღუპა“...

შუშანა თუმანიშვილი უკვე სამგზავრო გემ „კარლ მარქსზე“ მუშაობდა. რამდენიმედღიანი რეისები ასტრახანში, კრასნოვოდსკში, გურიევში, დერბენტში... ეს იყო და ეს. ახლა მეტად, ვიდრე ომამდე, შუშანა გრძნობდა, რომ ცხოვრებისაგან განწვე იღვა. ქვეყანა, ხალხი ომით ცხოვრობდა. იგი კი...

რეისში გასვლამდე კიდევ იგრძნობოდა ომის გამოძახილი. ქალები და სულ პირტიტველი ბიჭები ტრიალებდნენ ამწეებთან, ჯალამბრებთან და კიდევ პენსიონერები, რომლებიც არმიაში გაწვეულთა შესაცვლელად მოვი-

დნენ ნავსადგურებში. მაგრამ გაშლილ ზღვაში ისევ ისადგურებდა სიმ-
შვიდე, რომელსაც მხოლოდ რადიოს ხმა არღვევდა. ფრონტიდან კი ცუდი
ამბები მოდიოდა, ფაშისტები წინ მოიწევდნენ, ანგრევდნენ, იპყრობდნენ
სულ ახალ-ახალ ქალაქებს.

ზოგჯერ შუშანა და ვაიდე რამდენიმე საათით ხვდებოდნენ ერთმანეთს.

— როგორ ხარ?

— წერილი ხომ არ მიგიღია ბათუმიდან?

— ნინოსი და იულიასი რა ისმის?

და საერთო სინანული:

— შავ ზღვაზე რომ გავენაწილებინეთ!

შავ ზღვაზე რომ გავგზავნათ, ახლა დიდი ბრძოლების შუაგულში იქ-
ნებოდნენ, თუმცა ვინ იცის, იქნებ, ცოცხალიც აღარ ყოფილიყვნენ. რამ-
დენი მეზღვაური და გემი შეიწირა შავმა ზღვამ, მაგრამ შუშანაც და ვაი-
დეც ოცდაორი წლისანი იყვნენ და არც ერთი არ ფიქრობდა სიკვდილზე.
მათ უნდოდათ სიცოცხლე და ბრძოლა.

ერთხელ შუშანა ვახტის შემდეგ კაიუტაში ჩაიკეტა, ბევრი იფიქრა და
სამმართველოს უფროსის სახელზე განცხადება დაწერა.

ბაქოში ჩავიდნენ თუ არა, სამმართველოსაკენ გაეშურა. პირდაპირ
მაკარენკოსთან აპირებდა შესვლას, მაგრამ უფროსის მისაღებში გადაიფი-
ქრა და ინსპექციისაკენ გაემართა, განცხადება რომ ჯერ ვლადიმერ ჩიკვა-
იძისათვის ეჩვენებინა.

ჩიკვაიძემ განცხადება ყურადღებით წაიკითხა, ეტყობა, არ მოეწონა
და ჩაილაპარაკა:

— მაშ, შავ ზღვაზე გირჩევნია?

— დიახ, პატივცემულო ვლადიმერ.

— რატომ? აა, გასაგებია, იქ ომია, შეიძლება გმირობა გამოიჩინო,
ორდენიც მიიღო! ყველაფერი ეს ძალზე ლამაზი ჩანს. ან იქნებ, გგონია,
რომ ომი ერთ-ორ თვეში დამთავრდება და გაგეხსნება გზა საზღვაო მოგ-
ზაურობისაკენ, ამერიკაში, ინდოეთში... ეგზოტიკა, რომანტიკა...

შუშანას უნდოდა ეთქვა, რომ ყველაზე მეტად ბათუმისაკენ დედა ეწე-
ოდა, მაგრამ ახლა ეს არგუმენტი უადგილოდ ეჩვენა.

ჩიკვაიძე კი მამასავით ტუქსავდა შუშანას.

— შეიძლება მახაჩ-ყალა მართლაც არაა რიო-დე-ჟანეირო, არც კრა-
სნოვოდსკია სინგაპური, მაგრამ მეზღვაურისათვის პორტი მხოლოდ დანი-
შნულების ადგილია, ხმელეთის ნაწილი, სადაც მუშაობის შემდეგ ერთი-
ორი დღით ფეხს ადგამს დასასვენებლად. მუშაობა კი ყველგან ერთნაირია
— კასპიაზეც და წყნარ ოკეანეშიც.

შუშანა უკვე ნანობდა, რატომ დავწერეო განცხადება.

ჩიკვაიძე კი მამასავით ტუქსავდა შუშანას:

— ჩვენ ყოველდღე ვეომებით სამხედრო კომისარიატს, რომ სპეციალურ ლისტები შევინარჩუნოთ, შენ კი თვითონ გარბიხარ.

შუშანამ კარგად იცოდა, რომ ასე ეტყოდა მაკარენკოც, ამიტომ პასუხიც მზად ჰქონდა.

— მე არსად არ გავრბივარ. მინდა წავიდე იქ, სადაც უფრო ვარ საჭირო.

— შენ პარტიის კანდიდატი ხარ.

— მით უმეტეს.

— მე პარტიის წევრი ვარ ოცდაათი წლიდან. როგორ ფიქრობ, ჩემთვის აღვილია ვიჯდე აქ, როცა აი ეს ხალხი, — ჩიკვაიძემ მაგიდის უკრა გამოსწია და ქაღალდების მთელი დასტა ამოიღო, — ითხოვს ფრონტზე, შავ ზღვაზე, ბალტიკაზე ან რომელიმე სხვა ზღვაზე გაგზავნას? ყველას გგონიათ, რომ იქ ხაროთ საჭირო, ზურგში კი საქმე არ იყოს. ხომ ხედავ, ზედიზედ ვტოვებთ ქალაქებს, მთელ სამრეწველო რაიონებს. ურალში, ციმბირში გააქვთ ქარხნები. თუ ასე გაგრძელდა, ბაქო გადაიქცევა იმ მთავარ კვანძად, საიდანაც ფრონტი დაუკავშირდება ციმბირს, ვოლგას, შუა აზიას. ამისათვის ვემზადებით კიდეც. ბაქოს ნავთი მოსვენებას არ აძლევს პიტლერს, ალბათ, სიზმარშიც ელანდება. იცის, აქამდე მოღწევა რომ გაუძნელდება და ზურგიდან გვიბირებს ხანჯლის ჩაცემას. წაიკითხე? — ჩიკვაიძემ შუშანას გაზეთი გაუწოდა. — ჩვენი მთავრობა აფრთხილებს ირანის მთავრობას, რომ იქ შექმნილი მდგომარეობა საფრთხეს უქმნის საბჭოთა კავშირს...

მალე მართლაც დიდი ამბები დატრიალდა. სამგზის გაფრთხილებების შემდეგ, 1921 წლის საბჭოთა კავშირ-ირანის ხელშეკრულების საფუძველზე, სსრ კავშირის მთავრობა იძულებული გახდა თავისი ჯარები შეეყვანა ირანის ტერიტორიაზე, რათა აღეკვეთა იქ გერმანელ მშვერავთა და ირანის რეაქციული წრეების ბნელი საქმიანობა. ერთდროულად დასავლეთიდან და სამხრეთიდან ირანში შევიდნენ ინგლისის არმიის ნაწილები.

იმ ქარავანში, რომელსაც საბჭოთა არმიის პირველი ნაწილები გადაჰყავდა ირანში, იყო „კუიბიშევიც“.

შტურმან ვაიდე გვარიშვილს რუკაზე გაჰყავდა ახალი ტრასა. ამ კურსით იგი ამიერიდან ძალიან ხშირად ივლიდა. ეს გზა გადაიქცა მთავარ სასიცოცხლო არტერიად, რომლითაც საბჭოთა კავშირი უკავშირდებოდა მსოფლიოს.

ერთი გზა გადიოდა ჩრდილოეთის ზღვებში ამერიკის კონტინენტსა, ინგლისსა და მურმანსკ-არხანგელსკს შორის. ამ ხიფათით აღსავსე ტრასით სხვებთან ერთად გემების ქარავნები დაჰყავდა სახელოვან ქართველ კაპიტანს ელიზბარ გოგიტიძეს.

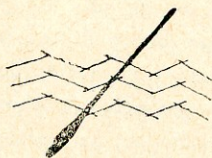
მეორე გზა შორეული აღმოსავლეთიდან ავსტრალიისა და ამერიკის კონტინენტებისაკენ მიემართებოდა. წყნარი ოკეანის ზედაპირს სერავდნენ ხომალდები, რომელთა კურსი გაჰყავდათ შტურმანებს ნინო კალანდაძესა და იულია ფაილოძეს.

აჭარელ ქალიშვილს ვაიდე გვარიშვილს ჩრდილოეთ ირანის ნავსადგურებიდან გადაჰქონდა საომარი საჭურველი, პროდუქტები, ფრონტისათვის აუცილებელი ტვირთი, რითაც მოკავშირეები ხელს უწყობდნენ საბჭოთა ხალხს საერთო მტერთან ბრძოლაში.

ბაქო თანდათან ხდებოდა დიდი ფრონტის განუყოფელი ნაწილი.

აი ეს ჰქონდა მხედველობაში ვლადიმერ ჩიკვაიძეს, როცა განცხადებდა უბრუნებდა შტურმან თუმანიშვილს.

ბაქოს ნავსადგურსა და კასპიის ფლოტს კიდევ უფრო თვალსაჩინო როლი უნდა შეესრულებინა დიდ სამამულო ომში, ქვეყნის საერთო ცხოვრებაში.

მამია პარმანიძე

სულ პატარა მამული მაქვს...

სულ პატარა მამული მაქვს, სულ პატარა-მეთქი.
იქ იწყება, დიდ ცისფერ წყალს ჭოროხი რომ ერთვის.
გადახედავს კარჩხალის მთებს, მოიგონებნ პონტოსს,
შეაყრუოლებს, თითქოს უცებ მის ცხელ გულზე
მოთოვს.

მერე ზევით მთა-მთა არბის, გადაკოცნის ხიხანს,
უხარია, ეფერება, ვინც ვაზს უვლის, ვინც ხნავს.
ტაო-კლარჯეთს თვალს მოავლებს, თვალს მოავლებს შავშეთს,
ლოცავს, ლოცავს იავარქმნილ მამა-პაპის ნაშენს.
ზარზმის ნისლებს გადარეკავს, ვარძიაში გავა,
ძველ დიდ მესხეთს მოიგონებს, არ ახსოვდეს განა?!
შორს თრიალეთს გადაირბენს, გადაირბენს გომბორს,
სიყვარულად შეინახავს ფშავ-ხევსურთა ამბორს.
მერე თითქოს თოლიაა — გადიქცევა თეთრად,
კავკასიის მწვერვალებზე მისი მაჯა ფეთქავს.
თეთრ ბუმბულში გაეხვევა, გულს იჯერებს თვლემით,
თითქოს მის ცხელ გულზე დნება ეს რძისფერი
მთები,

მერე უცებ გაიღვიძებს ხმაზე აშარ თერგის...
მდინარეო, ღვთის წყალობავ, რისხვა ხარ თუ თეგი?!
ეჰ, განახათ, რა ნატვრულად ეფერება კოლხეთს,
ნარინჯ-თურინჯს აშრიალებს, ვით გულს აქ იოხებს.

თითქოს, თითქოს ეძინება, მის მკერდზე თავს მიდებს,
ლურჯ ნისლივით გაეკვრება აფხაზეთის მინდვრებს.
ცისარტყელებს ზღვად გადმოჰყრის, აგზნებს ფერებს ახალს,
ვით დაკარგულ მის მაღლობელს კახაბერში მნახავს.
სულ პატარა მამული მაქვს, მაგრამ ისე მძლავრი,
როგორც ვეფხვი... და ლამაზი, როგორც

პატარძალი,

სულ პატარა მამული მაქვს, სულ პატარა-მეთქი,
იქ იწყება, დიდ ცისფერ წყალს ჭოროხი რომ ერთვის.

რ მ ბ ე რ ტ ბ ე რ ნ ს ს

შენს მამულზე, ჩემს მამულზე რა ზღაპრები თქვეს!
ჩემს ცისფერ მთებს დავადარებ შოტლანდიის მთებს.
დიდება შენ, ზენაფიქრით ამალღებულს, სვეს,
შენ ლამაზო პოეტო და შენ ლამაზო სერ!
ჰკოცნის შენი პოეზიის ზამბახოვან სერს,
ვინც ამღერე — პატარა ვარ, ვერ გაგყვები, სერ!
შენს სურათს და შენს ძეგლს ჰკოცნის, გაყრის ყვავილთ ჯგროს,
ვინც ამღერე — გენაცვალე, ჯონ ანდერსონ, ჯონ!
თქვეს, მეფეა მგოსანიო მიწისა და ცის,
შენც მეფე ხარ შოტლანდიის და სულ ოქროს ცრი,
მოთაყვანე მაღლობელი შენი მიწის, ცის!
მგოსანს რა აქვს? არაფერი, მინდობია გულს,
მინდობია ოქრო სიტყვას, ალალია სულ,
მგოსნის მტერი და ორგული, დე, კრულ იყოს, კრულ!
პოეტები ვგალობთ მარადს — გული გეჭონდეს სვე!
აბა რატომ ვხედავთ ისევ ანგელოზს თვალ სველს,
აბა, რისთვის ვხედავთ ისევ ჯურღმულის შავ თვალს,
გოდებას თუ სისხლს უმანკოს და ამღვრეულ წყალს?!
მაშ, ღმერთებმა სიმართლე თქვან,
თქვან თუ მადლი სწამთ...
ხან ჯემზე, ხან ჯინზე გალობ, ჩივი ქვეყნის ბედს:
— ჰეი, ჩემო სენეგალო, შენ სატანა გდევს!
ჩემს მამულსაც აწამებდნენ, სისხლს აცლიდნენ, სისხლს,
ჩვენი ტაძრის გადაბუგვა ვის არ სურდა, ვის!
ვართ, ვიქნებით ქვითკირივით, არ გავიჩენთ ბზარს,
ჩვენი მტკვარი კვლავ რბის მძლავრად, მიჰყიჟინებს ზღვას.
მამულ-დედულს ვუდარაჯებთ პოეტები მზივ,
ჩვენს სულში და ჩვენს მკლავებზე არწივები ზის.

პოეტები ვგალობთ მარადს — გული გეჭონდეს სვე!
ნუმც ვხედავდეთ სისხლს უმანკოთ, ანგელოზთ თვალს სველს.
ჩვენ ვუგალობთ ხალხის მარჯვენს, ჩვენს ვენახს და ზვრებს,
ჩვენ ვუგალობთ დიდ სიმართლეს, სამშობლოს და მზეს,
და პოეტებს ვინ რას ერჩის ალალ გულის მჩენთ?!
სიცოცხლესაც ვანაცვალებთ საგალობელს ჩვენს.
ვკოცნი შენი პოეზიის ზამბახოვან სერს,
შენ ლამაზო პოეტო და შენ ლამაზო სერ!

ჩემი გზა ცისკარს მიაგავს...

იწვის და იწვის სიცოცხლე, სიცოცხლე ჩემი ლამაზი,
ხან ვარსკვლავებზე ვიცოცე და ფეხქვეშ მეგო კავკასი.
ხან გადვუფრინე მაღალ მთებს, ნევას, ნილოსს და ნიაგარს,
ჩემს ცას დიდი მზე ანათებს, ჩემი გზა ცისკარს მიაგავს.
თუნდაც ღუნიას მოვივლი, ბევრიმც ჩამრჩება ნაზ გულში;
მაგრამ დავდნები თოვლივით, თუ ვერ მოველ ჩემს მამულში.
მე თუ ვერ ვნახე ჩემი ცა, ჩემი მთები და ჭალები,
შავებს, ეჰ, შავებს ჩაფიცვამ და სევდით გავიმსჭვალე.
შეხედე ჩემსა მუხსასა, განა კვლავ მუშმილი ესევა,
ვარ დაცემული მუხლადა, რომ მეგალობა ესერა.
შეხედე ჩემსა მკლავზედა; განა არწივი არა ზის?!
ცხრა ცაში როცას გავბედავ, არსად არ მიდევს სარაზი,
იწვის და იწვის სიცოცხლე, სიცოცხლე ჩემი ლამაზი.
იწვის და ისე ელვარებს, ვით ზომლი — ნეტარ მშვენება.
ჩემი სიცოცხლე მღელვარე, მზეო, შენ შემოგვევლება!
წლები და წყლები ჩაიარს, შუბლს დააჩნდება ნოჰი,
ვიპოვი, რაიც ჩამოთქვამს, ჩემს ვარსკვლავს ცაზე გამოვჭრი.
არ ვეპუები აღმართებს, ვიპოვი რაც დამიკარგავს.
ჩემს ცას დიდი მზე ანათებს, ჩემი გზა ცისკარს მიაგავს.

ჩ ე მ ი მ ა მ ა

დედა არის სილამაზე, შენი გულის ხატი მარად,
მამა — შენი ფხა და ფესვი!
ასე უთქვამს ვინმე მავანს.
ჩემი მამა, საყვარელი, ჩემი მამა.
ბერლინის ცას მამაცურად დააყარა ნაღარა და
მოგვიტანა ჭრილობები, მოგვიტანა ჭაღარა თმა.

ლიმით ვეტყვი: — მამა, შენს მხრებს დიდი თოვლი ადევს უკვე,
რა იქნება, ერთი მუჭა თოვლის ფიფქი მეც მაჩუქე!

მეტყვის: — არა, შვილო, არა,
გამიღიმებს ნაზად მამა.

ეჰ, მინდოდა ყოფილიყო ახალგაზრდა იგი მარად,
მისი გულის ნალვერდელი წლებმა სადღაც გადამალა,
იალბუზივით გამითეთრდა, გამითეთრდა დედაც, მამაც.
ყველა მამას ვუალერსებთ, ეფერება ჩემი დედაც, —
თვის ჭაღარას არად აგდებს, მამის უჩენს ცეცხლს და სევდას...
— ბედნიერო შვილო ჩემო, ჟამი გიდგას ჯვარისწერის...,
უნდა იყო მშობლის მჯობი, თორემ აკვანს დაგიწყევლი,
ბედნიერო შვილო ჩემო, ჟამი გიდგას აკვნის რწვევის! —
მარიგებს... და ნალველს მალავს,
მეფერება ჩემი მამა,
საყვარელი ჩემი მამა.

ჩემი მინაწერი ლადო ასათიანის წიგნზე

აქ, ჩემს მთებში
უკვე თოვლი დადო,
ეჰ, შენს გულზეც
ხომ არა თოვს, ლადო?!
დაგეძებდი
მთაწმინდაზე ერთხელ,
დაგეძებდი...
ბილიკს მოვყევ ხევ-ხევ...
ვერ გნახე და...
გული ისე დამწყდა,
მღვრიე სისხლი
დიდხანს აღარ დაწდა.
შენ მთაწმინდა
გულში გქონდა ფიცად,

გეყოფოდა
მისი მუჭა მიწა.
გეყოფოდა
მისი წყაროს წვეთი
და ყაყაჩო,
ისიც მხოლოდ ერთი.
აქ, ჩემს მთებში
დიდი თოვლი დადო,
შენს საფლავზეც
ხომ არა თოვს, ლადო?!
ცოცხლობს გული
დაფერფლილი ლექსად,
საქართველო,
ყელში იდგამს შენს ხმას.

მიხეილ გორგოლაძე

მეფემედილი ცა

ოთახის კარი ჭრიალით გაიღო და აივანზე თხუთმეტიოდე წლის ბიჭი გამოვიდა. მას მუხლის თვლებზე დაკერებული შარვალი და ხშირი რეცხვისაგან გაცრეცილი მაისურა ეცვა.

ბიჭს ხელში ლოსისძირიანი გაცვეთილი წულა ეჭირა. წულის შიგნით ძველი წინდები იყო ჩაჩურთული.

იგი ასაკთან შედარებით კუნთმაგარი და ახოვანი ჩანდა. შავი ხუჭუჭი თმა შუბლზე ჩამოშლოდა: ნაჯაფარ, ეკალ-ბარდით დაკაწრულ მკლავებზე მზე მოსდებოდა.

ბიჭი კიბეზე დაეშვა. მის ფეხქვეშ მწარედ აკვნესდა მორყეული საფეხურები. რამდენიმე ნაბიჯი ჩაათავა და ქვემოდან მესამე საფეხურზე ჩამოჯდა.

ზაფხულის ადრიალი დილა იდგა. მთის იქით ცის კიდური ალისფრად ელავდა, სადღაც შორს მზე ეპირებოდა ამოცურებას.

სოფელს ჯერ კიდევ ეძინა. ჭალას ღამისეული ნისლი ღრუბელივით დასწოლოდა.

სამზარეულოს მხრიდან ქალის ალერსიანი ხმა მოისმა. ბიჭმა იქით მიიხედა. დედას წაბლა ძროხა ბლის ხეზე მიება. იქვე, მოკლე თოკით მარგილზე მიბმულ ბოჩოლას წაბლა თეთრად დაწიწკნულ შუბლს ულოკავდა. ჩამოწველილი რძის ჩხრიალში დედა ტკბილი ხმით ძროხასაც ამშვიდებდა და ხბოსაც.

სამზარეულოს ღია კართან ნადირა დარაჯივით ჩამდგარიყო. საცეცხლურიდან მოჩანდა მოლაპლაპე ალში გახვეული ქვის კეცი.

სოფლის დაღმართზე ხრიგინით დაეშვა სატვირთო ავტომანქანა. ორლობეში შემოჭრილ ავტომანქანას ნადირა ისეთი გააფთრებით დაედევნა, რომ დამფრთხალმა ძროხამ ბოჩოლა კინალამ გადათელა.

ბიჭმა ძალს გაბმით დაუსტვინა.

აქოშინებული ნადირა უმაღლვე პატრონთან გაჩნდა.

— შე სულელო, ძროხა ლამის გააგიჟე. აქ იყავ და ფეხი არ დაძრა.

ბიჭმა ფეხზე წინდა ჩამოიცივა და მოთელილ წულეებში ფეხი თავისუფლად შერგო.

მოახლოებულ დედას ახალი რძის საამო სურნელება მოჰყვა.

— გია, შვილო, იმოდენა ყანას მარტო რას მოვერევი! არც დაყოვნება შეიძლება, ავდარმა რომ მოგვისწროს, დაგვეღუპება. ჩაგერბინა სადგურზე, იქნებ ვინმე ქირაზე გეშოვა.

გიამ თაღბით შესუდრულ დედას თვალი შეავლო. რატომღაც იგი ადრინდელზე უფრო გამხდარი და დაქანცული ეჩვენა. დარდისა და ტანჯვისაგან ნაადრევად მოტეხილ ქალს ავადმყოფური ფერი დასდებოდა.

— მეც წამოვალ, დედა.

— ზვალ ხომ გამოცდა გაქვს, შვილო?!

— ნუ გეშინია, წუხელ გვიანამდე ვიმეცადინე, ამელამდელი ღამეც ჩემს ხელშია. ამინდი თუ გვაცლის, ორ დღეში მთლიანად მოვრჩებით. ზაზაც დაგვეხმარება. არა უშავს, კუნთებს გაივარჯიშებს.

— თერთმეტი წლის ბიჭი რას დაგეხმარება, თოხს ვერც ზიდავს.

— ბრინჯის სათოხნი წამოიღოს; ცოტას ცოტა მიემატება.

— ოჰ, ღმერთო, რა დღე დამიდგა! — დედამ თავისთვის ჩაილაპარაკა და სამზარეულოსაკენ წავიდა.

გიამ ჯერ დედას გააყოლა თვალი, შემდეგ ოთახის ღია ფანჯრისაკენ გასძახა:

— აღარ ადგები, ბიჭო?

პასუხი რომ ვერ მიიღო, ხმას აუწია.

— ზაზა! ზა...ზა!

ლოგინის ზამბარებმა დაიჭრიალა, ჭრიალს გაგულისებული პასუხიც მოჰყვა.

— რა იყო, კაცო! რა...ა...ა!

— ადექი, ადექი! ძილს ღამითაც მოესწრები. ახლა დედას დაგეხმაროთ.

გიამ წულის ზონარი გამონასკვა და ეზოს გახედა.

მესრის ღობე აქა-იქ დაზიანებულიყო და შეკეთება სჭირდებოდა, ხის ჭიშკარიც ერთ მხარეს გადაზნექილიყო. ხრამის მხრიდან ეკალ-ბარდი მძლავრობდა. არც სახლი იყო უკეთეს მდგომარეობაში. ფიცრებს რუხი ფერი დასდებოდა. წინა ერთი ოთახი გაუწყობელი იყო. აივანზე ასასვლელი კიბე დიდი ხანია რემონტს ითხოვდა. ფრთხილად ადიოდნენ, რომ ფეხ-

ქვეშ არ ჩანგროდათ. გიამ ბევრჯერ სცადა ლურსმნითა და საბიჯებით ემაგრებინა, მაგრამ ამაოდ — წვიმისაგან დახვესებული საფეხურები საცაა ჩაიშლებოდა.

სახლ-კარს გამრჯე, გამოცდილი ხელი სჭირდებოდა, მაგრამ სად იყო ის ხელი...

მართალია, ომი დამთავრდა, მაგრამ ბევრი ოჯახის მსგავსად ვერც გიას ოჯახმა მოიშუშა ჯერჯერობით მძიმე ჭრილობა.

გია სულ პატარა იყო, მამა არმიაში პირველად რომ გაიწვიეს. უმამობით გამოწვეული შიში მაშინ იგრძნო, როცა ღამით დედასთან მარტო დარჩა. ასე ეგონა, საბნელიდან საშინელი ურჩხული შემოიჭრებოდა და ორივეს ჩანთქავდა. ეს შიში დიდხანს, ძალიან დიდხანს გაჰყვა.

გატანჯული, გამხდარი დედა მუდამდღე ძრწოლით ელოდა რაღაც ცნობას: ფოსტალიონს რომ დაღანდავდა, ღონემიხილი იქვე ჩაიმუხლებდა. სანამ ფოსტალიონი მოახლოვდებოდა და ახალ ამბავს მოიტანდა, სიცოცხლეს ათავებდა.

ასე გავიდა რამდენიმე წელი.

გაზაფხულის ერთ თბილ დღეს ჭიშკარში ვიღაც ყავარჯნიანმა კაცმა შემოაბიჯა. გიამ იგი ვერ იცნო, მაგრამ უმაღვე მიხვდა, ვინც უნდა ყოფილიყო.

არც შემცდარა, ცრემლმორეულმა, აცახცახებულმა კაცმა გია გაჭირვებით ხელში აიყვანა, „ჩემო ვაჟკაცო“, წასჩურჩულა და ისე ჩაიკრა მკერდში, რომ პატარას სუნთქვა შეეკრა.

შემდეგ მისუსტებული კაცი კიბის აი ამ. საფეხურზე ჩამოჯდა და გია კალთაში ჩაისვა.

გია ხელს უსვამდა მამის მოსირმულ სამხრეებს, ბრჭყვიალა ორდენებს. სიამოვნებით ნებდებოდა მის ალერსს და გრძნობდა, რომ დედა მოლოდინით მეტად აღარ დაიტანჯებოდა.

— შენ რომ დაიბადე, აი, ის ბალი იმ დღეს დავრგი. თქვენ ტოლები ხართ. ამ სამ წელიწადში რა დიდი გაზრდილა!

გიამ ახედა ყვავილებით თეთრად გადაპენტილ კახური ბლის ხეს. გაუკვირდა, ამოდენა ხე ჩემი ტოლი როგორ იქნებაო.

მამის დაბრუნება მთელმა სოფელმა გაიგო. ჭალაში კაცი აფრინეს. ოჰ, როგორ გაიხარა დედამ! წუთითაც არ შორდებოდა მეუღლეს, ვახშამი მეზობლებმა გააკეთეს. სუფრაც მათ გაშალეს. იმ ღამით ბევრს მღეროდნენ, ბევრსაც ტიროდნენ.

მამა ისევ კოჭლობდა. ტყვია ძვალში მოხვედროდა და ძალიან სტიკოდა.

— ალბათ, მეორედ აღარ გაგიწვევენ, — გამოელაპარაკა ვანო ბრიგადირი.

— გარბიან წყეულები; სანამ მე მოვრჩები, იქნებ სულ გადარეკონ.
— თქვა მამამ.

როგორ უყვარდა ოჯახი! ძლივს დადიოდა, მაგრამ მაინც ერთ ადგილს ვერ ჩერდებოდა. მსხლის, მანდარინის, ლიმონის ნერგები მოიტანა და დარგო.

„ჩვენ ახალი ოჯახი გვაქვს, ომის წინ გამოვეყევით ძმას. უკეთ რომ ვიცხოვროთ, უნდა ვიმუშაოთო“, ამბობდა. დედა არ ანებებდა, მაგრამ ჭალაში ყანის დათესვაზე ძინც დაესმარა. „ამ ნაკვეთზე ხელს ნუ აიღებ, კარგი მოსავალი იცის, პრემიაც დიდი მოგიწევსო“, ეუბნებოდა დედას.

შემდეგ ბალი ღამწიფდა. მამა გიას მხრებზე შეისვამდა და დაბალ ტოტებზე მწიფე ბალს აკრეფინებდა, თუმცა გიას უკვე აღარ ეშინოდა პატარა ხეზე აცოცება.

ბლობა მოილია.

მამა უკვე კარგად იყო; ახლა ფრონტელთა ოჯახებსაც შეელოდა.

შემდეგ ატამიც შემოვიდა.

სწორედ ატმობას მამამ კომისარიატიდან უწყება მიიღო. იგი გიამ ყანაში მიუტანა მას. მამას სიტყვაც არ დაუძრავს, სამუშაო მიატოვა, თოხი მხარზე გაიღო და სახლისაკენ გამოსწია.

სოფელს რომ მიუახლოვდნენ, მხოლოდ მაშინ ამოიღო ხმა:

— აბა შენ იცი, გია, დედას როგორ დაესმარები. ოჯახს მიხედვ. ნურც ჭალაზე აიღებთ ხელს, ხომ ხედავ, სიმიინდი ოქროს ფასი ღირს.

სახლში დაბრუნებულმა თოხი განშტოებულ ბლის ერთ-ერთ მსხვილ ტოტზე ჩამოჰკიდა.

აცრემლებული დედა ბლის ხესთან მივიდა, კიბე მიაყუდა, „ამ თოხს შენს გარდა ხელს არავინ მოჰკიდებსო“, უთხრა და ტარი თოკით ტოტზე მიაკრა.

სადგურამდე გააცილეს. განშორებისას დედას ქვითინი ამოხდა.

მამა აღარ დაბრუნებულა, ბერლინის ცეცხლში ჩაიფერფლა.

მამის დალუპვის შემდეგ ბლის ხისადმი გიას უცნაური გრძნობა დაეუფლა — ასე ეგონა, მამის სული ბლის ხეში იყო ჩაბუდებული და იქიდან უყურებდა გიას ყოველ მოქმედებას. ზამთარში, როცა ხე ფოთოლს ყრიდა, ბიჭს გული ეკუმშებოდა, გაზაფხულზე კი ეჩვენებოდა, თითქოს ხესთან ერთად მამაც იწყებდა ახალ სიცოცხლეს. ქარის შრიალი იღუშალ ჩურჩულად ჩაესმოდა და ფანჯარასთან გარინდებული თავისებურ პასუხს აძლევდა.

წლებთან ერთად ბლის ხეც იზრდებოდა და მამისეული თოხიც ზევით და ზევით მიიწევდა. ორჯერ ტოტმა თოკიც კი შემოიწყვიტა, მაგრამ გიამ ახალი თოკი შემოაბა. იმ ტოტზე ნაყოფს არავინ კრეფდა, ჩიტებს რჩებოდათ საკენკად. აი ახლაც მთელი ხე მოცლილია, მაგრამ მამისეული ტოტი ლალისფრად ელავს დახუნძლული ნაყოფით.

კარის ჭრიალმა გიას ფიქრები გაუფანტა.

ზაზა მისიურისა და ტრუსის ამარა გამოვიდა. იგი ერთი ხელით შარვალს მოათრევდა, მეორეთი ნამძინარევ თვალებს ისრესდა.

ნადირას აღარ უცდია თავისი გრძნობა დაეფარა, შმაგივით ადგილს მოწყდა, ორი ნახტომით აივანზე გაჩნდა და ზაზას მიექრა.

— აფსუს, რა ტკბილად მეძინა! — სინანულით ჩაილაპარაკა ზაზამ, კიბეზე დაეშვა, შუა საფეხურზე ჩამოჯდა, ნადირას ხელი მოხვია და მიიხუტა.

ალერსით განებივრებულმა ნადირამ სცადა პატრონისათვის სახე გავლოკა, მაგრამ ზაზამ ცხვირზე დაჰკრა ხელი.

— აბა, აბა ძალიან ნუ შეტოპე.

სამზარეულოდან დედამ გამოიხედა მან თვალი ვერ მოსწყვიტა კიბის საფეხურებზე ჩამომსხდარ შვილებს.

— ოჰ, ჩემო მტრედებო! — ნატვრით დაიკრიფა გულზე ხელი.

მზე ამოცურდა. დაცვარული მდელი ვერცხლისფრად ალაპლაპდა.

— დაგვენძარები? — გია ისე გამოელაპარაკა ძმას, რომ მისკენ არ მიუხედავს.

— სათევზაოდ მინდოდა წასვლა.

— ჯერ საქმეს მივხედოთ.

— თქვენ საქმეს რა გამოგილევთ, — ზაზა ჩუმად წამოდგა, ნადირას წინა ფეხებზე ხელი მოჰკიდა და გიას ზურგზე შეასკუპა.

გია ბრაზით ზეზე წამოიჭრა, მაგრამ სიანციტ გულიანად აკისკისებული ძმა რომ დაინახა, უმაღლეს დაცხრა.

— ბავო, რა გიხარია?! ერთი შეგახედა, რას გავხარ, დაბმულს აწვევტიებ. ჩაიცვი, ვინმემ არ დაგინახოს.

ზაზამ შარვალში ჯერ ერთი ფეხი გაუყარა, შემდეგ მეორე. რომ წამოდგა, შარვლის წელი მკერდამდე მიწვდა. თოკი, რომელიც ქამრის მაგიერობას უწყევდა, წელზე შემოიჭირა და გამონასკვა.

ძმის უცნაურ ჩაცმულობაზე გიას ხარხარი აუვარდა.

— რას იკრიჭები? ის გირჩევნია, შარვალი მიყიდო და ეს ძონძი უკანვე დაიბრუნო.

— ზაკო! — სიცილით გული რომ იჯერა, გია ძმას დაუტკბა, — მოდი, მოვრიგდეთ. ხვალ ბოლო გამოცდას ჩავაბარებ, ბრიგადირი აკაციის ბოძებსა და ბამბუკს შემპირდა. ხომ ხედავ, უპატრონოს გავს ჩვენი ეზო — მომეხმარე. ამ ზაფხულს ღობეც გავღობოთ და ის შამბნარიც გავკაფოთ; სამაგიეროდ ტანსაცმელსაც შეგიკერავ და ერთ ნამდვილ ბურთსაც გიყიდი, კამერიანს.

— დაპირებებში ნუთიანი გაქვს.

— მამას გეფიცები, შეგისრულებ. გინდა, კვირას დედა გავუშვათ ქალაქში. შენც გაყევი.

— აი ეს მესმის. სამაგიეროდ, მოხმარება ჩემზე იყოს. ამ ქონებასაც უკან დაგიბრუნებ. — კაბასავით, გაფარფაშებულ შარვალს ერთხელ კიდეც შეავლო ხელი.

— ეჰეი. გია! — მამაკაცები ჭიშკარს მოადგენ.

ვანო ბრიგადირს ორი მეზობელი ახლდა.

— დედა სახლშია?

— დიახ, მობრძანდით.

მეზობლის ხმაზე სამზარეულოდან დედა გამოვიდა.

— ელენე! — ბრიგადირმა ჭიშკრიდან გადმოსძახა, — ამათ თოხი არა აქვთ. თოხს თუ გვიშოვი, დაგეხმარებით. შუადღემდე შენს ყანას მოვრჩე-ბით. შემდეგ სხვებსაც მივხედავთ.

— ოჰ, ღმერთმა გიშველოთ! თოხს როვა ვერ გიშოვით. სწორედ ორი თოხი მაქვს. — სახე გადაუნათდა დედას.

— მე რალა ვქნა, დედა? იქნებ, ჩემთვისაც ითხოვო სადმე, — შეწუხდა გია, — სტუმრებს ხომ გამყოლიც უნდა.

— თოხს ახლა სად იშოვი, მთელი სოფელი ყანაშია გასული. ისე, ელენე, — მძიმედ გააგრძელა ბრიგადირმა, — ჩემმა სწავლებამ ჯვარი დაგწეროს და, იმ ცხონებულის თოხი ჟანგს რომ შეაჭამე, ის არ ჯობს, შენი ოჯახის საქმეზე მოიხმარო?

დედას კრინტი არ დაუძრავს, გაუბედავად ახედა ბლის ხეს.

— ელენე, არ გეწყინოს, — საუბარში მეორე მეზობელი ჩაერია, — ღმერთმანი, მართალს გეუბნება. თოხი ჩამოხსენი, ეს ბალიც დააქრეფინე და ყანაში გამოგვიგზავნე. ჩიტმა რალად უნდა გააოხროს?

გია დედას გადახედა.

ფიქრებში ჩანთქმული ქალი თვალს ვერ აშორებდა ნაყოფით დახუნძლულ ტოტს; ხმა ვერ გაედო, თითქოს შიშობდა, იქ უჩინარი რალაც არსებობდა სამუდამოდ არ დაეფრთხო.

— დროს რალას ვკარგავთ! ზაზა, აბა, ერთი ხეზე ახტი და ის თოხი ჩამოაგდე. — მძიმედ დუმილი ბრიგადირმა დაარღვია.

ზაზა ხესთან მიიჭრა, მაგრამ უმაღლვე შედგა, ზედ გასვლა ვეღარ გაბედა და დედას მიაპყრო თვალი.

დედა ისევ გარინდებული იდგა, მისი გონება უძირო ბურანში იყო ჩანთქმული.

— ბიჭო, ვერ გაიგონე, რა გითხრეს?! — მოაფხიზლა ზაზა გიამ.

ზაზას მეტი აღარ დაუყოვნებია, კატასავით აცოცდა ხეზე და ტოტებში მიიმალა.

ზევიდან გადმოქნეული თოხი მოხრილი პირით ტოტს გამოედო და ჩამოეკიდა, თითქოს არ უნდოდა ხეს მოსცილებოდა.

ზაზა განშტოებულ ტოტზე შედგა, მთელი ძალით დაარხია. თოხი შეტოკდა, ტოტი გამოეცალა და ძირს გადმოეშვა.

ფოლადი ყუთ ქვას დაენარცხა და ზარივით დაიწკრიალა.

პირველი ელენე მიიჭრა, თოხი სათუთად აიტაცა ხელში.

— ვაი, შენს პატრონს, — ყრუდ დაიკვნესა.

ბრიგადირმა თოხი ჩამოართვა, ქლიბი ამოიღო და პირზე გაუსვა.

— აგაშენა ღმერთმა! წმინდა ფოლადია, მთელ თაობას ეყოფა. მხოლოდ ტარი უნდა გამოფუცვალთ. გია, მამაშენი ხელოსანი კაცი იყო, ნახე, სადმე ტარიც ექნება შენახული, უცბადვე წამოვაგებ.

სანამ გია ისაუზმებდა, ბრიგადირმა თოხი გამართა.

ახალტარიანი თოხი გიამ ხელში შეათამაშა, ალესილი პირი გაუსინჯა.

— დედი, ეს ჩემი იყოს, კარგი?

— კი, შვილო, ღმერთმა მოგახმაროს, — ელენესაც მოეშვა გულზე.

გიამ ხილიანი ჩანთა თოხს ტარზე ჩამოჰკიდა და მხარზე გაიღო.

დედამ ხარბად გააყოლა თვალი ორდობით ნიშავალ შვილს.

— სიარული მამამისის დაჰყვა, გაბედული, მოზომილი. გულიც მასავით კეთილი აქვს, მტერსაც არ აწყეინებს. ოჰ, შენ კი გაიხარე, შვილო, რა ნადრევად მოგიხდა ოჯახის უღლის ტარება! — თავისთვის წაიღუდუნა დედამ.

სოფლის თავდაღმართიდან გამოჩნდა მუქ-ლურჯად მობიბინე ზღვა-სავით ვრცელი ყანები. ნიავე ნაზად აშრიალებდა ტანაყრილ სიმიდს.

მდინარის პირას იწყებოდა მამისეული ყანა.

— ეს, დალოცვილი, რა ძარღვიანი მიწაა. ჯერ არ მახსოვს ამ ნაკვეთს თავი შეერცხვინოს, — თქვა ბრიგადირმა.

დოქი თხმელის ხის ჩრდილში დადგეს, ჩანთები ტოტებზე ჩამოჰკიდეს, ორმა ხალათიც გაიხადა.

ნაპირზე ჩადგნენ. გია შუაში მოიქცეის.

მიწა ფხვიერი და რბილი იყო. თოხს ადვილად ნებდებოდა. მალე მთელ ყანაში ნეღლი ბალახისა და მიწის თბილი, საამო სურნელება ჩაგუბდა.

— გია, თავს ნუ გადადებ, ისე, მსუბუქად აგვიბი მხარი. სამუშაოდ კი არ წამოგიყვანეთ, გვიხარია, რომ სოფელს მამის მაგივრად უდგებარ მხარში. — გამოელაპარაკა ბრიგადირი.

— არ მიჭირს, ძია ვანო, თქვენთან ერთად სახალისოც არის.

— ადრე თუ მოვრჩით, ზოიძესა და ქავჭარაძეს დავეხმაროთ.

— ეჰ, რა ბიჭებს ჩაუქრათ მზე! რამდენ ოჯახს ჯერაც არ გაუშლია მხიარული სუფრა.

— არც არის გასაკვირი.

— გასაკვირი კი არ არის, მაგრამ ადამიანი დარდს უნდა მოერიოს, ასე ჯობს კაცისთვის, სოფლისთვისაც.

— ზოგს ერთი ყვდა და იგიც დაკარგა, დამტირებელი აღარავინ დარჩა.

— შენ ისა თქვი, ახლა რომ დაიწყოს, რაცხა ატომია...

— რას ამბობ, ბიჭო, ისე როგორ გაგიჟდებიან, ატომი დაუშინონერ თმანეთს! არა, ვისაც წინა ომი ახსოვს, იგი ახალ უბედურებაზე აღარ იფიქრებს.

დასახმარებლად მოსული ორი სხვა მეზობელიც შემოემატათ. საათნახევარში მთავარი ნაპირი გაიტანეს.

— შევისვენოთ, ცივი წყალი დავლიოთ. — თქვა ბრიგადირმა.

ჩრდილს მიაშურეს.

გზის მხრიდან ყანაში ვიღაც ისეთი ხმაურით შემოიჭრა, თითქოს სიმიინდის გადათელვა უნდოდა. იქით მიიხედეს. დაწინაურებულ ნადირას ზაზა ფეხდაფეხ მოსდევდა. ძალდი ზოგჯერ დაელოდებოდა, უკანა ფეხებზე წამოიმართებოდა და მოახლოებულს გზას უკეტავდა, ფეხებში ებლანდებოდა. ზაზა ერთი ხელით პატარა კალათს იცავდა, მეორეთი ნადირას იგერიებდა. ხარხარი, მუქარა და ყალბი ღრენა ერთმანეთში ირეოდა.

— ბიჭო, ყანა ნუ გააფუჭეთ, — წყრომით გასძახა გიამ.

დაცვარული ბლით სავსე პატარა კალათი ზაზამ წრეში ჩადგა, თოკი, რომელიც შარვალზე ქამრის მაგიერობას უწყევდა, შეიხსნა, ჩამოცურებული შარვალი მკერდამდე აიწია და თოკიც უფრო საიმედოდ გამონასკვა.

— ოჰ, რა ბალია!

— აფსუსი არ იყო, ჩიტს შეეჭამა?

ზაზამ გიას თოხი წაართვა და თვითონ ჩადგა მეზობლებში.

ერთი საათის შემდეგ მეორე ნაპირიც გაიტანეს.

ისევ ჩრდილს დაუბრუნდნენ.

მაღე ელენეც გამოჩნდა. მძიმე კალათი მხარზე შემოედგა და ტანაყრილ სიმიინდებს მოარღვევდა.

ყანას თვალი რომ გადაავლო, სახე გაებადრა.

— თქვენ კი გაიხარეთ, რამხელა დარდი მომხსენით.

გიამ თხმელას ტოტები დატეხა და სუფრად დააფინა.

ელენემ კალათს დოლბანდი მოხადა, ნივრით შეკაზმული ქათამი თეფხით ჩამოდგა, ზევიდან ორი შემწვარი წიწილი დააწყო. შემდეგ ოხშივარადენილი მჭადი გიას გადასცა და დანაც მიაწოდა. ფრთხილად ჯერ პამიდორები ამოალაგა, შემდეგ კიტრიც მოაყოლა. კვანძის ბრტყელ ფოთლებში გახვეულ ჭყინტ ყველს ფოთლები შემოაცალა და დასაჭრელად დააწყო. კალათში დოჭი დარჩა. დოჭს ტუჩზე სისხლისფერი ღვინო დასდენოდა.

— ოჰ, ელენე, აგაშენა ღმერთმა! მაგ სადილის დანახვამ მაღაზე მომიყვანა.

— შე მუქთახორავ, როდის არა ხარ მაღაზე? — დასცინა ბრიგადირმა. ხარხარი ატყდა.

სუფრას შემოუსხდნენ.

ელენემ ჭიქა ღვინით აავსო და ბრიგადირს გაუწოდა.

— ვანო, უთამადე ამ ხალხს.

— სუფრას მასპინძელმა უნდა უთამადოს.

— ეჰ, კარგი იქნებოდა, მარა... — ელენემ სიტყვას გულიც თან ამოაყოლა.

— ღმერთს შენზე მთლად არ აუღია ხელი. შეხედე ამ ბიჭებს! ცრემლი არ დამანახო, ელენე! მომე ეგ ჭიქა. აბა, გია, სუფრაზეც უნდა გასწიო მამაშენის მაგიერობა.

— რას ამბობთ, ძია ვანო?!

— ჩამომართვი, ჩამომართვი.

— ხვალ გამოცდას ვაბარებ.

— შენ სადღეგრძელო თქვი და რამდენიც გესიამოვნება, იმდენი დალიე.

— გამოართვი, გამოართვი, გია! — ყველა მხრიდან მიაძახეს.

გიამ ჭიქა ჩამოართვა.

დედამ გაბრწყინებული თვალები მიაპყრო შვილს და სუნთქვა შეეცრა იმის მოლოდინში, თუ რას იტყოდა ასე ნადრევად დაკაცებულ მისი უფროსი ბიჭი.

ზაზა ეშმაკურად შესციცინებდა ძმას.

გია ოდნავ ჩაფიქრდა, ჭიქა ხელში უხერხულად შეატრიალა, ჩაფიქრებული მაღალი გადაავლო ჭამით გართულ მეზობლებს და ათრთოლებული ხმით დაიწყო:

— ამ პირველი ჭიქით მინდა ვადღეგრძელო მთელი ქვეყნის უღრუბლო, მშვიდი და მოწმენდილი ცა.

— რაო, რაო, მოწმენდილი ცა მინდა ვადღეგრძელო? — ერთ-ერთმა მეზობელმა გაკვირვებით გადაულაპარაკა ბრიგადირს.

— გია, ამ ლენჩს კარგად გააგებინე რა გინდა თქვა. — მიუბრუნდა ბრიგადირი გიას.

— მე მინდა ვთქვა, რომ დედამიწა არასოდეს არ შეიბუროს ომის ღრუბლებით, მინდა, რომ დაკარგულ შვილებზე ფიქრი დედებს ზეზეურად აღარ აღნობდეს, იყოს საფლავები, მაგრამ ნულარ გაითხრება ძმათა ახალი საფლავები, ნურც ობლებს დასჭირდებათ მამების მაგივრად ნადრევად ოფლის ღვრა. ყველამ ვიბრძოლოთ იმისათვის, რომ იყოს მშვიდი ზეცა, უღრუბლო ზეცა.

გიამ პირველი სასმისი ბოლომდე დასცალა.

გიორგი სალუქვაძე

ძველი სახლი

ავერის სახლი კრამიტისა.
ამეკვიატა დარდი ტიალი.
შინაურები აღარ მხვდებიან,
ვხედავ გოგონას ლამაზმეზიანს.
ის ქალი მისი დედაა, ალბათ.
ისევ ჭრიალებს ჭიშკარი ცალფა.
და იქით ძველი ბაღი პატარა
ისევ მაისის წვიმით დამთვრალა.
ლობესთან ისევ ჭრელი ქათმები,
და იცინიან ისევ ატმები.
მზის გულზე მუქად მოჩანან კვლები.
ძველი ალუჩის ჩეროში ვდგები...
და ახლაც თითქოს მამა გლეხივით
მოეშურება მკერდგაღელილი.
ვბრუნდები უკან და მკერდით დამაქვს
ტყვია, რომელიც ესროლეს მამას.

* * *

ახლა, როდესაც მილიონ ვოლტით
ელვა ანათებს ღრუბელთა გრაგნილს,
მყუდრო ოთახში ვუზივარ ვოლტერს
და ტრაგედიის სტრიქონებს ვთარგმნი.
ტელევიზორის ანტენას არწევს,
შემოვარდნილი ქალაქში ქარი
და განათებულ უფარდო ფანჯრებს

აწყდება წვიმის მომსკდარი ღვარი.
აწყდება, როგორც ფარვანა სანთელს,
მერე მინაზე უღონოდ სხლტება.
ეკანზე გააქვთ ბრიალი ვარდებს
და ტყეში ისმის ბულბულის ყეფა.
გარეთ ათასი მავთული გოდებს
და ზღვაზე ახლა გრიგალი დაქრის...
მყუდრო ოთახში ვუზივარ ვოლტერს
და ტრაგედიის მონოლოგს ვთარგმნი.

ხ ე ლ ვ ა ჩ ა უ რ ი

ქარი კახაბერს ღელვად ჩაუვლის,
წამოშლის ფოთლებს, დახეთქავს
კვირტებს.
აშრილდება ხელვაჩაური
და ყვავილების ცეცხლს წაიკიდებს.
თეთრად და მწვანედ მიდამო ყვავის
და მიწა აცლის მშრომელს არაქათს,
და ოფლის ჯილდო იქნება ხვავი —
ჩაის, ყანის და ზვრების ბარაქა.

ზ ღ ვ ა ს ა რ ფ თ ა ნ

ზღვა აქ არ არის თითქო ღელვილი,
ზღვა სარფთან თითქო ღინჯია განგებ
და არის წმინდა ლაზის ცრემლივით,
სამშობლოს გარეთ რომ გადაკარგეს.
გაღმიდან მოაქვს ქარს სიმღერები
ჭირში მუდამ რომ თან ახლავს
ქართველს
და ქარს ძმასავით მოვეფერები,
რადგან ძმის შველა მეც ვალად მადევს.

* * *

ჭორობი, ჯიქურ ნარბენი მთებზე,
ვიდრე ზღვის ტალღებს აქცევდეს
ქერად,
ქვებში დამალავს საყვარელ თევზებს —
არ გააყოლებს ქაშაპს და წვერას.

* * *

შხაპუნას როკვას რა დააოკებს...
გული სიმღერამც ვერ გამიღაღოს.
აღმა ავყვები ამ წვიმის თოკებს,
რომ ღრუბლებს ზემოთ მზე დავინახო.

* * *

როცა სითეთრეს სიმწვანე წაშლის,
როცა მიდამო სამოსელს იცვლის,
ატმის ყვავილი მიფრინავს ჭაში,
რომ ვარსკვლავები იხილოს ღღისით.

* * *

მზე დასავლეთით გადახრილია.
პონტოსს ტალღები აქაფებია —
მოწყურებია ზღვას მარილიანს
და მღვრიე ჭოროხს დაწაფებია.

ს ა მ ე უ რ ა

რა გეცინება, სამყურავ,
რა ყური დაგიცქვეტია?
რომ გამებუტა ბალღურად,
რა ვქნა, შენსავით ცეტია.

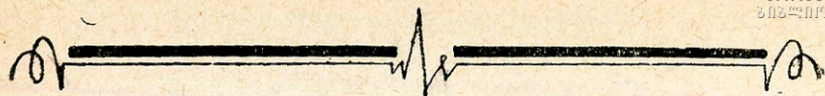
რაო? წავიდეს — სხვა მოვა?
შენც იმასავით ცეტი ხარ —
სამყურა ბევრი ამოვა,
მაგრამ შენ მხოლოდ ერთი ხარ.

* * *

მესმის ნიაღვრის ბლავილი.
აპრილი ფეთქავს გულში,
ბუჩქი ტრიალებს ყვავილის —
ატმის, ალუბლის, ნუშის...
ეცემა თვალთა სარკეზე
ფერთა ცვალების ხვაი.

შავი ფარდები აკეცეთ,
ფერი წაშალეთ შავი.
ეს გულიც აპრილს მიაგავს,
მე თვითონ ვგავარ ნიაღვარს,
აპრილს კვალდაკვალ მივდეგ,
გადავიქროლებ მინდვრებს.

რეზანოვი

სივრცის წყარო

ავად იყო იგი. პერი არ ყოფნიდა და ღია ფანჯარასთან იწვა. ფანჯარაში გადახედვა კი ეზარებოდა. როცა ვეღარ მოითმენდა და უნებლიეთ თვალი ფანჯარისაკენ გაეჭეოდა, გული ეხუტებოდა. სარკმლიდან სხვას ვერაფერს, მხოლოდ თავისი ხელით გაშენებულ ბაღის ნაწილს ხედავდა...

ორიოდე წლის წინათ, სანამ ავად გახდებოდა, აქ, ამ ბაღში უყვარდა მუშაობა.

ჰოდა, როცა ბაღს თვალს გადაავლებდა, გული უკვდებოდა — უნდოდა ისევ თავს მოვლებოდა მას, მაგრამ ამაზე ფიქრიც ზედმეტი იყო — სად ჰქონდა ამის შეძლება...

და წუხდა, მოსვენება არ ჰქონდა.

მის მიერ დარგულ-გახარებული ხეები კი ხალისიანად შრიალებდნენ, თითქოს შორიდან ეალერსებოდნენ და ასე უთვლიდნენ ავადმყოფ ქალს:

„შენ ავად ხარ, მაგრამ ჩვენ თავს კარგად ვგრძნობთ — ახლა ჩვენ შენი შვილები, შვილიშვილები არ გვაკლებენ მზრუნველობას... ვზრდით ნაყოფს, ვამშვენებთ და ვასუფთავებთ მიდამოს, რომ გადაგიხადოთ თავის ღრობზე გაწეული ამაგი“...

რომელ მცენარეს არ შეხებია მისი ხელი, რომელს!

იმას, ყვავილებით აჭრელებული, მოზუზუნე ფუტკრებახვეული ლიმონის სურნელოვანი ხე რომ დგას მანდარინის პლანტაციის გვერდით?

ეს ლიმონი სწორედ მან დაამყნო, მერე იქ გადარგა და გაახარა, სადაც ახლა ლაღად ელოლიავენ გაზაფხულის ზენა.

ლიმონის გვერდით მწვანე სამოსელში გახვეული, მაგრამ ყვავილები-საგან გაჭაღარავებული ფორთოხლის მოზრდილი ხე რომ შრიალებს, სიმა-

როგორ რომ ითქვას, ის არც დაუმყნია და არც გადაურგავს, მაგრამ რომ შვილივით უვლიდა მას და გაზარდა?!

ვინც შობა, მარტო მასზე არ ითქმის დედა. ნამდვილი დედა ისაა, ვინც წესიერად აღზრდის შვილს, მზრუნველობას არ მოაკლებს...

ვინ მოსთვლის, რა წვლილი შეიტანა, რა ამაგი დასდო ხანგრძლივი სიცოცხლის მანძილზე კოლმეურნეობასა და ოჯახს

როგორც დედამ,

როგორც დიასახლისმა,

როგორც ოჯახის ბურჯმა,

როგორც კოლმეურნეობის ყოფილმა სასახელო წევრმა...

„ავადმყოფობამ დამაყრა ლოგინზე, თორემ უქმად რა გამაჩერებს, გული ისევ შრომისაკენ მიმიწევსო“, ხშირად ეუბნება შვილებს. მეზობლებს... განსაკუთრებით კი მაშინ, როცა წარსულს იგონებს და ნალვლიანად უტყერის თავის დაკოჟრილ ხელებს.

დიახ, სულით და გულით უნდა მუშაობა.

მაგრამ...

მაგრამ არა, იმედი აღარ აქვს განკურნების.

მაღალი სისხლის წნევა და გულის ფრიალი, სისუსტე რომ არაფრად ჩავთვალოთ, ოთხმოცდაათ წელს უყურებს პირდაპირ.

„ადამიანი ყოველთვის ხომ არ იცოცხლებს“, ამბობს გუნებაში, თუმცა... თუმცა ისე ეშინია სიკვდილის, რომ მასთან ამ სიტყვას ვერც კი ახსენებ, ვინმე გარდაიცვალაო, ამასაც ვერ ეტყვი.

გული აქვს ისე აჩვილებული, რომ ცოტა სწყინს და ცოტა ახარებს... უბრალო რამეზე ატირდება, უმნიშვნელო რამეზე იცინის.

— შრომამ გასტეხა წელში, — ასე ამბობს ზოგიერთი.

— რაო?! — თუ გაიგონა გული მოსდის.

და იგონებს მის ტოლა ქალს, სიყრმის მეგობარს, რომელსაც ერთ დროს ქმარი, შვილები, ყველანი ხელიდან გამოეცალა. მარტო დარჩა და რა გზა ჰქონდა, მასზე მეტს შრომობდა სახლშიც და კოლმეურნეობაშიც... და ახლაც ჯანმრთელად გრძნობს თავს.

— არა, შრომა-გარჯა კაცს არ კლავს, — ხშირად ამბობს იგი, — მუშაობა რომ კაცს კლავდეს, აი ვის მოკლავდაო, — მიუთითებს მეზობლის ქალზე.

— ყველაფერი მოხუცებულობამ მიყო და არა შრომა-გარჯამ...

რა აქვს სხვა საქმე და ადრე-ადრე იგონებს წარსულს, ბავშვობას.

...ერთხელ ძროხებს აძოვებდნენ სოფლის ფეხშიშველა, ენატიკტიკა გოგონები, ბატონის ძროხებს და ხალისიანად კისკისებდნენ.

ქვეყანა თავისი ეგონათ. არც ერთი არ ფიქრობდა, თუ ოდესმე მოხუცდებოდა და სიკვდილის წინაშე წარსდგებოდა.

ახლა იმათგან მხოლოდ ორია ცოცხალი...

არა, ზოგჯერ სიკვდილზეც ჩამოუგდიათ სიტყვა. აგონდება, ერთხელ იდავეს კიდეც, ვის რამდენი წელიწადი სიცოცხლე სურდა, თითქოს ეს მათ ნება-სურვილზე იყო დამოკიდებული.

— მე ორმოცი წელი ვიცოცხლო ისე, როგორც საჭიროა და მეტი არა მინდა რა.

— ადამიანმა სამოც წლამდე მაინც უნდა იცოცხლოს, — თქვა მეორემ.

— ორმოცდაათიც საკმარისია.

— არა, თუ ვიცოცხლებ, ოთხმოცი წელი უნდა ვიცოცხლო! — უთქვამს მას.

და აუხსრულდა ნატვრა.

კი არ აუხსრულდა, მეტიც ქნა — ოთხმოცი წელი ინატრა, ოთხმოცდაათის არის.

ამ ხანგრძლივი სიცოცხლის მანძილზე რა არ გამოსცადა ამქვეყნად: მწუხარება თუ სიტკბო, სიღუხჭირე თუ... რა არა!

მაგრამ დღევანდელი დრო ყველაფერს ურჩევნია.

გული წყდება, რომ მოხუცი არის, ღრმად მოხუცი, ლოგინად ჩავარდნილი... წლებს ვერ განკურნავენ, წლებს, თორემ...

და შურს ახალგაზრდების ბედი.

ამას წინათ შვილებმა პროფესორი მოუყვანეს.

გასინჯა, წამლები გამოუწერა და, რაც მთავარია, დააიძედა: ადრე მორჩებიო.

წასვლის წინ ასეთი ამბავი თქვა:

„შარშან ავადმყოფთან წამიყვანეს შორეულ რაიონში, მთებში. ასოცი წლის ავადმყოფი დამხვდა, კვნესოდა.

„ადრე თუ მოვრჩებიო“, — მალ-მალე მეკითხებოდა.

გაციებული იყო.

საშიში არ იყო მისი ავადმყოფობა.

დავაიმედე

„თავს მოუარე, ფრთხილად იყავი და ყველაფერი გაივლის-მეთქი“.

„როდის, ამ ერთი კვირის განმავლობაში, თუ უფრო გვიან?“ — მოსვენებას არ მაძლევდა.

„რა გაჩქარებს? ამ კვირას თუ არა, მეორე კვირას ჯანმრთელი იქნები“.

„რაო!! — თვალები დაკვესა, — რა მეჩქარება?!.. თუ კაცი ხარ, რაც შეიძლება ადრე მომარჩინე. კოლმეურნეობის ორიოდ ცხვარს მეც კი მოვუვლი.“

„ეჩქარებოდა მორჩენა“.

— შეილო, სიცოცხლის ფასი არაფერია ქვეყანაზე, არაფერი, გესმის? რამდენიც არ უნდა იცოცხლოს, მაინც სიცოცხლე სურს ადამიანს. — უთ-

ხრა პროფესორს ლოგინადივარდნილმა მოხუცმა ქალმა და დანაოჭებულ
სახეზე ხელები შეივლო, თითქოს ამით სურდა გაეგო, ნამდვილად ოთხ-
მოცდათი წლისა იყო თუ ცდებოდა.

— ბავშვობის დროს ასე ვინატრე: ოთხმოცი წელი ვიცოცხლო და
მეტი არაფერი მინდა-მეთქი... დღეს ოთხმოცდათი წლისა ვარ და სწორედ
აწი მინდა სიცოცხლე, თორემ უწინ რა იყო წვალების მეტი. — და თვა-
ლებზე ცრემლები მოადგა.

— დედაჩემო, დღეს ყველაფერს აკეთებენ ამისათვის საბჭოთა მე-
დიცინის მუშაკები... მალე ისეთი საშუალებებიც კი იქნება, რომ მოხუ-
ცებს გაახალგაზრდავებს. — უთხრა პროფესორმა.

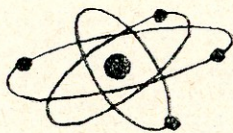
— მართლა?! — წაიჩიფჩიფა დედაბერმა და ისეთნაირად გაეხარდა,
რომ ასე მთელი თავისი ხანგრძლივი სიცოცხლის მანძილზე არაფერი გა-
ხარებია.

პროფესორს ეს შეუმჩნეველი არ დარჩენია და ინანა: ცუდად იმოქ-
მედებს მასზე, რატომ ვუთხარი ეს სიტყვებიო.

მაგრამ პროფესორი შეცდა.

— აბა, ისევ დამიბრუნებენ ახალგაზრდობას? — სიხარულმა ავადმ-
ჯოფობაც გადაავიწყა, — ჰოდა, გვიშველეთ მოხუცებს, ჩვენ აწი გვინდა
სიცოცხლე!...

სხვა წამალი მას არ ესაჭიროებოდა.

ნაქოზ მელია

ბაზრობა აბაშაში

ციკლიდან „ჩემი სოფლის სურათები“.

აგერ, ურმები გამოჩნდნენ გზაზე,
მოაქვთ დოვლათი ხარებს მილილეებს
და შემოდგომა ურმის თავანზე
ზის და მადლიან ჰანგებს ღიღინებს.
აქაურ ბაზარს სულ სხვა ეშხი აქვს,
შენც კარგად იცი, ჩემო ქალაქო,
თუმცა ამაზე, უმჯობესია
ჭალის წისქვილი ვალაპარაკო.
დახლზე სულგუნს რომ თითქოს რძე
გასდის,
გსურს, რომ სიამე გულს მოაფინო.
დახლთან დედა დგას, დიასახლისი,
სიტყვას რომ დასძენს: გოლუაფირო!
ფარდულში ჩანან დიდი კასრები,
დიდიჭყონიდან ჩამოტანილი,
და ოჯალეშით სავსე ჭიქები
განათებულან თითქოს ალივით.
რა ქნან? გულდასმით ჭაშნიკს სინჯავენ,
როგორი არის, ან რა ძალა აქვს,
ჰე, დაილოცა გამრჯე მარჯვენა
და ჩვენებური ბაზრის ბარაქა!
ვიღაცამ ყალყზე შეაგდო რაში,
ბაზრის ფოლორცზე ველარ ეტევა,

მუშტარს მათრახად გადაჰკრა ფსი,
 ალბათ, გაყიდვა არ ემეტება.
 აგერ დალალი უშობელს აქებს, —
 ჯიქანში ეძებს რაღაც საკბილოს.
 უკვირთ, ნეტავი ვინ აგულისებს, —
 მის ძველ ხელობას რომ არ თაკილობს?!
 გაელიმება მეზობელ გურულს,
 ხელს ჩამოართმევს თავაზის რიგად,
 წავა, რიონზე გადიტანს ღიმის,
 უშობლის რქებზე დასარქავს იგავს.
 ცალკე, იქ, სადაც ჭადრის ჩრდილი დგას,
 ჩანს ქალიშვილი ცისფერ თავსაფრით
 და საუბარი ყმაწვილ კაცისა
 იმგვარად ესმის, როგორც ზღაპარი.
 და საუბრობენ მშვიდად და ნელა,
 თვით უფროსების ნებით, უფლებით,
 შორი-ახლო კი შეუმჩნეველად
 თვალს ადევნებენ ჭირისუფლები.
 განა ვინა თქვა, სიტყვა არა სჭრის,
 ზოგჯერ გაბედვა არის გმირობა,
 ყველა ნავაჭრზე მეტად ნავაჭრი
 ყმაწვილკაცს მიაქვს სატრფოს პირობა.
 ირევა ხალხი, ვინ ვისა ხვდება...
 არის ფუსფუსი, ვინ იცის რაზე...
 და მერე, როცა მზე გადიხრება,
 ერთმანეთს თითქოს მისდევენ გზაზე.
 აი, ბაზარში არავინ არ ჩანს,
 მარტო ჭადარი დგას და ოფლს იშრობს,
 ცვივა ფოთლები და ბაზრის ნავაჭრს,
 თითქოს დახლზე ჰყრის და ანგარიშობს.

შოთა ზოიძე

მე შემიძლია...

მე შემიძლია, ვიმღერო ასე,
რადგან ასეთი სიმღერა მმართვეს,
შენ ჩემს ცხოვრებას ყელამდე ავსებ,
ვით ცარიელ სკას ახალი მართვე.
შენზე სიმღერას წრფელსა და სანდოს
წავიღებ და მთელ სამყაროს მოვფენ.
მე შენ თვალებში ჩაგხედავ მარტო
და აღმოვაჩენ ქალაქებს, სოფლებს...
და აღმოვაჩენ სახლებს და ხიდებს,
ოკეანეებს, ზღვებსა და პორტებს,
რომ ქვეყნად ჩემი სიცოცხლე ღირდეს
და სიხარულის მიზეზი მქონდეს!
მე მარტო ვარ და ვამშვიდებ თითებს,
ვით მშვიდდებიან ზოგჯერ გულები.
საჭიროა და ყველაფერს ვითმენ,
მაგრამ ყველაფერს ვერ ვეგუები.
და აღარ ვიცი, რად მეღანდება,
რაც აღარ არის უკვე საჭირო...
ეხ, ჩაიარა წყალმა რამდენმა,
ჩემს ხსოვნას კი რამ გადაგარჩინა?!

ავთანდილ გუჩუნიძე

ახალგაზრდობა

დასაბამიდან დაგვენათლა
ძალა მთებური,
ვაგლახად რაშეს
ნუ იფიქრებს ჩვენზე ნურავინ,
საქართველოში დააკოვლეს
ყველა თემური,
საქართველოში დააყრუეს
ყველა მურვანი...
ომში ძმის ამბავს
ვაბარებდით გაფრენილ მერცხალს,
ზოგჯერ იმედი ძნელია და
მაინც ხიდია...
არ გაყიდულა საქართველო
ოქროდ და ვერცხლად,
რადგანაც იგი
არავისგან არ გვიყიდი...
და ნაომარზე ბევრი ღვინო
თუ ვსვით ყვარლური,
ცოცხლად ვახსენეთ,
მტერმა ბევრი თუმცა გათელა...
არ დაგვრჩენია საქართველო

უსიყვარულოდ,
არ გაგვჩენია სიყვარული
უსაქართველოდ.
ჩვენ ვიცოცხლებთ და
სიყვარულში მოვკვდებით მერე,
ჩვენი მიწა და ზეცა არის
ამის თავდებად,
არ გათავდება კარგი ლექსი,
კარგი სიმღერა,
ქართული სისხლი
არასოდეს არ გათავდება!...
ჩვენ გვზრდიდა განა
მარტოოდენ აბჯრების სისქე,
ჩვენ სიცოცხლის და
სიყვარულის ვნახეთ ვარდობა.
ჩვენ მივდიოდით,
ვცოცხლდებოდით,
ვკვდებოდით ისევ
და მაინც გვერქვა
ახალგაზრდობა...

იური იაკოვლავი

მ ი წ ი ს გ უ ლ ი

მარტ-აპრილის მიჯნაზე ცა ოკეანის სილურჯით იუღინთება, ხოლო თოვლი კრისტალივით მაგრდება და სანაპიროს მსხვილ სილასავით შრიანებს ფეხქვეშ. არყის ხის ვარდისფერი კანი სკდება და პაპიროსის ქაღალდით თრთის ქარში. მზე თვალს ჭრის და, როცა ქარი ჩადგება, ალერსით აცხუნებს ლოყას. მაგრამ, რაც მთავარია, ირგვლივ ყველაფერი ივსება გაღვიძებული მიწის მძაფრი ცოცხალი სურნელებით. გაბრუებს ეს სურნელება და, ღრმად რომ შეისუნთქავ, მთელ ტანში სასიამოვნოდ იღვრება, იდუმალ სიხარულად გადაეცემა გულს, გრძნობ, თუ როგორ იღვიძებენ შენში ახალგაზრდა ძალები და თვალწინ გაიღვებენ ცხოვრების საუკეთესო დღეები.

და შენ გაგონდება დედა.

დედაჩემი მე ჭაღარა და დაღლილი მახსოვს. შვილებს არასოდეს არ ახსოვთ დედა ახალგაზრდა და ლამაზი, რადგან მშვენიერების არსში გვიან სწვდებიან, როცა დედის სილამაზე უკვე მჭკნარია.

დედაჩემი მე ჭაღარა და დაღლილი მახსოვს. მაგრამ ამბობენ, რომ იგი ლამაზი იყო. სწორი შავი წარბები, მაღალ შუბლზე ჩამოშლილი მუქი თმები. ასეთი ვნახე იგი გახუნებულ ფოტოსურათზე—სრულიად ახალგაზრდა მოწყალების და. წითელი ჯვარი თეთრ თავსაფარზე.

დღემდე მესმის დედის ჩუმი ხმა, აუჩქარებელი ნაბიჯი, ვგრძნობ მისი ზელის სათუთ შეხებას, მისი კაბის ხეშეშ სითბოს მხრებზე. ეს არ ემორჩილება ასაკს. მარადიულია.

შვილები არასოდეს არ უმეღავნებენ დედას თავის სიყვარულს, ისიც კი არ იციან, რა არის ის გრძნობა, სულ უფრო ძლიერად რომ აჯაჭვავს მათ დედასთან. მათი გაგებით ეს საერთოდ გრძნობა კი არა, რაღაც ისეთივე

მუნებრივი და სავალდებულო რამ არის, როგორც სუნთქვა, წყურველას მოკვლა.

მაგრამ დედისადმი ბავშვის სიყვარულში არის ოქროს დღეებიც. მე ისინი აღრეულ ასაკში განვიცადე, როცა პირველად შევიგნე, რომ ყველაზე აუცილებელი ადამიანი ამქვეყნად — ეს არის დედა; მე ერთი ნაბიჯითაც არ ვშორდებოდი მას. მეშინოდა დაძინებისაც კი: ვაი, თუ მიმატოვოს-მეთქი. გამოვიღვიძებდი თუ არა, ჩემი პირველი ფიქრი იყო: სად არის დედა? იმ დღეებში პატარა რაინდად გადავიქციე, ხოლო დედაჩემი მშვენიერ მანდილოსნად მესახებოდა. პაერში ვატრიალებდი ხის გორდას და ყოველ წუთს მზად ვიყავი დამეცვა დედა. ის გრძნობდა ამას და ბედნიერი იყო.

მე არასოდეს არ ვუძახოდი მას „დედას“, მისთვის მქონდა სხვა, უფრო ალერსიანი, უფრო თბილი სიტყვა — „დედიკო“. დიდი გავხდი და მაინც ამ სიტყვის ერთგული დავრჩი. მინდოდა დამეძახა „დედა“, მაგრამ ბაგეებს უნებლიეთ მოწყდებოდა ისევ ის ალერსიანი ბავშვური „დედიკო“. წამომეზარდა ულვაში, დამიბოხდა ხმაც. მეუხერხულებოდა ეს სიტყვა და ხალხში მას ძლივს გასაგონად ვამბობდი.

უკანასკნელად ეს სიტყვა წარმოვთქვი წვიმისაგან დასველებულ ბაქანზე, წითელ ჯარისკაცულ „ტებლუშკასთან“, საშინელ ორომტრიალში, როცა ორთქლმავალი შემადრწუნებლად წიოდა და ისმოდა ბრძანება: „ვაგონებში!“ არ ვიცოდი, თუ სამუდამოდ ვეთხოვებოდი დედას. არ ვიცოდი, თუ შეიძლებოდა სამუდამოდ დაგმშვიდობებოდი დედას. მე მას ყურში ჩავჩურჩულებდი — „დედიკო“ და, ვინმეს რომ არ დაენახა ჩემი მამაკაცური ცრემლები, დედის თმებით ვიმშრალებდი მათ... მაგრამ როცა მატარებელი დაიძრა, თავი ველარ შევიკავე, დამავიწყდა, რომ მამაკაცი ვარ, ჯარისკაცი, დამავიწყდა, რომ ირგვლივ ხალხია, დიდძალი ხალხი და ბორბლების რახრახში, ქარში, რომელიც სახეში მცემდა, დავიყვირე:

— დედიკო! დედიკო...

მაგრამ მას უკვე აღარ ესმოდა.

* * *

როცა საგუშაგოზე ძლიერ ციოდა, ჩვენ შევეგროვდებოდით მიწურის საკვამურთან და ვთბებოდით თბილი დაბალი ბოლით. იგი მწარე მსუბუქ სითბოდ ეფინებოდა ყინულით გათოშილ სახეებს. ვნანობდით, რომ არ შეიძლებოდა გვესუნთქა ამ სითბოთი. კარტოფილს რომ ვიშოვიდით, ჩამოვკიდებდით მავთულზე და ჩაუშვებდით საკვამურში. კარტოფილი იწვებოდა თანაბრად და გემრიელად. მას თოვლითა და ნაძვის წიწვებით ვაცივდით ჭვარტლს. ჩვენ ყოველთვის გვმოიდა, ყოველთვის გვციოდა. მხოლოდ ბრძოლაში, ქვემეხებთან გვავიწყდებოდა შიმშილი და სიცივე. და ჰიდევ მაშინ, სახლიდან რომ მივიღებდით წერილს.

მაგრამ სახლიდან მიღებულ წერილს ჰქონდა ერთი უჩვეულო თვისება, რომელსაც თითოეული აღმოაჩენდა თავისთვის და არავის უმცდარებდა მას. ყველაზე მძიმე წუთებში, როდესაც თითქოს ყველაფერი გათავდა ან სულ მალე გათავდებოდა და უკვე აღარ იყო არავითარი ხელმოსაჭიდები ცხოვრებაზე, სახლიდან მიღებულ წერილებში ვპოულობდით სიცოცხლის ხელუხლებელ მარაგს. მარაგი დიდხანს გვყოფნიდა, ვუფრთხილდებოდით და ვიზოგავდით, რაკი არ გვქონდა იმედი, რომ მას უახლოეს სანში შევივსებდით.

მე ვერ შემოვინახე დედის წერილები. ვერც ზეპირად დავიხსოვე ისინი, თუმცა ათჯერ მაინც გადამიკითხავს. მაგრამ მესხიერებაში შემომრჩა სურათი მშობლიური სახლის ცხოვრებისა, დედის წერილებიდან რომ წარმომიდგებოდა.

დედის წერილს რომ მივიღებდი, არ იყო არც ქაღალდი, არც საველე ფოსტის ნომრიანი კონვერტი, არც პწკარები. იყო დედის ხმა. ეს ხმა ქვემეხთა გრიალშიც კი მესმოდა.

მიწურის ბოლი მშობლიური სახლის კვამლივით ელამუნებოდა ლოყებს.

ახალი წლის წინ ჩემს სახლში დავინახე ნაძვის ხე. დედა დაწვრილებით ამიწერდა ნაძვის ხეს. თურმე, კარადაში შემთხვევით უნახავს მოკლე, ხაირფერი წვერწათილი ფერადი ფანქრების მსგავსი ნაძვის ხის სანთლები. ისინი აანთეს და ნაძვის ხის შტოებმა ოთახს მოფინა სტეარინისა და წიწვის შეუღარებელი არომატი. ოთახში ბნელოდა და მხოლოდ მხიარული მოხეტიალე შუქი წამით ჩაკვდებოდა და ისევ გაჩაღდებოდა. და მკრთალად ციმციმებდნენ მოოქრული ბერძნული კაკლები.

მე ვიწექი თოვლზე მძიმე ჩაჩქანით, მუზარადქვეშა ქუდით, თოვლისაგან გაუხეშებული მაზარით... დე, ანათე, ნაძვის ხევ, იციალე, მოოქრულო კაკლებო. კარგია, რომ სადღაც დედის ახლოს არის მშვიდობის პატარა კუნძული, სადაც ყველაფერი ძველებურადაა, თბილა და სიმშვიდეა. და დედას არ ელის საფრთხე. ერთადერთი მისი წუხილი — ეს მე ვარ.

ძველი საათი ისევ ბრუნავს და რეკავს შუალამისას. ჭრიჭინა, რაღაც სასწაულოდ რომ ჩასახლებულა ქალაქის ბინაში, მუშაობს ჭრილა მანქანაზე. დიდი დათვის თანავარსკვლავედის ციკხვი დაჰყურებს მოპირდაპირე სახლის სახურავს. იფრქვევა პურის სურნელება. სიწყნარეა. ნაძვის ხე ჩაქრა. ღუმელი ცხელია.

მაგრამ თურმე ყველაფერი ეს იყო მომაკვდავი დედის შეთხზული ლეგენდა გაყინულ სახლში, რომელსაც ყველა ფანჯარა ჩალეწილი ჰქონდა აფეთქების ტალღებისაგან, ხოლო ღუმელი ჩამკვდარი იყო და ხალხი იხოცებოდა ჭურვის ნამსხვრევებითა და შიმშილით, შიმშილითა და ნამსხვრევებით. დედა კვდებოდა და მწერდა. ბლოკირებული გაყინული ქალა-

ჭიდან მიგზავნიდა თავისი სიტბოს უკანასკნელ ნაპერწკლებს, სისხლის
უკანასკნელ წვეთებს.

დედა მარტო კი არ შიმშილობდა. მას ზვრეტდნენ შიმშილით.

მე კი დავიჯერე ლეგენდა. კბილებით ვეჭიდებოდი სიცოცხლის ხელ-
უხლებელ მარაგს. ძალზე ახალგაზრდა ვიყავი და უნარი არ შემწევდა
რაიმე ამომეკითხა სტრიქონებს შორის. მე ვკითხულობდი თვით სტრი-
ქონებს და ვერ ვამჩნევდი, რომ ასოები დაბრეცილი იყო, რადგან ისინი
გამოჰყავდა ძალაგამოცლილ ხელს, კალამი ნაჯახივით რომ ემძიმებოდა.
დედა წერდა ამ წერილებს, ვიდრე გული უცემდა.

უკანასკნელი წერილი მაისში მოვიდა.

* * *

რაც უფრო მეტ წყალს იღებს ჭიდან, მით უფრო ახალი და ბარაქიანი
ხდება იგი. იგი აფრქვევს ცისფერი მიწის სურნელებას და გამდნარი თო-
ვლის მყარ სიცივეს. დილით მზე ამოცურდება ჭის ფსკერიდან, საღამოს
ისევ ჩაეშვება შიგ. ასე ცოცხლობს ჭა.

თუ ნახევრად ბნელ გვიმში არ ჟღარუნობს ვედრო და ჯაჭვი მშვილ-
დის ლარივით კი არ იჭიმება, არამედ უმოქმედობით იქნახება, თუ ოწი-
ნარი მზიარულად არ ჭრიალებს და მოწყვეტილი წვეთები ვერცხლის ფუ-
ლებივით არ ცვივიან უკანვე გუგუნა სიღრმეში, წყარო აღარ ამოქუხს. ჭა
ივსება შლამით, შრება. ბოლოს იგი კვდება.

მტრის შემოსევასთან ერთად გაჩნდნენ მკვდარი ჭები. ისინი კვდებო-
დნენ ადამიანებთან ერთად. მკვდარი ჭები გავდა ამოუვსებელ საფლავეს.

ახლა ჭები გაცოცხლდნენ. მზიარულად ჟღარუნობენ ვედროები, მზე-
ზე ბრწყინავენ მრავალხელშენახები ჟანგბადილი ჯაჭვები.

ჭები გაცოცხლდნენ, მაგრამ ის, ვინც დაიღუპა, დაიღუპა სამუდამოდ.

მე ხელი დავავლე მძიმე ცივ ვედროს, ნელა მივიტანე პირთან და უცებ
ჩემი ბავშვობისდროინდელი სახე დავინახე. უშნო, აბურძგნული, ნაჭდე-
ვიანი შუბლითა და ტყავგადამძვრალი ცხვირით. აი ასეთი ბიჭუნა მიცქერ-
და წყლიანი ვედროდან. მე ხელში მეჭირა ჩემი შორეული ცხოვრება. ეს
არ იყო ადვილი. ხელები ამიკანკალდა და წყალზე ნაოჭები აცურდა — ჩე-
მი პატარა ორეული ილრიჯებოდა და დამცინოდა მე — სოლიდურ მოზრ-
დილ ქალაქელ მამაკაცს.

მე ვედროსაკენ დავიხარე და ერთი ყლუპი შევსვი. უშნო ორეულმაც
დალია. ასე ვესამდით ჩვენ ორნი გემრიელ ჭის წყალს, თითქოს ერთმა-
ნეთს ვეჯიბრებოდით მეტის დაღევაში.

ამ თმაბურძგნულმა, შუბლნაჭდევიანმა ბიჭუნამ შორეული წარსული
მომიახლოვა. მე ნათლად დავინახე ჩემი ბავშვობა.

მომავლი დაბზარული მორები, ზემოდან რომ დაჰყურებდა ჩემს
ტახტს, თივის ლეიბი, შპალერის ლურსმნებით მიჭედებული ფარდები,

სახელურმოგლეჯილი ღუმელის კარები, ძვლის სამაგრები. მე გავიგონე ფიცრების კრიალი — თითოეულს რაღაც განსაკუთრებული ხმა აქვს. ძველი დახეტილი ფიცრები რომელიღაც იდუმალი ინსტრუმენტის კლავიშები იყო.

და მე დავინახე დედა ჭასთან, დაორთქლილი ვედროებით, მზის ჩაღისფერ სხივებში.

* * *

ბაბუაჩემი, ალექსი ივანეს-ძე ფილინი, წარმოშობით ბელოე ოზეროდან იყო. თორმეტი წლისა ჩამოსულა იგი პიტერში და უკან, სოფელში აღარ დაბრუნებულა. ცხოვრობდა გაჭირვებით, მუშაობდა ბევრს. რევოლუციის შემდეგ გახდა შრომის გმირი. ქალაქურმა ცხოვრებამ ვერ ჩაქლამასში სოფლის ფესვები. ზოგჯერ იგი ნაღვლიანად ლაპარაკობდა ბელოე ოზეროს რძისფერ წყალზე, ფუტკარზე, ცხენებზე, იმაზე, თუ სოფელში როგორ ხარშავდნენ შინაური სვინის ლუდს დიდ როფში. ზოგჯერ მღეროდა თავის სოფლურ სიტყვამცირე სიმღერებს.

ყოველ ზაფხულს დედასთან ერთად სოფელში მივემგზავრებოდი.

ქალაქელი იშვიათად თუ ხედავს მიწას. მიწა ქალაქში დაფარულია ქვაფენილებით, გაცივებული ასფალტის ლავით. იგი განისვენებს სიღრმეში — შავი, მურა, წითელი, ვერცხლისფერი. მიწამ შეაჩერა სუნთქვა და გაინაბა. ქალაქელმა არ იცის მიწის სურნელება, არ იცის როგორ სუნთქავს იგი წლის სხვადასხვა დროს, როგორ იტანჯება წყურვილისაგან, როგორ შობს პურს. ქალაქელი ვერ გრძნობს, რომ მთელი მისი ცხოვრება, მისი კეთილდღეობა დამოკიდებულია მიწაზე. არ აწუხებს გვალვიანი ზაფხული, არ ახარებს ბარაქიანი თოვა, ზოგჯერ კიდევ ეშინია მიწის, როგორც ბუნდოვანი, უცნობი სტიქიისა. და მაშინ სულში ქრება აუცილებელი, ბუნებრივი გრძნობა მიწისადმი შვილური სიყვარულისა.

სოფელში დედა და მე ფეხშიშველი დავდიოდით მინდვრად. პირველად ეს საკმაოდ მიძნელებოდა, მაგრამ თანდათანობით ფეხის გული ისე უხეშდებოდა, რომ ვეღარ გრძნობდა მცირე ჩხვლეტას.

დედამ ისევე შემაჩვია მიწას, როგორც ჩიტი აჩვევს თავის ბარტყს. ცას, თეთრი ძუ დათვი კი თავის ბელს — ზღვას. ჩემს თვალწინ შავი მიწა მწვანე ხდებოდა, შემდეგ ოდნავ ლურჯად იღებებოდა, მერე ცილებდა ბრინჯაო — ასე იბადება სელი. დედა და მე ვგლეჯდით სელს. დედა სწრაფად გრეხდა ჩაღის და კრავდა მოკლე ძნებს. მას სოფლელებით ჰქონდა წაკრული თავი თეთრი თავსაფრით.

ერთხელ როგორღაც დედას ვკითხე:

— ჩემი გული ანათებს?

— აბა, როგორ შეუძლია გულს ანათებდეს? — შემედავა დედა.

მე სამჭედლოში დავინახე მნათი გული. სამჭედლო სოფლის განაპირა იდგა. იქიდან სცემდა ნახშირის ბოლის სუნი. სამჭედლო ირყეოდა

წკრიალა წყვეტილი დარტყმებისაგან. მე გავიგონე, თუ როგორ სრინწილ
ანად სუნთქავს ტყავის საბერველი და ქურის ნახშირში მსუბუქი სტვენი
როგორ ღვივდება ცეცხლი.

მჭედელი წელს ზევით ტიტველი იყო. ტანი ოფლით უბრწყინავდა.
სველი მკერდი ირეკლავდა ქურის ალს. მჭედელი უკან იზნეიქებოდა, უროს
იქნევდა და მთელი ტანით ურტყამდა გავარვარებულ რკინის ნაჭერს. და
ყოველთვის თრთოდა ალის ანარეკლი. მე ვიფიქრე, რომ ანათებდა გული.
ცეცხლი იწვის შიგნით და იქიდან ანათებს მკერდს.

მე დედას დავანახე მნათი გული.

— ხედავ, — ვეუბნები ჩურჩულთ.

— ვხედავ.

— რა ანათებს მას?

დედა ჩაფიქრდა და წყნარად მითხრა:

— მუშაობა.

— თუ ვიმუშავებ, ჩემი გულიც გაანათებს?

— გაანათებს, — მითხრა დედამ.

მყისვე საქმეს მოვკიდე ხელი. მომქონდა შეშა, ვჯენჯავდი თივას და
მზად ვიყავი წყალიც კი მომეზიდა. და ყოველთვის, დავამთავრებდი თუ
არა მუშაობას, ვეკითხებოდი დედას:

— ანათებს?

და იგი თავს მიქნევდა.

თმააბურძგნულმა ორეულმა, რომელსაც შუბლზე ნაჭდევი აჯდა, ისიც
მომავონა, თუ როგორ ვიპოვე ერთხელ ჭურვის ნამსხვრევი და ვუჩვენე
დედას.

— შეხედე, როგორი ქვაა!

— ეს ქვა არ არის, — მიპასუხა დედამ, — ეს ჭურვის ნამსხვრევი.

— ჭურვი გასკდა?

— იგი აფეთქდა უამრავ ნამსხვრევებად.

— რატომ?

— ხალხი რომ დაეხოცა.

ნამსხვრევი ხელიდან გავაგდე და შიშით ვუცქეროდი მას.

— ნუ გეშინია, — მითხრა დედამ, — იგი უკვე ვერავის მოკლავს.
თვითონ მკვდარია.

— შენ რა იცი? — შევეკითხე მე.

— მე ხომ მოწყალების და ვიყავი.

მე შევეყურებდი დედას, როგორც უცნობს. ვერ გამეგო, რა საერთო
ჰქონდა მოწყალების დას დედაჩემთან.

იმ შორეულ წამს ვერც მე, ვერც ის ვერც კი წარმოვიდგენდით,
რომ ათი წლის შემდეგ მაზარითა და ჩაჩქანით, გვერდზე მიკრული შაშ-

ხანით მიწაზე ვაწოლილს თავს დამაცვიოდა ასეთივე მახვილთავიანი ქვე-
ბი. არა მკვდრები, არამედ ცოცხლები. არა სიცოცხლისათვის, არამედ
სიკვდილისათვის.

* * *

მიწა ნამდვილად ომში შევიცანი. რამდენი მიწა გადავთხარე და გა-
დავბარე ომის დროს. მე ვთხრიდი სანგრებებს, ტრანშეებს, მიწურებს, გა-
სასვლელებს, საფლავებს... მე ვთხრიდი მიწას და ვცხოვრობდი მიწაში.
მე გავიგე მიწის გადამრჩენი ძალა. ძლიერ ცეცხლში ვეკვროდი მას იმ
იმედით, რომ სიკვდილი ამცდებოდა. ეს იყო დედანჩემის მიწა, მშობლი-
ური მიწა და იგი მიფარავდა მე დედობრივი ერთგულებით.

მე ისე შევეთვისე მიწას, როგორც არასოდეს წინათ არ შემეძლო შევ-
თვისებოდი. ჭიანჭველასავით დაეუახლოვდი მას. იგი მეწებებოდა ტანსაც-
მელზე, ქუსლებზე, ნიჩაბზე, — მე ერთიანად დამაგნიტებული ვიყავი,
ის კი გარკინებული. მიწა იყო ჩემი თავშესაფარიც, ლოგინიც, მაგიდაც.
ის ქუნდა და იძირებოდა სიჩუმეში. მიწაზე ცხოვრობდნენ, კვდებოდნენ,
ზოგჯერ იბადებოდნენ კიდევაც.

ერთხელ, მხოლოდ ერთხელ ვერ დამიფარა მიწამ.

გონს მხოლოდ ფორანზე, თივაში მოვედი. ტკივილს არ ვგრძნობდი,
მაწვალებდა მხოლოდ არაადამიანური წყურვილი. წყალი უნდოდა ტუ-
ჩებს, თავს, მკერდს, ყველაფერს, რაც კი ჩემში ცოცხალი იყო, წყალი
წყურებდა. ეს იყო აღმოდებული სახლის წყურვილი. მე ვიწვოდი
წყურვილით.

და უცებ გავიფიქრე, რომ ერთადერთი ადამიანი, რომელსაც ჩემი
ხსნა შეეძლო, იყო დედა. ჩემში გაიღვიძა მივიწყებულმა ბავშვურმა
გრძნობამ: როცა ცუდად ხარ, დედა უნდა გედგას გვერდით. იგი მოგიკ-
ლავს წყურვილს, დაგიაძებს ტკივილს, დაგამშვიდებს, გიხსნის და მე
დავუძახე მას.

ფორანი რახრახებდა და ანშობდა ჩემს ხმას. წყურვილმა შემიკრა
ტუჩები. მე კი ძლივძლივით ვიკრებდი ძალას და ვჩურჩულებდი დაუვი-
წყარ სიტყვას — დედიკო. მე ვეძახდი მას. მისი სასოება მქონდა, რო-
გორც ღმერთისა, ღვთისმშობლისა, კაცისმშობლისა. დედა.

ვიცოდი, რომ იგი გამომეხმაურებოდა და მოვიდოდა. მოვიდა კიდევც.
უცებ მიწყდა რახრახი და ითქრიალა ცივმა მაცოცხლებელმა წყალმა,
ხანძარი რომ ჩაექრო: იგი მეღვრებოდა ტუჩებზე, ნიკაპზე, საყელოზე.
დედას სათუთად ეკავა ჩემი თავი, ვაი, თუ რაიმე ვატყინოო. იგი მასმევდა
წყალს ცივი დოჭიდან, განმარიდებდა სიკვდილს.

მე ვიგრძენი ხელის ნაცნობი შეხება, გავიგონე მშობლიური ხმა:

— შვილიკო! შვილიკო, სულზე ძვირფასო...

მე არ შემეძლო თვალის გახელა, მაგრამ ვხედავდი დედას. მე ვცნობ-

დი მის ხელებს, მის ხმას. მე გამაცოცხლა მისმა მოწყალე გულმა. ტუჩები გავალე და წავიხურჩულე:

— დედიკო, დედიკო...

ჩემში ბევრი სიტყვა დაგროვდა. ისინი ყელში მებჯინებიან, საფეთქელში მიკაქუნებენ. ისინი ისწრაფიან გარეთ, სინათლეზე, ქაღალდზე. მაგრამ მწვანეა ისინი. აღრეა მათი მოწყვეტა. მე ვიტანჯები და ვუცდი მათ დამწიფებას.

ბავშვობისას წყვეტენ მწვანე ვაშლებს, რადგან მოთმინება არ ყოფნით მოუცადონ მათ დამწიფებას. წყვეტენ და ჰამენ. და დიდად კძაყოფილიც არიან. ახლა მწვანე ვაშლი მოგრეხს პირს.

მაგრამ არც სიტყვის გადამწიფება შეიძლება. ზოგჯერ უნდა იპოვო ანცი სიხარული მწვანე ვაშლებსა და მწვანე სიტყვეებში.

* * *

დედაჩემი განისვენებდა ძმათა სასაფლაოზე ალყაშემორტყმულ ლენინგრადში. უცნობი სოფლის ჰასთან სხვისი დედა ჩემი ძეგონა. ჩანს, ყველა დედა ძალიან ჰგავს ერთმანეთს. და თუ ერთ დედას არ ძალუძს მივიდეს დაჭრილ შვილთან, მის სასთუმალთან დგება სხვა.

დედა, დედიკო...

ბავშვობაში ადვილად ვიღებთ დედის მსხვერპლს. მუდამ ვთხოვლობთ მსხვერპლს. ხოლო ეს რომ სიმკაცრეა, გვიან ვხვდებით — ჩვენი ბავშვების წყალობით.

„ოქროს დღეები“ მუდმივი როდია. მათ ცვლიან „სუსხიანი დღეები“, როდესაც ვიწყებთ დამოუკიდებლობის შეგრძნებას და თანდათან ვშორდებით დედას. და აი უკვე აღარ არის მშვენიერი მანდილოსანი და პატარა რაინდი, ხოლო თუ არის, მას უკვე ჰყავს სხვა მშვენიერი მანდილოსანი, რომელსაც აქვს ნაწნავები, გაბუტული ტუჩები და აცვია მელნით დალაქავებული კაბა.

ერთ „სუსხიან დღეს“ სკოლიდან მშვიერი და დაღლილი მოვედი. საწიგნე გავაგდე. გავიხადე. და მაშინვე მაგიდას მივუჯექი. მაგიდაზე იდო ვარდისფერი ძეხვის პატარა რგოლი. მე თვალის დახამხამებაში შევსანსლე იგი. ძეხვი პირში გამომეცხო მხოლოდ. თითქოს არც კი ყოფილა. მე ვუთხარი დედას:

— ცოტაა, კიდევ მინდა.

დედა ღუმადა. მე გავიმეორე სათხოვარი. იგი ფანჯარასთან მივიდა და უკან მოუხედავად ხმადაბლა თქვა:

— მეტი არ არის... ძეხვი.

მე ავდექი ისე, რომ „მადლობაც“ არ მითქვამს. ცოტაა! მე დავბრაზუნობდი ოთახში, ვაჯახუნებდი სკამებს, დედა კი ისევ ფანჯარასთან იდგა. მე-

გონა, რაღაცას უყურებდა და მეც ფანჯარასთან მივედი. მაგრამ ვერაფერი დავინახე.

მე მივაჯახუნე კარი — ცოტაა! — და წავედი.

აბა, რა იქნება იმაზე მეტი სიმკაცრე, ვიდრე სთხოვო დედას პური, როცა მას არა აქვს იგი და არც არსაიდან მოელის. და უკვე მოგცათვისი ლუკმა... მაშინ შეიძლება გაბრაზდე და მიაჯახუნო კარი?! მაგრამ გაივლის წლები და იგრძნობ სირცხვილს. და შეგიპყრობს მტანჯავი ტკივილი შენი უსამართლო სიმკაცრის გამო. ვერ დაიგიწყებ შენი შერცხვენის დღეს დედის სიკვდილის შემდეგაც. და ეს აზრი, როგორც შეუხორცებელი ჭრილობა, ხან მიწყნარდება, ხან გაიღვიძებს.

ფანჯარასთან რომ იდგა, დედა უხმოდ ქვითინებდა, მხრები უცახცახებდა. მაგრამ მე ვერ შევნიშნე ეს. მე ვერ შევნიშნე ჩემი აპრილის კვალი იატაკზე. არ გამიგონია კარის მიჯახუნება. ახლა კი ყველაფერს ვხედავ და ყველაფერი მესმის. დრო ყველაფერს გვაშორებს, მაგრამ მან მომიახლოვა ეს დღე. და ბევრი სხვა დღეც.

მაპატიე, ძვირფასო!

ძველ ქოხში ჩაბნელებული სახით იცქირება ქალი, რომელსაც ხელში ბავშვი უჭირავს. ნაღვლიანი, ჩაფიქრებული, მოღიმარი, "შეშფოთებული", ბედნიერი, უბედური. არა, ეს ხატი როდია, ეს დედის პორტრეტია — ბევრის, ცოცხლებისა და ყოვლის ამტანთა.

მე ბევრი რამ ვიცი ქალების გმირობაზე. მათ ბრძოლის ველიდან გამოჰყავდათ დაჭრილი მეზობელები, მუშაობდნენ მამაკაცების მაგიერ, თავის სისხლს აძლევდნენ ბავშვებს, მიდიოდნენ ციმბირის გზებით ქმრებთან. არასოდეს მიფიქრია, რომ ყოველივე ამას რაიმე საერთო ჰქონდა დედაჩემთან. წყნარ, მორცხვ, ნაწყენ, შეშფოთებულ დედასთან, რომელსაც მხოლოდ ერთი საზრუნავი აქვს: გვაჭამოს, ჩაგვაცვას, დაგვიცვას...

ახლა მე გავცქერო მის ცხოვრებას და ვხედავ: მან გადაიტანა ყველაფერი ეს. ამას ვხედავ დაგვიანებით. მაგრამ ვხედავ.

* * *

მე მივდიოდი საოცრად ლურჯი ცის ქვეშ — საიდან არის ჩრდილოეთის ქალაქში ასეთი ლაყვარდი? და უცებ გაშოჩნდა შავი ღრუბელი წამახული კიდეებით. იგი გადაეწვო სახლს და სწრაფად წავიდა მცელავი ფრენით. მე სახეში შემაორთქლა ყინვამ.

წამიც და გავიხლართე თეთრ ყინულოვან ბაღეში. მე არ შემეძლო იქიდან გამოძვრომა, მხოლოდ ხელით ვიგერიებდი, ვცდილობდი გამერღვია იგი. ირგვლივ კი ყველაფერი გუგუნებდა, კენესოდა, ბრუნავდა. უხეში ყინულოვანი ხორხოშალა მცემდა სახეში, მწვავედა ხელებს. და უცებ ბაღეში გაიბრწყინა ყვითელმა დაბინდულმა მზემ — იგი ბაღეში მოხვდა!

დარტყმა — მზე ჩაქრა: ეს იყო არა მზე, არამედ ზამთრის ელვა. ჰეჰა-ჰუ-
ხილი და თოვლი.

ღრუბელი სულ წინ მიიწევდა. იგი ყინულის ბადეში ხლართავდა
მთელ ქალაქს და ეწეოდა თავისკენ, ძირს ანარცხებდა მოქნილი ძაფებით.
ისევ ინთებოდა მზე და ისევ ქრებოდა. ქალაქში მშრალი გრუხუნი გაის-
მოდა.

ახალმა აფეთქებამ გაანათა წარწერა სახლის კედელზე:

„ეს მხარე ყველაზე სამიშია საარტილერიო სროლის დროს“.

მე მეორე მხარეზე გადავედი.

* * *

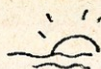
პიკარევსკის სასაფლაოზე მწვანე ბალახი ბიბინებს. პიკარევსკის სასა-
ფლაოზე დიდი საფლავებია. დიდი, საერთო, პირთამდე სავსე სახალ-
ხო მწუხარებით. აქ მარხია ჩემი დედა.

საბუთები არ არის. მოწმეები არ არიან. არაფერი არ არის. მაგრამ
მარადიულმა შვილურმა სიყვარულმა განსაზღვრა — აქ არის. და მე მიწა-
ზე დავიხარე.

ხელით ვეაღერებდი პიკარევსკის საფლავის ბალახს. ვეძებ დედის
გულს. ის აქ არის. არა, იგი არ გახრწნილა. არ შეიძლება გაიხრწნას დე-
დის გული. იგი მიწის გულად გადაიქცა

თარგმნა ტიმე ხინთიბიძემ.

რეპუზ მოგზაძე

ღღეს სოფელ მოტომბერში

მთებს შორის მოქუხს აჭარისწყალი.
მოქუხს და ეჭოს გამოსცემენ მთები.

გაგულებ ცაღამართულ კართსა და
ზამბორს, სიხანსა და თავსახნისას, ზეკა-
რსა და შავნაბაღს და ისეთი გრძნობა
მეუფლება, თითქოს მთებს კი არა —
მშობლებს ვეაღვრებოდა. ეს მთები,
ეს მიწა, რომ აცოცხლებს ადამიანს...

ვინ მოთელის რამდენჯერ მოუხდნენ
ღამყარობები ამ მთებს, ამ ხალხს,
მაგრამ წარბიც ვერ შეახრებინეს, სამა-
რის გარდა ვერაფერი პოვეს. ეს მიწა
წინაპართა სისხლით არის გაჟღენთილი.
სამასი წელი შავად იღამ-იოგენა აჭაურმა
კაცმა, სამას წელიწადს ენატრებოდა ხუ-
ლოელს დედა-საქართველო. ვაზის ფეს-
ვები მიწაში იცრემლებოდნენ და თაღ-
ხადრიანი ქალწულები ნავენახარ ვენახს
ეძახდნენ. სოფლებში ახლაც გაიგონებთ
„ნასახლარსა“ და „ნაფუძვარს“, „ნახო-
რებსა“ და „ნაყანვარს“... ასე გადმოატა-
რა საუკუნეებში აჭაურმა კაცმა თავისი
ქართველობა, დედა ენა, მართალკაცობა
და პირმტკიცობა.

მოტომბერის სხივადლიანმა მზემ აქაც

შემოანათა. უზნელეს ღამეთა შემდეგ
უზრწყინვალესი ღლე გათენდა. ქალებმა
შავი ჩადრი ღამეს დაუტოვეს და მზეს
მიაგეს პირი.

გაჩაღდა შრომის ზემი. ნავენახარზე
ვაზი აყვავდა, ნახორევეზე ფერმა მო-
ეწყო, ნაყანვარზე თამბაქო გაშენდა. რა
ხილს ისურვებ, რომ ამ მაღალი მთის კა-
ლთებზე ვერ მოგართვას მასპინძელმა?!
მშრომელის გამრჩე ხელს ყველგან უხა-
რებია ხეხილი. ქალწულის ტუჩებივით
ღვივის ალუბალი, სილამაზით თავს გა-
წონებს კახამბალი, ატამი, თუთა, ვაშლი.

იყო დრო, როდესაც კაცი სამ-ოთხ
ფუტ ტვირთს მოიდებდა ზურგზე და
ათეულ კილომეტრს ფეხით გაივლიდა.
ახლა ყოველ სოფელში გზატკეცილია და
ყოველ კოლმეურნეობას რამდენიმე სა-
ტვირთო და მსუბუქი ავტომანქანა აქვს.
მიდიხარ მაღალი მთისაკენ და გეგმის
ნაღმების გამაყრუებელი ქუხილი —
ერთგან რომ სარწყავი არხი გაჰყავთ, მე-
ორეგან მდინარეს კალაპოტს უცვლიან.
ყველგან მშენებლობაა, ყველგან აშე-
ვების სილუეტებია, ხარაჩოების ტყეა. ხა-
ლხი შრომის ფერხულშია.

ასეა მთელ ხულოს რაიონში, ასეა მთის ერთ-ერთ სოფელშიც, რომელსაც ოქტომბერი ჰქვია.

სოფელი ოქტომბერი.

ნუ გაგივირდებათ, არის ასეთი სოფელი ხულოს რაიონში, თვალწარმატებულად კარათის მთას რომ ასდევნებია და მის მკერდამდე აუტანია ბალები. ეს ის მიდამოებია, სადაც ამ ხუთი ათეული წლის წინათ მხეცები ან უსამართლოებას გაქცეული ადამიანები — ფირალები აფარებდნენ თავს. ეს ის სათაყვანებელი მიწაა, რომელმაც საუკუნეების მანძილზე გულში ჩაიხუტა მამა-პაპათა მიერ დარღული ვენახის ფესვები და ჩამარხული ქვევრები, ჭიქანივით მტევნებს რომ ისხამს ახლა და სიცოცხლისმომგვრელ მაქარს ადუღებს.

მშობლიურ ოქტომბერში, როცა შენს სოფელს ან ქალაქს ნახავს კაცი, ძალაუფლებურად წარსულისავენ, ნაქანდაკარი ჩუქურთმებისავენ მიუღის თვალი. იგონებს წინაპრებს... ისინი ერთ დროს ფუტკრებივით დაფუფუნებდნენ სამშობლო ქვეყნის ბარაქიან მიწაზე, უფორმო ქვებზე საჭრეთელით გადაჰქონდათ ჩანაფიქრი, ვახისდარად წნავდნენ ულამაზეს ჩუქურთმებს. ფრთით, ტავის მუხრის ანალესითა და ანწლის მეღნით წერდნენ უკვდავ სიმღერებს!

და თუ ამ სიმღერებს, ამ ჩუქურთმებს შავი ღრუბელი დაემუქრებოდა, თვით ხალხი აღსდგებოდა მათ დასაცავად.

შავბნელ წარსულს ჩაბარდა მრავალი ტანჯვის მომწერე, უუფლებობის, უცოდინარობის ჭაობში ჩაფლული ძველი ალმე — ეს სახელი სოფელს თურქებმა დაარქვეს (აღრე მას ვაშლოვანი ერქვა — მთელი სოფელი ვაშლის ბაღს მოგავონებთ).

იყო ერთი პატარა სოფელი, მთის კალთებზე შეფენილი, ვიწრო შუკებიანი, ქოხმახებიანი. დღე და ღამ მუშაობდა ალმელი გლეხი, მაგრამ სიღარიბეს თავს ვერ აღწევდა. სად იყო მისთვის კინო, თეატრი, ექიმი, განათლება. მეცაღეები და მევახშეები სიცოცხლეს უმწარებდნენ ისედაც გაჭირებულ გლეხებს.

ოქტომბრის მარად უქრობმა სხელებმა აქაც შემოანათა და ერთიანად გაათბო ჩაგრულთა გულები. ცხოვრება ახალ კალაპოტში ჩადგა. სოფელმა იცვალა სახე, იცვალა სახელი. ახლა მას ოქტომბერი ჰქვია. სოფელში ხუთასზე მეტი კომლი ცხოვრობს, 490-ზე მეტი კოლმეურნე ქმნის სოფლის დოვლათსა და ბარაქას. კოლმეურნეობა ამჟამად ატარებს დიდი ლენინელის ს. ორჯონიკიძის სახელს. სოფელში მოჰყავთ სიმინდი, თამბაქო. კარტოფილი, ბოსტნეული. უკანასკნელ წლებში დიდი ყურადღება მიექცა ვენახს. ერთ ადგილს ძველთაგან მარანი ჰქვია და სოფლის მესვეურებს სწორედ იმ მიდამოებში ვაზი გაუშენებიათ, მარანი მოუწყვიათ. შესანიშნავ მტევანს ისხამს ცოლიკაური და საწური. აკი უკვართ კიდევ ოქტომბრელებს სიმღერა „ვაზო, შეილივით ნაზარდო“. ისინი მართლაცადა საკუთარი შეილივით თავს ევლებიან ვაზს, რომელიც ერთ დროს პირწმინდად აჩეხეს გადამთიელებმა, რომ ამით საქართველო და ქართველობა გადავიწყვებინათ აღმელებსათვის, მაგრამ სამას წელსაც კი ვერ შეძლეს ამ ბოროტი განზრახვის ასრულება! სოფლის ბოლოში ზათქითა და შხუილით მბორგავი აჭარისწყალი მოწმეა წარსულის ზეხთა-ტეხისა. ახალი ცხოვრების მშენებელმა ახალმა ადამიანებმა მედგარა ბრძოლით მოუპოვეს სოფელს სიუხვე და სილამაზე.

შუაეცხლით გაჰვარტლული ქოხების ადგილი კოლმეურნეთა ორსართულიანმა ოლა-სახლებმა დაიკავა. აშენდა მაღაზიები, კლუბი, კანტორა, ფოსტა, ამბულატორია, საფერშლო-საბებიო პუნქტები, ბიბლიოთეკები. მარტო უკანასკნელ ერთ წელიწადში ორმოცზე მეტმა კოლმეურნემ აიშენა ორსართულიანი სახლი. ბევრი მათგანი ხის სახლს აღარ ჯერდებდა და ქვითკირისას იშენებს, შიფერით ხურავს. ამჟამად ახალ სახლებს იშენებენ დემურალ და რიზალ მეღაძეები, ნური და დავით აბულაძეები და სხვები.

თუ ვინმეს შეუძლია ხულოს რაიონში იმამყოს თავისი სოფლის კეთილმოწყო-

ბით, სიმდიდრითა და სილამაზით, ეს პირველ რიგში ოქტომბრელებს შეუძლიათ. ყველაზე უფრო საამაყო ისაა, რომ აქ გაიზარდნენ ახალი ადამიანები. ნათქვამია, უჩინარი სოფელიც კი მთელ დღენაზე გაითქვამს სახელს, თუ იქ სახელოვანი ადამიანი დაიბადება. დიხაც, რომ სახელგანთქმული ადამიანები ჰყავს ოქტომბრის! ვის არ გაუგონია პირველი მევენახე-ნოვატორი სოციალისტური შრომის გმირი დემურალ მელაძე, სოფლის მოამაგე-ვეტერანები ალალი ბოლქვაძე, თუნდულ აბულაძე, ოსმან და ზეჟერია რიყვაძეები... ყურძნის უხვი მოსავლის დიდოსტატი აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი ჰურიე ჯაყელი, ნათელა მახარაძე, მეთამბაქოეები ნაზი, ფატი და ნანული აბულაძეები, სევდი და ქსენია რიყვაძეები და მრავალი სხვა.

მარტო შარშან ნათელა მახარაძემ გაპიროვნებული ვენახიდან 2.876 კილოგრამი ყურძენი მოკრიფა და საშუალო საბჭეტარო მოსავალი 144 ცენტნერამდე აიყვანა, ხოლო ჰურიე ჯაყელმა გეგმის გადაშეტებით 1.587 კილოგრამი ყურძენი მოიწია და მნიშვნელოვნად გაუსწრო თავის მოწაფეს — საშუალო საბჭეტარო მოსავალი 196 ცენტნერამდე გაზარდა.

კიდევ უფრო თვალსაჩინო წარმატებები აქვს კოლმეურნეობის თამბაქოს საწარმოს, რომელსაც წლების განმავლობაში სათავეში უდგას ვ. რიყვაძე. წელს აქ გამოყვანილი ჩითილებით თამბაქოს პლანტაციები გააშენეს ბოძურის, დანისპარაულის, სტეფანაშვილების, ღორჯომისა და ტუნაძეების კოლმეურნეობებმა. საწარგეში ექვსასი ათასი საღი ჩითილი გახარეს.

კოლმეურნეობაში ქებით იხსენიებენ სამოც წელს გადაცილებულ ლენინის ორდენოსან იაზ აბულაძეს, რომელიც ახლაც მხარში უდგას თანასოფელებს და თამბაქოს უხვი მოსავლისათვის ზრუნავს.

ძველად ღარიბი გლეხის შვილს ოცნებაც კი არ შეეძლო განათლებაზე. ამის არც უფლება ჰქონდა და არც სახსარი.

სოფელ ოქტომბერში წერა-კითხვის მკოდნესაც კი ვერ შეგვხვდებოდა. ახლაც სოფელში ერთი საშუალო, ერთი რვაწლიანი და ორი დაწყებითი სკოლაა, სადაც 450-მდე ბავშვი სწავლობს. ოთხივე სკოლაში ორმოცამდე პედაგოგი ასწავლის, რომელთაგან დიდი უმრავლესობა ადგილობრივი მცხოვრებია. ამ სოფლის სამოცზე მეტ მკვიდრს მიღებული აქვს უმაღლესი განათლება. მოწყურებით ეწაფებიან სწავლას აჭარელი გოგონები, უმაღლესი სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ ისინი სამუშაოდ უბრუნდებიან მშობლიურ მთებს. ამ სოფლის მკვიდრი მერი გობაძე დიდაჭარის საშუალო სკოლის სასწავლო ნაწილის გამგეა, ხოლო თინა ბოლქვაძე — პაქსაძეების რვაწლიანი სკოლის დირექტორი. ამავე სოფლის შვილებს — ე. აბულაძეს, ნ. აბულაძეს და ლ. რიყვაძეს რაიონში პასუხსაგები პოსტები უკავიათ, ხოლო რუსთაველის სახელობის ბათუმის პედაგოგიური ინსტიტუტის ლექტორმა ალ. ჯაყელმა ახლახან დაიცვა დისერტაცია ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად. ოქტომბრელმა სიმონ ართმელაძემ წარმატებით დამთავრა თბილისის სამხატვრო აკადემია და სამუშაოდ მშობლიურ მთებს დაუბრუნდა. მის მიერ შექმნილმა მხატვრულმა ტილოებმა მოწონება დაიმსახურეს ბათუმსა და თბილისში გამართულ მხატვართა გამოფენებზე. ორასამდე ოქტომბრელი სწავლობს ჩვენი ქვეყნის სხვადასხვა უმაღლესსა და სპეციალურ სასწავლებლებში. ახლა ოქტომბერში ბევრია ოჯახი, სადაც ორი-სამი უმაღლეს-დამთავრებულია.

...დიდხანს ვისაუბრეთ სოფლის თავკაცებთან. სათქმელსაც და საამაყოსაც რა გამოუღევთ მათ. კოლმეურნეობის თავმჯდომარე ბეგლარ აბულაძე სოფლის უხუცეს კოლმეურნეთა, ხოლო პარტიზურის მდივანი როსტომ რიყვაძე კომუნისტების შრომით საქმიანობას გვაცნობდა, კომკავშირის კომიტეტის მდივანი შოთა აბულაძე მარჯვენას უქებდა ახალგაზრდებს მარგო ართმელაძეს, გუ-

გული და ეთერ აბულაძეებს, ქსენია მე-
ლაძეს, რომლებმაც შარშან ყურანის, თა-
მბაქოსა და სიმინდის უხვი მოსავალი
მოიყვანეს და წელსაც ბეჯითობენ. 53
კომუნისტი და 70 კომკავშირელია სო-
ფელში. ეს ის ძალაა, რომელიც სოფლის
ზვავსა და ბარაქას ამრავლებს.

შრომაც იციან და გართობაც ოქტომბ-
რელებმა. სწორედ აქ შეიქმნა ჩვენს რე-
სპუბლიკაში პირველი მეჩონგურე ქა-
თა ანსამბლი. ანსამბლმა, რომელშიც
ოცდაათი ოქტომბრელი ქალია გაერთი-
ანებული, სულ მოკლე დროში დიდი
პოპულარობა მოიპოვა. იგი წარმატებით
გამოვიდა თვითმოქმედი მხატვრული კო-
ლექტივების საოლქო დათვალიერებაზე.

თუ წინათ ჩონგურის სიმთა ჟღერა
დაჩაგრულ ადამიანებს დარღს უმსუ-
ბუქებდა, ახლა მისი სიმების ჟღერაში
გაისმის თავისუფალი, ბედნიერი ადამი-
ანის საგალობელი...

როდესაც მზე სხივებს უკანასკნელ
სტყორცნის კარათის მთებს, ზღარულ
სილამაზით შემკულ ხეობაში შეწყდება
მგალობელთა ძილისპირული ჟღერტუ-
ლი. კოლმეურნეთა ოდა-სახლებში აჩახ-
ჩახდება „ილიჩის ნათურა“. სოფლის
კლუბში იმართება კონცერტი. „განდაგა-
ნას“ „ხორუმი“ ცვლის, „მთიულურს“
— „ყაზბეგური“. ისმის სიმღერები პარ-
ტიაზე, სამშობლოზე, განახლებულ და
აღორძინებულ ცხოვრებაზე, მათ ბანს
აძლევს ტყით დაბურთული მთები, ნიაგით
დარწყული ყანები, ვაზი შვილივით ნა-
ზარდი...

მღერის სოფელი ოქტომბერი.

მღერიან მიაი ადამიანები და აქვთ სა-
გალობელიც.

ამიტომაც უხარია გულს.

შენ ოქტომბერმა დაგადა და მისი სა-
ხელიც ოქროს გვირგვინად თავს გადგას.

დიდება შენ, აყვავებულო სოფელო,
ჩემო ოქტომბერო!

ნოღარ მოღვაძე

კ ა ნ კ ა ც ი

აქარის მაღალმთიან სოფლებში მოგზაურობა თავისებური რომანტიკითაა მოცული. ერთი მხრივ ეს შეიძლება მის განუმეორებელ ბუნებასთან იყოს დაკავშირებული, მეორე მხრივ კი ალამიანებთან. მიჰყვები დაშოლტილ გზას და ზემოდან მთები გადმოგყურებენ; აქა-იქ ფერდობებზე ოდა-სახლები, თამბაქოს პლანტაციები, ვენახები შეფენილა; ცა უსაზღვროდ ღრმა და ჰაერი წყაროსავით გამჟღავნა. მერე გადაუხვევ გზიდან, აივლი ძნელ აღმართს და სოფელი ხელისგულივით გადაიშლება თვალწინ. მე მგონი, საქართველოს არცერთ კუთხეში სოფელს ისეთი ლამაზი, მშვენიერი მდებარეობა არა აქვს, როგორც აქ.

...ავტობუსი აქარისწყლის გასწვრივ მისრიალებდა. ზოგს თავი ფანჯარაში გაეყო და სახე ხეობის ნიავისათვის მიეშვირა, ზოგიც საუბრით ერთობოდა. ვინ დარს უჩიოდა, ვინ თამბაქოს გაწმენდაზე წუხდა, ვინ კიდევ ვენახის შეწამლვაზე. საკმარისი იყო ყური დაგედოთ მათთვის, რომ წარმოადგენა გქონოდათ სოფლის საზრუნავზე.

როცა მახუნეთის სოფლსაბჭოს ვუახლოვდებოდით, ჩემი ყურადღება შუახნის მამაკაცმა მიიპყრო. იგი წინა სავარძელში იჯდა მასზე ხნიერ მამა-

კაცთან. თავზე თეთრი ტილოს ფარფლიანი ქუდი ეხურა. წინ გადაიხარე, რომ ლაპარაკისათვის ყური დამეგდო, მაგრამ ამ დროს გვერდით სატვირთო ავტომობილმა ჩაგვიქროლა და მხოლოდ ბოლო სიტყვებს მოვკარი ყური:

— მიხეილ ვარშანიძე.

უფრო ხნიერმა მამაკაცმა თავი დააქნია:

— გამიგია. მის კაი კაცობაზე ჩვენს რაიონშიც ლაპარაკობენ!

შუახნის მამაკაცმა მხრები ყმაწვილვით შეაქანა, რაც გაკვირვებასა და აღტაცებას გამოხატავდა. ავტობუსი ახლა კაკლის ხის ქვეშ მისრიალებდა და მზე განკიდევანებულვით ხის კენწეროზე მოქცეულიყო. რატომღაც შუახნის მამაკაცს სახეზე შევაჩერდი.

— კარგი ადამიანია, — დასძინა მან.

— ჩვენს რაიონში მიხეილი ყველას უყვარს, ყველა პატივს სცემს, ის რომ ჩაივლის, მოხუცებიც კი ფეხზე დგებიან.

ცნობისმოყვარეობამ კიდევ უფრო შემიპყრო. ის იყო, უნდა მეკითხა, სად შეიძლებოდა მისი ნახვა, რომ მოტორმა დაითუხთუხა და ავტობუსი ორსართულიანი შენობის წინ გაჩერდა. შენობის ზედა სართული ხის იყო, ქვედა—ქვისა.

წინა მხარეს ხის კაბე ანდევდა და აივანი გზას გადმოჰყურებდა.

— აი აქ მუშაობს მიხეილი, — თქვა შუახნის მამაკაცმა და მოსაუბრე ორსართულიანი შენობისაკენ გაახედა, — მახუნციეთის სოფლსაბჭოს თავმჯდომარეა.

უცნობი მამაკაცების საუბარმა დამინტერესა. მართალი გითხრათ, აქ ჩამოსვლას არ ვაპირებდი, მაგრამ როგორც კი ავტობუსი დაიძრა, ფეხზე წამოვხტი და მძღოლს ვთხოვე ავტობუსი გაეჩერებინა. როცა ფეხი მიწაზე დავდგი, მხოლოდ მაშინ გავიფიქრე: ვინ იცის, რამდენი ხელმძღვანელი მუშაობს, ხალხს რომ უყვარს; იქნებ შევცდი, არ უნდა ჩამოვსულიყავი ამეთქი. მაგრამ რაკი ჩამოვედი, უკან დასახევი გზა აღარ იყო.

იგი თავის კაბინეტში იჯდა. საწერი მაგიდის ერთ კუთხეში მხოლოდ საფერფლე და ტელეფონი იდგა. კარების მარცხნივ—დივანი, რომელსაც საწერ მაგიდასა და დივანს შორის გასასვლელი ჩაეკეტა. მაგიდაზე მდებარე იყო წითელსაფარიანი პატარა მაგიდა. კედელზე ვ. ი. ლენინის სურათი ეკია. ერთი შეხედვით მისი მაგიდა გამსვლელი კორესპონდენტის მაგიდას უფრო ჰგავდა, ვიდრე ხელმძღვანელი მუშაკისას. იქნებ, სწორედ აქ იწყება ის დიდი სიყვარული, რომელიც მას ხალხში მოუპოვებია, იქნებ, მინდვრიდან მოსული კოლმეურნე მის კაბინეტში თავს ისე გრძნობს, როგორც საკუთარ სახლში...

უყურებ ამ ადამიანს და უნებლიეთ ფიქრობ, შეიძლება თუ არა იგი არ უყვარდეს ხალხს?... უყურებ მას და თანაც არ გინდა შეგნიშნოს, რომ ცნობისმოყვარეობით უტყვარი. უპირველესად ასეთ ადამიანზე იტყვიან, ჩვეულებრივი ადამიანიაო. ლაპარაკობს დაბალი, თბილი ხმით, თანაც ამ ხმას, რაღაც ისეთი მიმზიდველი ძალა ახლავს, გაიჭიმულებს დაემორჩილო. თვალები სანდომიანი აქვს, ტანად საშუალოზე ოდნავ მაღალია, მოსული.

მე პატარა მაგიდასთან დავჯექი. რამდენიმე წუთს უხერხულობას ვგრძნობდი, თუმცა მისალმებისთანავე ისეთი

შთაბეჭდილება შემექმნა, თითქოს მისი დიდი ხანია ვიცნობ. ბოლოს, როცა გაიგო ჩემი მისვლის მიზეზი, ლოყებზე ფერი მოედო და თქვა:

— რა უნდა დაწეროთ ჩემზე?!

ჩვეულებრივ, ასეთ დროს თვალი უბრწყინდებოდა, სიხარულისაგან დაბნეულობა ეტყობათ ხოლმე და ცდილობენ, სათქმელი არ გამოჩინონ. და აი უცებ მოულოდნელი პასუხი. სხვა გზა არაა, ისევ კითხვები...

— რომელი წლიდან მუშაობთ მახუნციეთის სოფლსაბჭოს თავმჯდომარედ?

— 1943 წლიდან.

— მანამდე სად მუშაობდით?

— 1937 წელს ზუნდაგის ორჯონიკიძის სახელობის კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ ამირჩიეს. კოლმეურნეობა ერთი წლის ჩამოყალიბებული იყო.

— თქვენ ამ სოფლიდან ხართ?

— დიახ!

„ძალიან კარგი, იქნებ რამე გამოვიდეს“, გავიფიქრე მე და ვუთხარი:

— მომიყევით თქვენი მუშაობის შესახებ, აი თუ გინდა, როცა კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ ავირჩიეს. პირველ ხანებში მუშაობა იოლი არ იქნებოდა, კოლექტივის ჩამოყალიბებას თავისი სიძნელეები გააჩნდა.

იგი წამით დაფიქრდა. ვერ ვიტყვი, რას ნიშნავდა მისი დაფიქრება, რადგან სახეზე ისევ ის ჩვეულებრივი გამომეტყველება ჰქონდა.

— თავდაპირველად სამოცდაათი კომლიდან კოლექტივში ოცი კომლი გაერთიანდა. შემდეგ, როცა დაინახეს, კოლექტიურმა ცხოვრებამ გლეხს პირობები გაუმჯობესა, თანდათან ერთიანდებოდნენ. შენდებოდა სოფელი ისე, როგორც მთელი ჩვენი ქვეყანა.

— რა გქონდათ და რა გააყეთეთ?

მას ჩაეღიმა:

— ჩვენ არაფერი არ გვქონდა!

ეს ისე მოთხრა, ენა დამება. შეკითხვა, ახლა რა აქვთ სოფელში?... მიპასუხებდა: ავაშენეთ სკოლა, მაღაზია, საპარკმახერი, ბოსელი, თამბაქოს საშრობი, გავიყვანეთ გზები; კოლმეურნეებმა ჯარჯვალი

ოდა-სახლებით შეცვალეს. სოფელი ელექტროფიკირებულია, ყოველ ოჯახში რადიო ღვას. და ვინ იცის, კიდევ რამდენ რამეს იტყოდა. ეს ხომ ყველაფერი ან-ბანური ჰუმპირატებაა. ამის გასაგებად აქ არ მოვსულვარ. რამდენიმე წამს დუმილი ჩამოვარდა. ეტყობოდა, სიჩუმე ეუხერხულა, მაგიდის უკრიდან თუთუნის ამოიღო და შეახვია.

კარი ფრთხილად გაიღო და ახალგაზრდა კაცმა შემოიხედა; იკითხა, თუ შეიძლებათ. როცა თანხმობა მიიღო, პორიდებით შემოვიდა და, რაკი მიხეილი მარტო არ იყო, ჩემს პირდაპირ დაჯდა და დაელოდა, როდის კითხვადნენ მოსვლის მიზეზს.

მე მიხეილს მიუვბრუნდი:

— პატივცემულო მიხეილ, მართალი გითხრათ, არ ვაპირებდი თქვენს შეწყუხებას, მაგრამ გზაში ყური მოვკარი მგზავრების საუბრას, მგონი ერთი მათგანი ამ რაიონიდან იყო. — და ვუთხარი ავტობუსში მოსმენილი.

— დიახ, დიახ, სწორი უთქვამს. — წამოიძახა ახალგაზრდა კაცმა.

— კი, მაგრამ როგორ მოიბოვა მან ეს პატივისცემა? — ვკითხე ახლა მას.

— კარგი ადამიანობით!

— ეს გასაგებია, მაგრამ რით გამოიხატება მისი კარგი ადამიანობა?

— გეტყვით! — თვალი გაუბრწყინდა მას და სახეზე ყმაწვილური სიმკვირცხლე გამოეხატა. მღელვარებისაგან სიტყვას ოდნავ ახშობდა. იმეორებდა და ცდილობდა, ნათქვამი დამაჯერებელი ყოფილიყო. — მახუნეთის სოფლსაბჭო ექვს კოლმეურნეობას აერთიანებს, რომლებშიც ცამეტი სოფელი შედის. გზების გაყვანა, მშენებლობა მიხეილის ინიციატივით განხორციელდა. ბევრმა კოლმეურნემ ოდა-სახლი აიშენა, ბევრი ახლა იშენებს. მათ შორის ბევრს სოფლსაბჭო დაეხმარა როგორც სახსრებით, ისე მუშახელით. გვყავს უმაღლეს დამთავრებულები. სოფლსაბჭოს ინიციატივით ჩვენი თანამემამულე ნოდარ ჩხაიძე თბილისის სამედიცინო ინსტიტუტში გაიგზავნა. დღეს იგი რაიონის მთავარი ექიმია. ასე-

თი მაგალითის დასახელება უამრავი შეიძლება.

— თქვენ სად მუშაობთ? — გავაწყვეტინე სიტყვა მე.

— სოფელ ბზუბზუს კოლმეურნეობის თავმჯდომარე ვარ.

გაკვირვებით შევხედე, სრულიად ახალგაზრდა კაცი სოფლის თავკაცად აუჩეხვიათ. მიხეილი ღელავდა, მგონი, ქება მაინცდამაინც არ ახარებდა, ალბათ, სხვაგვარად არ გაიგონო.

მე თავმჯდომარეს ვკითხე:

— თქვენი გვარი?

— თამაზ ლოლობერიძე, — მორიდებით მითხრა მან.

— თამაზ, თქვენ ჩემს კითხვას პირდაპირ არ უბასუხეთ.

მაგრამ მას ჩემი კითხვისათვის ყურადღება არ მიუქცევია, ასე მეგონა, ჭოროხი ბობოქრობდა მასში. რამდენიმეჯერ ხელიც მოიშველია, რომ დაედასტურებინა, რა გაკეთებულა სოფელში, რა პერსპექტივები აქვთ დასახული. ბოლოს ისიც კი თქვა, მიხეილმა დიდი დახმარება გამოიწვია, მისგან დიდად ვარ დავალებული.

— თქვენ პირადი ინტერესები გალაპარაკებთ, თუ?... — ვკითხე მე.

— არა, ეს არც კი მიფიქრია! — წამოიძახა მან. — არა, იგი ხალხს თავის იმედად მიაჩნია, ყველა სადამ საკითხი, პირადულია ეს თუ საზოგადო, მიხეილს დადებითად გადაუჭრია. ამის მაგალითი უამრავია.

— თქვით ერთი რომელიმე.

— აი, მაგალითად, სოფელში გზა გაყავდათ. გზა კოლმეურნის ფართობში გადიოდა. შეიქნა დავა. კოლმეურნე მიწის ნაკვეთს არ თმობდა. ამ ამბავმა მიხეილის ყურამდე მიადწვია, კოლმეურნეს ესაუბრა და საქმეც მოგვარდა. განა მარტო ეს?... მას ბევრი ოჯახი დანგრევას გადაურჩენია.

— უფრო კონკრეტულად ვერ იტყვით?

თამაზს სიტყვა გაუწყდა. შევატყვე, პირდაპირ უარს მოერიდა, მორიდებით ჩაიღიმა და გაჩუმდა. არ უნდოდა რომელიმე მათგანი დაესახელებინა, განვიღო

კირს შეხებოდა. ეს ჩემთვისაც გასაგები იყო და აღარ დამიძალბებია.

მიხეილს უკმაყოფილება ეტყობოდა, ალბათ, მასზე ასე ბევრი რამ რომ ითქვა:

— თქვენ რას იტყვით, პატივცემულო მიხეილ? — ვკითხე მე.

მან მხრები აიჩეხა:

— მე რა უნდა ვთქვა? კითხე სხვებს! ხალხის აზრი უფრო ჭეშმარიტია.

იმავე დღეს სოფელ ბუზუბუში გავემგზავრე. მზე გადაჩრდილი იყო. აჭარისწყალი ვერცხლისფერ სხივებს ისვროდა გაიარებულ პაერში. როგორც კი ხილზე გავდელი და აღმართს შევყევი, ორღობეები დიწყო. გზაში ბავშვების მეტი არაფერი შემხვედრია. ჩანს, სხვები საკოლმეურნეო ფართობში იყვნენ. ეზოებიდან მსხლისა და ბალის ნარგავებს გადმოეყო ტოტები. ალაგ-ალაგ კაცის ხეობიც იდგა. კარგა გამართულ ღობეებსა და ქიშკრებს გამრჩე კაცის ხელი ეტყობოდა. ჭიშკრიდან ოდა-სახლამდე ხსხსხა მოლი გასდევდა. ზოგან ორღობესთან მგზავრის ჩამოსასვენებლად გრძელი სკამი გაეკეთებინათ.

კოლმეურნეობის კანტორის წინ სულეიმან ბოლქვაძეს შეეხვდი, ოთხმოცდახუთი წლის მოხუცს. დარბაისლურად მომესალმა და გრძელ სკამზე ჩამოვჯექით. მოხუცმა ხელი ჯოხზე ჩამოაყრდნო და მრგვალი სათვალისა და დაკვირვებით შემომხედა.

— ბატონო სულეიმან, — მივმართე მე, — მიხეილ ვარშანიძეს იცნობთ?

კითხვა ძალზე უბრალო გამომივიდა და მოხუცმა გაკვირვებით მკითხა:

— ჩვენ მიტუშას?

— დიახ!

— როგორ არა, მას ვინ არ იცნობს!

წამით შევაცოვნი და ვუთხარი:

— როგორც აქ მითხრეს, ხალხს იგი ძალიან უყვარს. ვერ მეტყვით, როგორ მოიბოვა მან ეს სიყვარული?

— როგორ და, კაი ჯაცობით! სიტყვა იცის და პასუხი. პირიდან თაფლი ამოსდის. ჩემო ბატონო, გლეხს ათი კილო ლიმინდი რომ ერგება, ნუ მოუწონი, რვა

კილო ჩაუყარე გოდორში და გაატანე, მაღლობელი იქნება.

მგონი, კიდეც უნდოდა რაღაც ეთქვა, მაგრამ ახალგაზრდა ქალმა ღრმა თევზით თუთა მოიტანა, მოიბოდიშა და თანაც მთხოვა, აქვე ვცხოვრობ, თუ წამობრძანდებით. ძალიან გავცახარებო. მოხუცმაც დააწია სიტყვა, მაგრამ სტუმრობის დრო აღარ იყო. შემდეგ ქალმა ღრქით წყაროს წყალიც მოგვეტანა და, როცა წავიდა, სულეიმანმა მასპინძლის თავაზიანობით ერთი-ორი თუთა აიღო და მთხოვა დავწვოდით.

— ბატონო სულეიმან, — მივმართე ისევ. — გვითხარით კიდეც რამე.

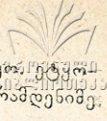
— აბა, რა გითხრა, კარგი კაცია, — ჩაილაპარაკა მან.

თუმცა ვიცოდი, მიხეილს მეზობლები ბევრჯერ მოუტრიალებია, არაერთი ოჯახი დანგრევას გადაურჩენია, მაინც ვკითხე, იქნებ უფრო ხელშესახებლად ეთქვა რამე, მაგრამ როგორც ახალგაზრდა ჭოფლის თავკაცმა, მანაც თავი შეიკავა. მესამოვნა, რომ ერთმანეთის ღირსებას ასე უფროთხილდებოდნენ. შემდეგ დიდხანს ვისაუბრეთ, სულეიმანმა გაიხსენა თავისი ახალგაზრდობა. თურმე ცხარასიან წლებში იგი ბათუმში მუშაობდა ერთ-ერთ ღუქანში. არაერთხელ დასწრებია არალეგალურ კრებებს ურეხში. საკუთარი თვალთ უნახავს კობა და მოუსმენია მისთვის. მერე ციმბირშიც გადაუსახლებიათ. მოხუცი ისეთი ინტერესით ჰყვებოდა, არც კი გამიგია დროის გასვლა.

სულეიმანს გამოვეთხოვე და გადავწყვიტე, ამელამვე მიხეილის სოფელს ზუნდაგას ვწვეოდით.

მძოლი ენაწყლიანი გამოდგა. სოფელში ასვლამდე ავტომანქანა მხოლოდ ერთხელ გააჩერა: გზისპირას პირხმელი ბიჭი შენიშნა, თავი ფანჯარაში გაჰყო და დატუქსა. მერე ქუჩაში მოძრაობის წესები აუხსნა და დაემუქრა, მამაშენს ვებტყვი. თურმე ყმაწვილმა ხიფათს კინაღამ გადაჰყარა. ევლოსიპედის მართვა არ სცოდნია და, მას რომ არ ემარჯვა, ავტომანქანას ბორბლებში შეუვარდებოდა.

ზუნდაგაში რომ ავედით, ბინდებოდა.

მძლოლმა ფერდობზე წამომდგარ ოღა-
სახლზე მიმოითთა, ამაღამ იქ გაათიეთო.
მართლაც, ამ ღამით შორს სად უნდა
წავსულიყავი. ორლობის პირს შევეყევი.
უცხო კაცის გამოჩენას სოფელში ცნო-
ბისმოყვარეობით ხედებთან ხოლმე და
ამ ცნობისმოყვარეობას უპირველესად
ბავშვები ამჟღავნებენ, — მაშინვე აქეთ-
იქიდან ორი ბიჭი ამომიდგა. ეზოში უკა-
ნა მხრიდან ჩაედით. ბავშვებმა კიბე
აირბინეს, რომ მასპინძლისათვის სტუმ-
რის მოსვლა შეეტყობინებინათ.

ოღა-სახლი გამონათხარ ფლატის ძი-
რას იდგა. სახლის წინა მხარე ეზოში გა-
დიოდა და მიწიდან ორიოდ საფეხურზე
იყო. უკანა მხარე ორ სართულს წარმოა-
დგენდა და ქვემოთ სათავსო ჰქონდა.
გზის გასწვრივ გამონათხარი ქვის ყო-
რით იყო ამოყვანილი და აკაციის მე-
სერს ყვავილები გასდევდა. ყორის ძი-
რას გრძელი სკამი იდგა. აქვე თუთის ხის
ქვეშ მთიდან გამოყვანილი წყარო იყო.
წყაროს წყალი ოღა-სახლშიც ჰქონდათ
შეყვანილი.

გარეთ შუახანს გადაცილებულმა ჩია
ტანის ქალმა გამოიხედა. თალხი კაბა ეც-
ვა. შუბლი დოღბანდით ჰქონდა წარუ-
ლი. ხელი მორიდებით გამოიწყო და
სახლში შემოაბრუნა. მეუღლე ჯერ კიდევ
არ დაბრუნებულიყო ტყიდან. როგორც
შემდეგ გავიგე, პირუტყვი გაბნეულათ
ტყეში და საძებნელად წასულიყო. მათ-
თან თორმეტიოდე წლის ქალაქელი ბიჭი
ისვენებდა. დიასახლისის ერთი ვაჟი სამ-
ხედრო-სავალდებულო სამსახურს იხდი-
და, მეორე ბათუმის პედაგოგიურ ინსტი-
ტუტში სწავლობდა. დიასახლისი შეწუხ-
და, რომ ოჯახის უფროსი შინ არ იყო.
ქათმის დაკვლა დააპირა, უსადილო იქნე-
ბითო; არ დავენებე. ვახშმად ჩია და ბა-
ქლავა გამოიტანა.

ოღა-სახლი წაბლისა იყო, მკვრივად
შეკრული. ოთახში გრძელი მაგიდა იდ-
გა და ზედ ცისფერფითლება სუფრა
ეფინა. ოთახში თანმიმდევრობით ელაგა
რბილი საწოლი, ტახტი და პატარა კომო-
დი. ტახტზე ხალიჩა იყო გადაფარებუ-
ლი, ხალიჩა კედელზეც ეკიდა. ფარდები

და აბაჯური ხელით ნაქარგი იყო. ინტერ-
იორა, ასეთი ოთახი კიდევ რამდენიმე
ჰქონდათ.

სტუმარმა არ მოიწყინოსო, დიასახლი-
სმა სოფლის ამბავი მომითხრო.

— ქალბატონო მერიემ, — ვუთხარი
შემდეგ მე, — აუცილებელ საქმეზე ვარ
ამოსული, ზოგი რამ თქვენც უნდა გვი-
თხარო.

— ბრძანეთ! — თქვა მან და სმენად
იქცა.

— თქვენი სოფლსაბჭოს თავმჯდომა-
რეზე საჩივარია, — ვიცრუე მე, — მოხ-
ნანს უპირებენ.

— ვის?... მიტუშას?! — შესძახა დია-
სახლისმა, — მაგ კაცზე ვის უნდა დაე-
წერა საჩივარი, ოქრო ადამიანია.

— რა ვიცი?! — მხრები ავიწურე მე.

— არა, ჩემო ბატონო, ეგ კაცი მოსახ-
სნელი არაა, — სახეზე წუხილი დაეტყო-
აღმა, გასაჩერებელი ადგილი ვერ ნახა.
თანაც ჩემი ვრიდებოდა, — მაგის უკე-
თის ვინ გეყავს?! — დასძინა მან.

— კი, მაგრამ რა გააკეთა ასეთი?

— ის მოთხარი, რა გააკეთა ცუდი?!

შემდგომ ჩემს კითხვებს შედეგი არ
მოჰყოლია, გაჩუმება ვამჯობინე. გვრძნო-
ბდი, დიასახლისი უცმყოფილო იყო ჩე-
მით. მე კი იმას ეფიქრობდი, ან უნდა
ამოგსულიყავი-მეთქი აქ. ვისაც არ უნდა
ჰკითხო, ყველა ერთსა და იმავეს ამბობს,
კარგი ადამიანიაო. მაგრამ დიასახლისის
წარბი არ შეუტრავს. სტუმარმა ბიჭმა
გვერდით ოთახში რადიოლა ჩართო, კარ-
გა ხანს უკრავდა საქორწილო სიმლე-
რებს. მერე, ნავახშმევს დიასახლისმა მე-
ორე ოთახში საწოლი გაშალა. ოთახი
პატარა იყო. როგორც ჩანს, სტუმარის
მოსასვენებლად ჰქონდათ. ორი საწოლი
ფანჯრის მხარეზე იდგა, კედელზე სარკე
ეკიდა, მაგიდა და რამდენიმე სკამი შუა
ოთახში ელაგა. აქაც ფარდები და აბა-
ჯური ხელით ნაქარგი იყო. ყოველი ნივ-
თი განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცე-
და. იქნებ, იმიტომ, რომ თითოეული მა-
თგანი ოჯახის წარსულის უბედურებაზე
გამარჯვება იყო, დღევანდელი დღის იერ-
სახე. რა იყო და რას მიაღწია გლეხმა?

დილით აღრე ავდექი და ტყეში ბილიკს შევეყევი. არე-მარე გატრუნული იყო. ჩამოვყექი წიფლის ძირას და სოფლის სურათით ვერთობოდი. თუმცა მთები ისე გადარკალულიყვნენ, რომ ცის დასაღიერი ხელმისაწვდომზე გეგონებოდა. ვალმა ფერდობი ერთგან გაეცაფათ და სიმიინდი დაეთესათ, უფრო ქვემოთ თამბაქოს პლანტაცია მოჩანდა. მერე შევნიშნე, აქა-იქ წიფლის ხეზე სკა იყო. საოცარია, ამ სიმაღლეზე როგორ აიტანეს როგო, ან როგორ ხილვენ იქ თაფლს... მზემ შემპარავად გადმოხედა სოფელს, თანდათან მოისმა ხმაური, მერე პირუტყვის ფეხის ხმა გავიგონე და იქვე, იელის ბუჩქებში მოხუცის თავი გამოჩნდა. წალღს ხელოზიხივით ხმარობდა. უცნობის დანახვისას შეჩერდა, მომერალმა და გამომელაპარაკა. მერე პირუტყვი ტყეში შეუშვა და ქვას ჩამოეყარდნო.

იუსუფ ქობულაძე ოთხმოცდაათ წელს მიღწეული კაცია, კარგი მოსაუბრე გამოდგა. სამი წელი მუშაჯირად ყოფილა. ხელი პირდაპირ მთებისაკენ გაიშვირა და თქვა, მშვირ-მწყურვალნი ეს მთები ფეხით ვადამივლიათ. მაგრამ უცხოეთში ცხოვრება გაჭირვებია და ისევ თავის მიწას დაბრუნებია. ბევრი რამ უნახავს ამქვეყნად და ყველაფერზე თავისი შეხედულება აქვს. ცოტა ახალგაზრდებზეა უკმაყოფილო, სწავლას მოეკიდნენ და სოფელში გული არ უჩერდებათო. მერე სიტყვა კეთილ ადამიანებზე ჩამოაგდო.

— თქვენს სოფელში ბევრი კარგი ადამიანია? — ვუთხარი შეპარვით მე.

მოხუცმა ამომხედა.

— არიან კეთილიცა და ბოროტიც, ასე ყოფილა თავიდან და ასე იქნება მუდამ!..

აჟი კაცი აჟი სიტყვითა ცხოვრობს!

ეტყობა, ვიდაცაზე გულნატკენი იყო, ვისზე ეს კი არ თქვა. ცოტა ხნის შემდეგ სიტყვა ისევ კეთილ ადამიანებზე

ჩამოაგდო და ვუთხარი:

— თქვენი ხელმძღვანელი კარგი კაცია?

— ვინ?

— სოფლსაბჭოს თავმჯდომარე, მიხეილი.

— მიტუშა?!.. — მშვიდად თქვა მან,

— კარგი ადამიანია.

— აშბობენ, ნიჭიერი ხელმძღვანელიცააო.

იუსუფმა ისევ ამომხედა.

— ხელმძღვანელისათვის მარტო თავი არ კმარა, დიდი მუცელიცაა საჭირო. გამეცინა.

— ვერ გავიგე, მუცელი აქ რა შუაშია?

— იცი რა, ბიძია? ხელმძღვანელს დიდი მუცელი თუ არ აქვს, კაბიკია მისი ფასი... ზოგჯერ გლეხი აღელვებული შემოვა, უხიავს გეტყვის. ხელმძღვანელი ხომ ხარ, უნდა მოუხმინო. მარტო თავი არ კმარა, — გაიმეორა მან და ხელი მუცელზე დაიდო. — მუცელიცაა საჭირო; ზოგი რამ უნდა გადაუკაპო. მიხეილს თავთან ერთად მუცელიცა აქვს და ხალხს იმიტომ უყვარს.

მოხუცი გასწორდა და წალღს დაეყრდნო. თვალნი გამარჯვებულის იერით უღიმეციმებდა. ალბათ, შემატყო, პასუხით კმაყოფილი ვიყავი. ხელი ერთმანეთს მაგრად ჩამოვართვით და ჩქარი ნაბიჯით ბილიკს დავეყევი. უკან არ მომიხედავს, რადგან ვიცოდი, მოხუცი მიყურებდა თავისი ჭკვიანი, ღრმააზრიანი თვალებით.

მაშინვე მახუნცეთში დავბრუნდი. მიხეილი აღარ მინახავს. არც ვინმესთვის მიკითხავს რამე. უკან მოვიტოვე მთები და ვფიქრობდი კეთილ ადამიანებზე, მათ შრომაზე, მათ სიხარულზე. ვფიქრობდი იმ ადამიანზე, რომელიც მათ ასე უყვართ. რა თქმა უნდა, მეტი მინდოდა მცოდნოდა მასზე, მაგრამ ძნელია თქვა, რატომ გიყვარს იგი. ხალხის აზრი ჭეშმარიტიაო, თქვა თვით მიხეილმა და. დე მუდამ ასე ყოფილიყოს — მათი სიყვარული ჭეშმარიტი.

კრიტიკა და პუბლიცისტიკა

პეპლე ნახელიშვილი

სოციალისტური გაერაქმნების ასახვა აჭაიის ღივჩაგურაში

ოქტომბრის სოციალისტურმა რევოლუციამ, საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამ გრანდიოზული ძვრები მოახდინა ქართველი ხალხის ცხოვრებაში. კლასობრივი შეუღლისა და ადამიანის მიერ ადამიანის ექსპლოატაციის მოსპობამ, შრომის განთავისუფლებამ კაპიტალის ხუნდებისაგან ნათელი პერსპექტივები გადაუშალა მშრომელებს, რომლებიც არნახული ენთუზიაზმით აშენებდნენ ახალ საზოგადოებრივ წყობილებას — სოციალიზმს. ამის შედეგად უმოკლეს ისტორიულ ვადაში წინათ ჩამორჩენილი აგრარული ქვეყნიდან საქართველო მძლავრ ინდუსტრიულ — საკომერციულ ქვეყნად გადაიქცა. აშენდა ახალი ფაბრიკა-ქარხნები, ამოშრობილ იქნა ჭაობები, აყვავდა საკომერციული ველმინდორი.

ხალხის გმირულ ლაშქრობაში სოციალიზმის ასაშენებლად გატაცებით ჩაებნენ საბჭოთა მწერლებიც. გ. ტაბიძის, ლ. ქიაჩელის, კ. ლორთქიფანიძის, კ. გამსახურდიას, ალ. მირცხულავას და სხვათა

შემოქმედებაში წარსულისა და აწმყოს შეპირისპირებით მკაფიოდ აისახა ის დიდი გარდაქმნები, რომლებიც ჩვენში ხორციელდებოდა პარტიის მიერ დასახული გრანდიოზული პროგრამის შესაბამისად. ამ საქმეში თავისი წვლილი შეიტანეს აჭარაში მომუშავე მწერლებმაც, უმთავრესად პროზაიკოსებმა, რომელთაგან განსაკუთრებით აღსანიშნავია პ. ლორია, ა. შერვაშიძე, კ. რუსიძე, ფ. ხალვაში, ალ. ჩხაიძე, მ. გორგილაძე, ჯ. ჯაყელი, ალ. სამსონია და სხვ.

ცნობილია, რომ პარმენ ლორიამ მთელი თავისი ცხოვრება და შემოქმედება ძირითადად აჭარას, მის ისტორიულ წარსულსა და აწმყოს დაუკავშირა. ძნელია დასახელო მწერალი, რომელსაც ისე ორგანულად განეცადოს საქართველოს ამ უმშვენიერესი კუთხის ცხოვრების სურათები, როგორც ეს პ. ლორიამ შეძლო. რაზეც არ უნდა წერდეს იგი, რევოლუციამდელ თუ რევოლუციის შემდგომდროინდელ ყოფაზე, ეს დიდად პოპულარული ბელეტრისტი ყოველთვის

წარმოვედგება როგორც საბჭოთა სი-
ნამდვილის ტრუბადური, ახალი ცხოვ-
რების მომღერალი, კომუნიზმის გამარჯ-
ვებისათვის მებრძოლი მწერალი. მისი
უკლებლო ყველა რომანი თანამედროვე-
ობის სულითაა გაჟღერებული, მარქსის-
ტული იდეებითაა გამსჭვალული.

სოციალისტური გარდაქმნების დიდი
სურათები პ. ლორიამ განსაკუთრებით
თვალსაჩინოდ დახატა რომანებში „ჩაი“,
„განთიადი ხევში“, „შვილები“ და სხვ.

რომანი „განთიადი ხევში“, რომელიც
პირველად 1939 წელს „დელი მურადის“-
სახელწოდებით დაიბეჭდა, მოიცავს აჭა-
რაში, კერძოდ, შორეულ სოფელ წყაფ-
ნარაში, საბჭოთა ხელისუფლების დამყა-
რების პირველ წლებს. მასში ცხოვრების
კარგი ცოდნითა და დიდი უშუალობით
არის ასახული ის შეუპოვარი ბრძოლა,
რომელიც წარმოებდა ძველსა და ახალს
შორის, საბჭოთა ხელისუფლების დამკვი-
დრებისა და განმტკიცებისათვის.

ბუნებრივია, რომ რომანის დასაწყისში
მკითხველი ხედება ძველი ზნე-ჩვეუ-
ლებების ტყვეობაში მყოფ ადამიანებს,
რომელთა შეგნებაში ჯერ კიდევ არ შექ-
რილა ახალი, კომუნისტური იდეები. ამ
მხრივ ფრიად საინტერესოა მურად ოდი-
საძის საუბარი პარტიის მიერ სოფელში
სპეციალური დავალებით გაგზავნილ ან-
დრო ბერტაძესთან, რომელსაც მიუვალი
ბილიკებით უხდება სოფელში მგზავრო-
ბა. უგზოობით შეწუხებული ანდრო ბერ-
ტაძე შემთხვევით დამგზავრებულ მუ-
რადს ეკითხება: „ნუთუ ამაზე უკეთესი
გზა არ გჭირდებათ? როგორ უნდა იც-
ხოვროთ ასე!“, მურადი კი უპასუხებს:
„რა ხეირი მოაქვს გზას? კარგი გზით
მთავრობა უფრო ხშირად ივლის. მთავ-
რობას კი კარგი არაფერი მოაქვს ხალხი-
სათვის“. როგორც ეს საუბარი ცხად-
ყოფს, მურადი ვერ ერკვევა ახალ ვითა-
რებაში და, როცა ანდრო ბერტაძე ეუბ-
ნება, შენს სოფელში ხალხის დასახმარებ-
ლად მოვდივარო, ხარხარით მიმართავს
მას: „ვის უნდა დაეხმარო ჩვენში? ხე-
ების მოჭრა შეგიძლია, თუ მორების და-
ცურება?!“.

აქედან ჩანს, თუ რამდენად მძიმე მუ-
შაობა ელის ანდრო ბერტაძეს წყაფნარა-
ში. მიუხედავად საბჭოთა ხელისუფლე-
ბის დამყარებისა, სოფელი მაინც სიბნე-
ლითაა მოცული, ხალხი კვლავ ღარიბად
ცხოვრობს, ისევ-ისევ ძველებურად თარე-
შობენ საზოგადოების ნაძირალები, უსა-
ქმურები, გადაგვარებული ადამიანები. ამ
ფონზე ეცნობა მკითხველი თემსაბჭოს თა-
ვმჯდომარე ღურსუნ შვინდაძეს, რომე-
ლიც თუმცა კომუნისტის სახელს ატა-
რებს, ნამდვილად ხალხის მოღალატეა,
უსუფალას, სოჯა მამულს და დრომოტე-
მული ადათ-ჩვევებით დამძიმებულ გლე-
ხობას, რომელთაგან თითქმის არავინ
იცოდა წერა-კითხვა. სოფელს არ მოსდი-
ოდა გაზეთი, ჟურნალი და წიგნი, არ ჰქო-
ნდა გზა.

აი ასეთ მივარდნილ სოფელში მიავლი-
ნა პარტიამ კომუნისტი ანდრო ბერტაძე,
რათა დახმარებოდა მშრომელებს ახლე-
ბურად მოეწყოთ ცხოვრება. და მან პირ-
ნათლად შეასრულა მძიმე დავალება, გა-
მოიჩინა არა მარტო მტკიცე ნებისყოფა
და უშიშარობა მტერთან ბრძოლაში,
არამედ დიდი ორგანიზატორული უნარი
და მასების ფსიქოლოგიის ღრმა ცოდნაც.
იგი არ ცდილობდა ხელის ერთი დაკვრით
შეეცვალა ყველაფერი, ნაბიჯ-ნაბიჯ, თან-
მიმდევრულად იბრძოდა უმცირესის წი-
ნაღმდეგ. სწორედ ამ გზით შეძლო ანდ-
რო ბერტაძემ ახალი ცხოვრებისათვის
ბრძოლის სურვილით განემსჭვალა სოფ-
ლის ახალგაზრდობა. წყაფნარაში თანდა-
თან მომრავლდნენ ახლის, პროგრესუ-
ლის დამკვიდრებისათვის თავდადებული
მებრძოლნი. ამიტომ ბუნებრივია, რომ
ანდრო ბერტაძე გულწრფელად შეიყვარა
სოფელმა და, როცა მავნე ელემენტებმა
გააგრძელეს ხმა, ბერტაძე ქალაქში დაუ-
პატიმრებიათო, მოხუცი ოსმან ვერული-
ძე გადაჭრით აცხადებს: „წავალ, ფეხით
წავალ ბათუმში და მთავრობაში წარვდ-
გები, თუნდაც დამხვრიტონ, მაინც ვიტ-
ყვი, რომ ბერტაძე პატიოსანი და კეთილი
კაცია, რომ მან ჩვენს სოფელში გედინე-
რება და იმედს შემოიტანა“. ოსმანმა
მართლაც აიყვლია მოხუცი ალი მშვი-

დობადე, რამდენიმე ახალგაზრდა და გავ-
შურა ბათუმისაკენ, მაგრამ მათ გზაზე
შემოეყარათ ანდრო ბერტაძე და გამარჯ-
ვებული დაბრუნდნენ სოფელში. თუ კი
რომანის დასაწყისში ბერტაძეს თითქმის
მთელი სოფელი ებრძოდა, ბოლოს წყა-
ნარელები სიხარულითა და ენთუზიაზმით
ხვდებიან მას და ერთად იღვწიან ახალი
სოფლის მშენებლობისა და აყვავებისა-
თვის.

სოციალისტური გარდაქმნებისა და სო-
ციალისტური მშენებლობის ფართო სუ-
რათი არის მოცემული რომანში „ჩაი“,
რომელიც 1937-1938 წლებში დაიბეჭდა.
მასში საინტერესოდ და მიმზიდველად
ასახული საბჭოთა მეურნეობების ჩამო-
ყალიბება და აჭარის მშრომელთა ბრძო-
ლა „მწვანე ოქროს“ უხვი მოსავლისათ-
ვის. მაგრამ ამგერად ჩვენ გვაინტერესებს
მეორე მხარე — როგორ იცვალა სახე
ძველმა სოფელმა, როგორ ამაღლდა ადამი-
ანთა შეგნება და როგორ ჩაებნენ ისი-
ნი სოციალისტური მშენებლობის ფერ-
ხულში.

3. ლორია ტრაგიკული ამბებით იწყებს
რომანს. მკითხველის წინაშეა აჭარის
მაღალმთიანი სოფლის გოგონა ქვესერ
ბარაძე, რომელმაც ერთ-ერთმა პირველმა
გადაწყვიტა გამსდარიყო კომკავშირელი
და ესწავლა წერა-კითხვა. სამწუხაროდ,
ქვესერის მამა ჯერ კიდევ ძველი ადამ-
წესების ტყვეობაში იყო და ვერ წარმო-
ედგინა ქალის სწავლა, მამაკაცებთან ერ-
თად კრებებზე სიარული, რამაც მას სა-
კუთარი ქალიშვილის მოსაყლაგად დანა
აღებინა. კომკავშირული უჭრედის მდი-
ვნის დურსუნ ნაგერვაძის დახმარებით,
ქვესერი სოფლიდან გაიპარა და გაუჩი-
ნარდა. ასპარეზზე გამოვიდნენ წყეული
წარსულის შეგნებით გამსჭვალული ადამი-
ანები: მათ ადამ-წესების ღალატი,
უჩადროდ სიარული გამოუსწორებელ და-
ნაშაულად მიიჩნიეს და მამას თავის პირ-
მშოს ძებნაზე ხელი ააღებინეს.

ბუტრუსით იყო მოცული ქვესერის ასა-
ვალ-დასავალი თორმეტი წლის განმავ-
ლობაში. ამ ხნის მანძილზე კი ბევრი
ცვლილება მოხდა აჭარაში, გარდაიქმნა

ცხოვრება, ქვესერის მამა კოლმეურნი
გახდა, მისმა უფროსმა ქალიშვილმა სა-
შუალო სკოლა დაამთავრა, ვაჟი უმაღ-
ლეს სასწავლებელში სწავლობდა. ბედნი-
ერად გრძნობდა თავს თვით მოედინი
მეუღლითურთ, მაგრამ მათ ცხოვრებას
თან სდევდა ჩრდილი, ყრუ ტკივილი, გა-
მოწეული ქალიშვილის გადაკარგვით,
მაგრამ ქვესერი გზას არ ასცდენია. იგი
მარტოდმარტო მივიდა ჩაქვის მეურნეო-
ბაში, ერთ მოხუც ქალს შეეკედლა, სახე-
ლი გამოიცვალა, ფერიღე ძირკვამე დაი-
რქვა და ჩაის მკრეფავად დაიწყო მუშაო-
ბა.

მწერლის სასახელოდ უნდა ითქვას,
რომ მან შეძლო ე. წ. შემოვლითი გზით
დაენახებინა მკითხველისათვის, თუ რო-
გორ გაიზარდა აჭარა, როგორ დავაჟაც-
და იგი, როგორ გარდაიქმნენ აჭარელი
გლეხები და დაადგნენ სოციალისტური
მშენებლობის გზას. რომანი მთავრდება
ქვესერის, იგივე ფერიღეს დაბრუნებით
ოჯახში, მშობლებთან. აქ იგი დიდი ენთუ-
ზიაზმით განაგრძობს შრომას საბჭოთა
სამშობლოს საკეთილდღეოდ.

აჭარაში პირველი კოლმეურნეობების
ჩამოყალიბებისა და ნავთობგადამამუშა-
ვებელი ქარხნის მშენებლობას ასახავს
პ. ლორიას მეორე დილოგია „შვილები“.
ამ რომანის ძირითადი ტენდენციები თი-
თქმის იგივეა, რაც მწერლის სხვა რომა-
ნებისა, მაგრამ იგი ყურადღებას იპყრობს
როგორც ინდუსტრიული მშენებლობის
თემაზე შექმნილი ერთ-ერთი პოპულა-
რული ნაწარმოები. ავტორი ხაზს უსვამს
წინააღმდეგობას, რომელსაც საბჭოთა
სპეციალისტები წააწყდნენ ამ ინდუსტ-
რიული გიგანტის მშენებლობისას, მაგ-
რამ ამავე დროს დამაჯერებლად გვიჩვენ-
ებს, თუ როგორ ერთსულოვნად დაირა-
ხმნენ აჭარის მშრომელები ყოველგვარი
დაბრკოლების გადასალახად და როგორ
ბრწყინვალედ გაიმარჯვეს.

ანალიზებს რა პ. ლორიას რომანს
„განთიადი ხევში“, ერთი კრიტიკოსი სა-
მართლიანად აღნიშნავს: „მწერალმა
მთელი სისრულით ვერ გვიჩვენა თვით
ადამიანთა გარდაქმნის, სულიერი გადა-

ხალსებისა და აღორძინების პროცესი. ამის შესახებ იგი უფრო მოგვეთხრობს, ვიდრე გვიჩვენებს მათი ცოცხალი შემოქმედებითი საქმიანობით. ჩვენი მხრივ დავუმატებთ, რომ ასეთივე ნაწილი დამასიათებელია მწერლის სხვა რომანებისთვისაც. ბელეტრისტი ყოველთვის ვერ ახერხებს ღრმად ჩასწვდეს პერსონაჟთა ფსიქოლოგიურ თავისებურებებს, მათ სულიერ სამყაროს, მაგრამ როდესაც სოციალისტური გარდაქმნების შესახებ ლაპარაკობს, იმდენად გულწრფელია, აჯერებს და იტაცებს მკითხველს.

სოციალისტური გარდაქმნები ამახა აჭარაში მომუშავე მწერლის კაპიტონ რუსიძის შემოქმედებაშიც, თუმცა ეს თემა სისხლხორცული არ არის ბელეტრისტიკისათვის. იგი უმთავრესად გამარჯვებული სოციალიზმის ქვეყანაში მავნე გადმონაშთების წინააღმდეგ ბრძოლის სურათებს ხატავს. ასევე შეიძლება ითქვას ზოგიერთი სხვა პროზაიკოსის შესახებაც, რომელთა ნაწერებში იდეალი მოცემულია უარყოფითის, მახინჯის ნეგაციის გზით.

საბჭოთა ხალხის ახალ, სისხლსავსე ცხოვრებას ასახავს მ. გორგილაძის, ა. შერაშვიძის, ფრ. ხალვაშის, ალ. ჩხაიძის, ჯ. ჯაყელის, ალ. სამსონიასა და სხვათა რომანები და მოთხრობები, აქ ფრიალ საგულისხმოა ერთი მომენტი: თუ მკითხველი ფრ. ხალვაშის რომანს „საყვედური“ შეადარებს პ. ლორიას აღრინდელ რომანებს, უმაღლეს იგრძნობს თვალსაჩინო განსხვავებას, სიამაყის კანონიერ გრძნობას აჭარბული სოფლის ზრდიითა და წინსვლულობით. თუ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ წლებში აჭარის მაღალმთიანი რაიონების სოფლებს სრულებით არ გააჩნდა საკუთარი, ადგილობრივი ინტელიგენცია, ახლა ასე როდია. ფრ. ხალვაშის „საყვედური“, რომელიც უკვე გამარჯვებული სოციალიზმის ეპოქის სოფელს ასახავს, ცხადად გვიჩვენებს, რომ წინათ მიუვალ სოფლებშიც კი წამოიზარდნენ დიადი მომავლით შთაგონებული და განათლებული ახალგაზრდები. ისინი სათავეში ჩაუდგნენ და წინ

ეზიდებიან მამა-პაპათა სისხლითა შრომით დამკვიდრებულ ახალ ცხოვრებას.

ამავე რომანში ჩანს, რომ აქაიკ ჯერ კიდევ ბოგინობა თუქ დამპყრობთა სამაწლოვანი ბატონობის კვალი, მაგრამ იგი იმდენად უსუსური და უილაჯოა, რომ გჯერა, ახლო მომავალში სავსებით გაქრება.

სოციალისტური გარდაქმნების ჩვენება უმთავრესად ეპიკურ ნაწარმოებშია შესაძლებელი, სადაც მწერალს საშუალება აქვს ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე დახატოს ადამიანის ცხოვრება. მაგრამ ახალი საზოგადოებრივი წყობილების — სოციალიზმის მშენებლის გაცდები, მისი ფიქრები, ბრძოლა კაპიტალისტურ გადმონაშთებთან ლირიკულ თხზულებებშიც წარმოისახა, რამდენადაც პოეზია მჭიდროდ დაუკავშირდა ხალხს, საზოგადოებას.

ჯერ კიდევ იმ დროს, როცა საქართველოში სხვადასხვა ანტირეალისტურ-დეკადენტური ლიტერატურული დავაუფებანი გააფთრებით ებრძოდნენ ახალ, პოლიეტარულ ლიტერატურას, მუშაპოეტი პარიზში რურუა ლექსში „ჩვენ აღმართეთ ღრმში“ ამბობდა:

„ჩვენ აღმართეთ ღრმში,
ღრმში ალისფერი,
და მუშური ხელით
ღვამარცხეთ მტერი!“

პოეტი გამოთქვამდა მტკიცე რწმენას, რომ საბჭოთა ხალხი დასწავდა სიბნელეს, გაანადგურებდა ხელშემშლელ ნიშნებს და იზვიებდა გამარჯვებას:

„შრომით ავაყვავებთ
ჩვენ სამშობლო კერას!
მას შევწირავთ ჩვენს ძალს
და ჩვენს გულის ძგერას!“
ლექსში „მათუმიდან ომფარეთამდე“ პ. რურუა სიამაყის გრძნობით აცხადებდა:

„მთები მთებს ცვლიან
და ველნი — ველებს,
ახლა ჩვენს სულში
აღარც ბურია“.

შემდეგ იგი წარმტაცი ფერებით ხა-

ტავს ახალი, ინდუსტრიული საქართველოს პეიზაჟს:

„ჰა, ომფარეთის ჭაბურღილები,
ცა მტრედისფერი, მყუდრო სოფელი,
აქ ყველაფერი გასაგებია,
შესაგრძნობი და შესაცნობელი,
ამ მწვანე ბაღებს, მწვანე ბაღსებს
და მობიზინე სიმინდის ყანას
ნიავის ნაცვლად ქარხნის საყვირი
ეტყვის ცხოვრების სხვა ივენანას“.

1929 წელს დაწერილ ლექსში „კოლექტივისაჲსაჲს“ პარმენ რუტუას ლირიკული გმირი პირდაპირ მოუწოდებდა საბჭოთა ადამიანებს დაენგრიათ ძველი ზღუდეები, კერძო მეურნეობა და გაერთიანებულიყვნენ კოლექტიურ მეურნეობებში:

„ვისაც გსურს ქვეყნად დათრგუნოთ
ძველი

წესწყობილება და ჰპოვოთ შველა,
კოლექტივისაჲს, კოლექტივისაჲს,
კოლექტივებში შეერთდით ყველა!“

ოქტომბრის სოციალისტურმა რევოლუციამ ახალი გეზი მისცა ხალხის კულტურულ განვითარებას. დაიწყო ბრძოლა ადამიანთა შეგნებაში კაპიტალისტურ-რელიგიური გადმონაშთების წინააღმდეგ. ამ მიმართებით პარტია წააწყდა კოლოსალურ წინააღმდეგობას. აჭარაში განსაკუთრებით ძნელი აღმოჩნდა აღმოფხვრა მუსლიმანური ადათ-წესებისა, რომლებსაც საკმაოდ ღრმად ჰქონდა გადგმული ფესვი; მაგრამ ყველა სიძნელე დაძლეულ იქნა და ქალებიც მასობრივად ჩაებნენ ახალი ცხოვრების ფერხულში. ეს იყო მართლაც დიადი გარდაქმნა ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით და ამ საქმეში გარკვეული როლი შეასრულეს ჩვენმა პოეტებმა. შეიძლება წარმოვიდგინოთ, რა შთამაგონებელი ძალა ექ-

ნებოდა ნ. მაღაზონიას ლექსს „აჭარელი ქალს“ (1927 წ.), რომელშიც ნათქვამი იყო:

„აღვდექით და სინათლე ვიხილეთ.
ეს ქვეყანა დღეიდან
აღარ დაძაბუნდება!
აჭარელი ქალებო,
ზეიშია, ილხინეთ,
მოკვდა ძველი, ბნელი დრო
და აღარ დაბრუნდება!“

აჭარელი ქალის ამ სიტყვებით აღფრთოვანებული პოეტი უერთდება საყოველთაო სიხარულს და დიდი სიყვარულით, სითბოთი და მეგობრულად წარმოთქვამს!

„მართლაც: გრძელი იყო გზა
და სიძნელე მრავალი,
მაგრამ მაინც გმირულად,
განვლე, ჩემო დო, და
დღეს არა აქვს ამ მხარეს
ეკლიანი სავალი.
ჩვენი მხარე ჯერ ასე
არასოდეს ყვოდა!“

მას შემდეგ მრავალმა წელმა განვლო განთავისუფლებულმა, ჩადრახდილმა აჭარელმა დედამ დაზარდა ვაჟკაცები და ქალიშვილები, რომლებმაც თავისი გმირული საქმიანობით ასახელეს დედა-სამშობლო, წინ წასწიეს მშობლიური კულტურა. ამ აყვავებულ და ბაღნარად ქცეულ საქართველოს, ქართველ ხალხს, კომუნიზმის მშენებელ ხალხს ახლა გულწრფელად უმღერიათ პოეტები: ნანა გვარამიშვილი და მამია ვარშანიძე, ფრიდონ ხალვაში და გიორგი სალუქვაძე, შოთა როყვა და ჯემალ ჯაყელი, ლადო სეიდიშვილი და ზურაბ გორგილაძე და ბევრი სხვა.

სოლომონ ჩხაიძე

გიორგი მცირის „გოდება გიორგი მთაწმინდელისა“

„გოდება გიორგი მთაწმინდელისა“ ძველი ქართული მწერლობის მრავალმხრივ საყურადღებო ძეგლია. იგი დაუწერია და წარმოუთქვამს გიორგი მთაწმინდელის მოწაფეს გიორგი მცირეს, რომელიც წარმოგვიდგება დიდი შემოქმედებითი პოტენციის პოეტად. „გოდება“ ძლიერ გულწრფელად და ადამიანური სითბოთი გადმოგვცემს მძაფრ სულიერ ტკივილებსა და მწუხარებას. სავსებით მართალი იყო პროფ. კ. კეკელიძე, როცა წერდა: „ეს ნაწარმოები არ ჩამოუვარდება არცერთს საშუალო საუკუნეთა მსოფლიო ლიტერატურის ანალოგიური ქანრის ნაწარმოებს“.

გიორგი მცირის „გოდება“ ფრიალ საგულისხმოა როგორც შინაარსის, ისე ფორმის მხრივ. მასში მკაფიოდ ჩანს ძველი ქართული ბელეტრისტიკისათვის დამახა-

სიათებელი მხატვრული აზროვნების ნიშან-თვისებანი.

თავისი სახელოვანი მოძღვრის — გიორგი მთაწმინდელის გარდაცვალების მხატვრული ასახვის წინ გიორგი მცირე „დუმილის ნავსადგურში“ გარინდება ამჯობინებს განსაცდელით სავსე მწუხარების გადმოცემას. „შეძრწუნებულ ვარ და შეშინებულ, — მოგვითხრობს იგი, — რამეთუ აქამოდე გზაი სიტყუისა ჩუენისა წრფელ იყო და ადვილ სავალად, ხოლო აწ იწრო და საჭირო და უღონო ჩუენგან სღვისა, რამეთუ ნავსადგურსა დუმილისასა მეგულების შესვლა, რამეთუ ხელი ჩემი ძრწის და სული შეიწრდების, ხოლო გონებაი განცვიფრდების“. შემოქმედებით აღფრთოვანებას, რომლითაც იქმნებოდა გიორგი მცირის თხზულება — მთაწმინდელის ცხოვრება და მოღვაწეობა (აქა-

მომდე გზაი სიტყუისა ჩუენისა წრფელ იყო...) აქ ცვლის მინორული ტონი. „არავინ არს, — შენიშნავს მწერალი, — რომელმანცა მიიღო ნაწუეთი ერთი წყლისაი და განაგრილა ენაი ჩემი საღმობიერი და შემწუარი ცეცხლითა მწუხარებათაითა. წახდა შუენიერებაი იგი საწადელი“.

ლაკონიური შტრიხებით გადმოგვცემს გიორგი მცირე ტევად აზრს: „დაიფარა მიწასა შინა გუამი წმინდაი მოღუაწებისა შრომითა განლუელი“. ან: „დაჟოდნა (დადუმა — ს. ჩ.) გონებაი იგი მხილველი და სიღრმეთა სულისათა გამომეძიებელი“.

გიორგი მცირე თვითონ გრძნობს, რომ უზომო ცრემლის ღვრით სცილდება საქრისტიანო ლიტერატურაში შემუშავებულ წესსა და ნორმებს და დასძენს: „მოვედით ამიერითგან და განუსუენოთ სასმენელთა თქუენთა გლოვისაგან... ჯერ არს რათა მოვაქციო აფრა სიტყუისა ჩემისა და საეკლესიოი სიტყუანი“ წარმოვთქვაო. გოდების მეორე ნაწილი, რომელსაც ავტორი „ნუგეშინისცემის სიტყუას“ უწოდებს, დინჯი ტონითაა დაწერილი და შინაარსობრივად არსებითად განსხვავდება პირველისაგან, პოეტური ცრემლიანი მოთქმისაგან, რომელიც ქმნის „გოდების“ ძირითად ტონს. გიორგი მცირეს, ვითარცა ქრისტიანს, სოფლისგან განშორება სულის ზორცისგან განმათავისუფლებელ სიკეთედ უნდა მიეჩნია, მაგრამ „გოდების“ პირველ ნაწი-

ლში იგი ქედს იხრის ბუნების გარდაუვალი კანონის წინაშე და ამ შემთხვევაში მოვლენის შესახებ იაე თავისუფალი მსჯელობაა გაშლილი, რომ განწყობა ერისკაცისა და მონაზონისა ერთგვარი ხდება. მხოლოდ „გოდების“ ბოლოს, როგორც ეს მოსალოდნელი იყო, ლირიკულ - სუბიექტურ „საერო“ აზრს დაუერთო საეკლესიო - მისტიკური სიტყვა და კვლავ დაუბრუნდა ქრისტიანული უკვდავების, სუფევის დამკვიდრების იდეას, რითაც მსმენელს შეუძსუბუქა განსაცდელის სიმწვავე და სიმძიმე. ამგვარია „გოდების“ შედარებით მარტივი კომპოზიცია.

ყურადსაღებია ბიბლიური გოდების შესანიშნავი ცოდნა, რომელსაც გიორგი მცირე ამჟღავნებს. „აწ მინდეს ცრემლნი იერემიას გოდებისანი, — შენიშნავს იგი, — და უკეთუ სსუამანცა ვინმე სანატრელთა მათ კაცთაგანმან სიდიდე განსაცდელისაი სადამე იგლოვა“. მართლაც, იერემიას გოდების ძველქართული ვერსია ცრემლით გაჟღენთილი თქმებით, უნაპირო გლოვით, ძლიერ, პლასტიკურად ჩამოსხმული ენით, რელიგიური ლირიზმით გოდების კლასიკური ნიმუშია მსოფლიო პოეზიაში. მაგრამ იერემიას გოდების ზედმიწევნით ცოდნა არ ზღუდავს გიორგის შემოქმედებითს ნიჭს. იგი „სიტყვათა აფრას“ თავისუფლად იქნევს და შესანიშნავი ქართულით გადმოგვცემს მთაწმინდელის ღვაწლსა და ამაგს. აქ გვხვდება გოდების ბიბლიურ ტექსტთა ტრაფარე-

ტული ლექსიკა: განკაფული (ლო-
ნემიხილი — ს. ჩ.), საღმრთიერი
(სატყუარანი — ს. ჩ.) და ა. შ. მა-
გრამ ძირითადად გიორგი მცირე
ამ მხრივ უაღრესად თავისთავადია
და ორიგინალური. ამის საილუს-
ტრაციოდ საკმაოა ითქვას: ერთგან
რომ განკაფულს (განკაფულნი და-
მის თევათა შინა...) ხმარობს, იქვე
მეორეგან მის შესატყვისს განლე-
ულს (...შრომითა განლეული...).

გიორგი მცირე ქართული ენის უმ-
დიდრეს ლექსიკურ მარაგში დიდი
ყურადღებით არჩევს თითოეულ
სიტყვას როგორც გამომსახველო-
ბის, მუსიკალობის, ისე აზრობრივ-
სემანტიკური თვალსაზრისით.
თხრობის ისე აგება, რომ მან მკი-
თხველსა და მსმენელში სათანადო
(სინარულისა თუ მწუხარების)
ძლიერი განწყობილება შექმნას,
ადვილი როდია, მაგრამ გიორგი
მცირე, განსაკუთრებული პოეტუ-
რი ნიჭით და მშობლიური ენის
ღრმა ცოდნით აღჭურვილი, შესა-
ნიშნავად ახერხებს ამას.

საჭირო ეფექტს რომ მიაღწიოს,
გიორგი მცირე იყენებს კითხვით
წინადადებებს, რაც აძლიერებს
ლირიკულ ინტონაციას: „ხედავთა
თუ ვითარ არიან საქმენი ჩუენ-
ნი?“ ან კიდევ: „ანუ თუ მცირე
არს ჩუენ ზედა მოწევენილი ასე
ბოროტი?“ მოწესრიგებულია ევ-
ფონიურ - ბგერწერითი მხარეც.
სისტემურია თანხმოვან და ხმოვან
ბგერათა განლაგება, ალიტერაცია-
ასონანსი, რაც სტრიქონის კეთილი
ჟღერადობის საშუალებაა. „ვითარ
გაიძულო ენასა მსახურებად სიტ-

ყვისა, რაითა იგი განსაცდელისა
ამის მიერ, ვითარცა მძიმითა რაი-
თამე საკრველითა რკინისაითა შეკ-
რულ არს“. გარკვეული ევფონი-
ური შთაბეჭდილებით მწერალი
ყურადღებას ამახვილებინებს მკი-
თხველსა და მსმენელს, რომ მას არ
ძალუძს ენის ამოღება. ამ აზრს
კარგად გადმოსცემს, სიმტკიცისა
და სიმკვრივის გრძნობას აძლიე-
რებს „კ“ ბგერის განმეორება. ზო-
გჯერ განმეორებულია სიტყვათა
ალიტერაციულ - ასონანსური და-
ბოლოება: „განსაცდელთა და მწუ-
ხარებათა მიერ შეპყრობილისა და
აღვსებულისა გულისა“... ხოლო
სტრიქონთა დასაწყისში განმეო-
რებული ერთი და იგივე სიტყვა
(ანაფორული წყობა) მეტყვე-
ლების სათანადო ტონს ქმნის,
რაც შესაბამისი განცდის წარ-
მოშობას ემსახურებოდა: „ვითარ
აღვადო პირი უტყუებითა შე-
პყრობილი, ვითარ აღუტეო
ხმაი, ვითარ აღვიხილნე თუა-
ლნი სულისანი განსაცდელისა
ამის აღმურითა დაბნელებულნი“.

მოტანილ ნაწყვეტებში განმეორე-
ბული „ვითარ“ აძლიერებს უნუ-
გეშობის გრძნობას. სევდიანი გან-
წყობილების გამომხატველია მყა-
რი ფრაზეოლოგიური ერთეული
„განსაცდელის აღმური“, ხოლო
„და“ კავშირის თავისებური გან-
ლაგება ყურადღებას მიმართავს
ამა თუ იმ მომენტის მიმართ და
ერთი და იგივე ამბის განმეორე-
ბით ქმნის მკვეთრ შთაბეჭდილებას.
„ვითარმე გითხრა თუ რაბანი ამ-
ბოზი და შფოთი იქმნა და ტყებაი

და ყივილი უწესოი“. შფოთსა და ამბოხს კიდე უფრო ამძაფრებს „და“ კავშირის მრავალგზისი გამოყენება.

სინონიმთა გეგმაზომიერი გამოყენება აგრეთვე აძლიერებს აზრს: „ვინცა განმიბნია **უკუნი** და **წყუდიადი** მწუხარებისა **ბნელი**...“ სინონიმებია „უკუნი“ და „წყუდიადი“, მაგრამ მარტო ამ სიტყვათა გამოყენება გააუფერულებდა ფრაზას. ამის გამო მწერალი მიმართავს ამ სინონიმთა შესატყვისს „ბნელი“, რითაც მეტი გამჭვირვალება შეაქვს სტრიქონში. სხვა შემთხვევაში „წყუდიადის“, „უკუნის“, „ბნელის“ სინონიმად ხმარობს სიტყვას „შავი“, რაც კონტრასტულ პარალელიზმს ქმნის: „წიაღვლო არა თუ ზღვაი ესე მწამული, არამედ **შავი** ესე და წყუდიადი ზღვაი საწუთროისა“.

ყურადსაღებია შემდეგი ნაწყვეტიც — „ყოველი იგი ერი უცხოი ამის განსაცდელისათვის უცხოსა შინა ქუეყანასა ოცდაათ დღე და ოცდაათ ღამე **იგლოვდა** მას ზედა, მწარედ **გოდებდა** და **ტიროდა**“. სამი სინონიმური სიტყვა ურთიერთმიდევნებით ერთ ტაქსშია წარმოდგენილი (იგლოვდა, გოდებდა, ტიროდა). სხვა შემთხვევაში, როდესაც კვლავ გოდების აღმნიშვნელ სიტყვას უნდა მიმართოს, მწერალი იტყვის — მწუხარებაის (გლოვაცა ესე და მწუხარებაი...). მწერლის ენობრივი სტილის თავისებურებანი დამოკიდებულია არა მარტო სიტყვათა თავისებურ შერჩევაზე, არა-

მედ ლექსიკური მარაგის სიტყვების ზეც. ამ მხრივ „გოდების“ პოეტური მეტყველება თავისებურია და მრავალფეროვანი.

არანაკლებ საგულისხმოა მხატვრული განმეორება, რაც პოეტურ ინვერსიას მოგვაგონებს, როცა მეორე სტრიქონი სიტყვათა შეცვლილი რიგით პირველის სინონიმს წარმოადგენს: „ვინ მოგუფინოს ჩუენ შარავანდელი, ვინათგან დაჰხდა მნათობი (ვარსკვლავი — ს. ჩ.) ჩუენი! ეჰა ბოროტი ესე სიბნელე, რამეთუ მზე, მნათობი ჩუენი დაჰხდა“ (ჩაესვენა — ს. ჩ.). მზისა და ვარსკვლავთა ჩასვლა და სიბნელით გარემოცვა მიდამოსი აქ მეტაფორულადაა ნაჩვენები და ქრისტიანული კოსმოლოგიის ელფერით აღბეჭდილი.

გიორგი მცირე მარჯვედ იყენებს მხატვრული დაპირისპირების ხერხს. როცა უნდა გიორგი მთაწმინდელის მიერ საქართველოდან წამოყვანილი ბავშვების მდგომარეობა გვიჩვენოს, იგი ერთიმეორის საპირისპირო ცნებებს (აყვავებული, დამჭენარი, განათებული, დაბნელებული) მიმართავს: „მცირედ **აღვავებულნი** ხოლო აწ მსწრაფლ **დაკნობილნი** ბრწყინვალედ **განათებულნი**, და ბოროტად **დაბნელებულნი**“. ძველ ქართულ ძეგლებში იშვიათად გვხვდება მახვილის აღნიშვნა და, თუ არის, რაიმე კანონზომიერების დადგენა შეუძლებელი ხდება. აქ მხოლოდ შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ე. წ. ლოგიკური მახვილი საპირისპირო აზრის გა-

მომხატველ სიტყვებზე მოდის,
რაც გამოჰყოფს მათ სხვებისაგან.

გრძელი რიტმული პერიოდები-
საგან იმგვარი შთაბეჭდილება
გვრჩება, თითქოს გიორგი მცი-
რის „გოდება“ ერთი ამოსუნთ-
ქვით იყოს დაწერილი, მაგ-
რამ ზოგჯერ იგი ნაწყვეტ-ნაწყვეტ
გადმოგვცემს გოდებას: „ვაი ჩუე
ნდა|| ვაი ჩუენდა|| ჰოი წმინდაო!!
რამეთუ ვიდრე შენ ჩუენთანა იყ-
ავ|| ლამენიცა დღენი იყვნეს|| ხო-
ლო აწ|| რა განგუეშორე|| დღენი-
ცა ღამე არიან“. ამ ნაწყვეტის ში-
ნაგანი რიტმულობა გვაგრძნობი-
ნებს ავტორის მოღვაწეობას.

„გოდების“ პოეტურობის მანი-
შნებელია ისიც, რომ მწერალი ემ-
იჯნება ზოგადს, გაზვიადებას, ენა-
წყლიანობას. იგი ცდილობს სევდა
მოგვაროს მსმენელს და ამას
ბრწყინვალედ ახერხებს.

სულიერი მღელვარება „გოდებაში“ რიტმულად ლაგდება და მიმდინარეობს. გოდების რიტმულობა შემჩნეულია სამეცნიერო ლიტერატურაში.¹ პოეტურია თვითონ ბაბილონის გოდება და გოდება იერუსალიმის აოხრებისათვის. სტილის ოდნავი მოდერნიზაცია საკმაოა იმისათვის, რომ ისინი გარკვეული კანონზომიერების პოეტურ მეტყველებად ვცნოთ. ყურადსაღებია, რომ ებრაული პოეზიის უძველეს ნიმუშებში, იერემიას გოდებასა და ბიბლიის სხვა პოეტურ ნაწყვეტებში ცნობილ

მხატვრულ ხერხს, რაც ერთი მხრივ
ძისეული სიტყვების ორი სხვადა-
სხვა ფორმით გამოთქმაში მდგო-
მარეობს (განმამწარებელმან გან-
ვამწარე, დამდაბლებელი დამდა-
ბლა, მომნადირებელთა მომინადი-
რეს) იყენებს გიორგი მცირეც:
„სიხარული მოხარულთა თანა მო-
გუეციოთ ჩუენ, ტირილი მტირალ-
თა თანა მომიზღოთ ჩუენ“.

ძველი ქართული ენისა და მეტყველების დინამიკური თავისებურებანი „გოდების“ დინამიკის პირველწყაროა. აქ მხედველობაში გვაქვს გოდების რიტმული მხარეც, რომელიც ისეა გამოხატული, რომ ზოგჯერ ჩვეულებრივი ძველი ქართული პროზა თავისებური რიტმული ელფერის პოეზიად გვევლინება.

რიტმული ჯგუფები გოდებაში ერთიმეორისაგან გაყოფილია და თითოეული მათგანი მთლიან, დასრულებულ აზრს გამოხატავს, მიუხედავად რითმის აშკარა უკმარობისა და სიღარიბისა. აი ერთი ნაწყვეტი:

წარვიდა გონებისა განზრახვაი||

ჭეშმარიტად ღმრთისა მიერ

ადრეული.

დაწუხნა თუალნი იგი||

მათლიად მხედველნი და||

განმრჩეველნი კეთილისა

ბოროტებისაგან. ||

და უმჯობესისა უდარესთაგან. ||

დადუმდეს ზაგენი იგი. ||

მცველნი სჯულისა უფლისანი. ||

შეიკრა ენაი იგი მკრთონიერად. ||

და ბრწყინვალედ მთარგმნელი||

დმრთივ სულიერთა წიგნთაი.

ამგვარი მეტრმწერისი შემთხ-

3. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე,
1954 წ., გ. 558, 887.

ვევითი არაა. სინტაქსური წყობა, სიტყვათა თავისებური განლაგება, ტონურ პაუზათა, რიტმულ შეჩერებათა, შიგნისტრიქონულ ანჟაბეშანთა (გადატანა) როლი ამ ნაწყვეტში ნათლად ჩანს. რიტმული შეჩერება სტრიქონის ბოლოს სიტყვათა გარკვეულ ჯგუფებს მკვეთრად გამოჰყოფს და ჰკრავს მას „შინაარსობრივ-ტაეპობრივი რიტმიკით. „დაწუნხა (დახუჭა—ხ. ჩ.) თუალნი იგიი მართლად მხედველნი. რიტმული შეჩერება „იგის“ შემდეგ არ გამომდინარეობს მოთხრობისეული ინტონაციის აგან. მისი ინტონაციური თავისებურება განსაზღვრულია ტექსტის იდეური შინაარსით. ამის მიხედვით „გოდებაში“ რიტმული დინება ხან მშვიდია, ხან მღელვარე და ეს (ტონალობის გამოცვლა) ხდება იმის მიხედვით, თუ რა შინაარსს გადმოსცემს ავტორი. დინჯი ტონით მიმდინარეობს გოდება: „მწუ-

ხარე იქმნეს ოდესმე ისრაელნიცა, რაჟამს იგი აღიტაცა ზეცად ელია, არამედ ზუგეშინის სცემდა განშორებასა მისსა ელისე, ჭაღენითა მოძღუროსათა შემკობილი“. რიტმულად მღელვარე ტემპით თხრობის მაგალითია დადებითი პარალელიზმის მსგავსი შემდეგი სტრიქონები: „სადა არიან თუალნი ზეცისა საიდუმლოთა მხედველნი? სადა არიან ყურნი იგი საღმრთოისა მის ხმისა მსმენელნი? სადა არს ენაი იგი წმინდაი?... სადა არს ტკბილი იგი მყუდროებაი თუალთა მისთაი? სადა არს წესიერი იგი ღუმილი ბაგეთა მისთაი? სადა არს საწადელი იგი მარჯვენაი მისი...“

გიორგი მცირის „გოდება გიორგი მთაწმინდელისა“ იშვიათი პოეტური ოსტატობის ნაყოფია. იგი დღესაც გვხიბლავს რიტმულობით, განცდის გადმოცემის სიმძაფრით. იგი მდიდარია სინთიმებით, ალიტერაციით, ასონანსით, მეტაფორებით და სხვ.

16

ნესვორი ინსპირაცი

ქარხნის დაგადება

საქართველოში საბჭოთა ხელი-
სუფლების დამყარებისთანავე ძი-
რეული გარდატეხა მოხდა რო-
გორც კულტურის, ისე ეკონომი-
კის, მრეწველობის დარგში.

1921 წლის მარტში ვ. ი. ლე-
ნინმა პარტიის მეათე ყრილო-
ბის ტრიბუნიდან დეღეგატებს აც-
ნობა: „წაიკითხეთ თუ არა გაზეთ-
ში, რომ იხსნება ბაქო-თბილისის
ნავთსადენი? თქვენ მალე წაიკით-
ხავთ, რომ ასეთივე ნავთსადენი
გაყვანილია ბათუმამდე. ეს გზას
გავვიხსნის მსოფლიო ბაზრისა-
კენ“...

დამთავრდა უკანასკნელი სამუ-
შაოები და 1922 წლის ივლისში
საქ. კპ (ბ) აჭარის პირველ საოლ-
ქო კონფერენციაზე წაკითხულ
იქნა დეპეშა: „ბაქოს პროლეტა-
რიატი ულოცავს ბათუმის პრო-
ლეტარიატს ბაქო-ბათუმის ნავთ-
სადენის გახსნას“, რასაც დეღეგა-
ტები მქუხარე ტაშით შეხვდნენ.

ვ. ი. ლენინი ითვალისწინებდა.

რომ ნავთობის ექსპორტს მნიშე-
ნელოვანი წვლილი უნდა შეეტანა
ქვეყნის ინდუსტრიალიზაციისათ-
ვის დანადგარ - მოწყობილობათა
იმპორტირების საქმეში. ამიტომ
შრომისა და თავდაცვის საბჭომ,
რომლის მუდმივი თავმჯდომარე
იყო ვ. ი. ლენინი, დაადგინა; გა-
მოეყოთ სახსრები ახალი ნავთობ-
მილსადენის გასაყვანად და ბათუმ-
ში უახლესი სისტემის მძლავრი
ნავთობგადასამუშავებელი დანად-
გარების ასაგებად.

სახსრების უქონლობის გამო
მხოლოდ 1926 წელს დაიწყო სა-
მუშაოთა დაპროექტება. სადაოდ
იქცა საკითხი ბაქოდან შავი ზღვის
საქართველოს სანაპიროს რომელ
ნავსადგურამდე გაეყვანათ მილ-
სადენი და სად აეგოთ ქარხანა.
ძირითადად ნავთლისხმევი იყო
ბათუმი ან ფოთი, როცა საქმე ბა-
თუმის სასარგებლოდ გადაწყდა,
აჭარის ადგილობრივ ხელისუფ-
ლებასა და „აზნაეთმშენის“ სამმა-

რთველოს შორის ხანგრძლივი დავა გაჩაღდა ნავთობგადასამუშავებელი ქარხნისათვის ადგილის გამოყოფის თაობაზე. ადგილობრივ ხელისუფლებას სურდა ქარხანა აშენებულიყო კახაბერში: ბათუმის ჩრდილოეთი სანაპიროები და თვით ბათუმი საკურორტო ზონაა, ქარხანა კი გააფუჭებს ჰაერსა და ზღვის სანაპიროებს, ჩაისა და ციტრუსების პლანტაციებზეც იმოქმედებსო. უნდა აღინიშნოს, რომ ამ უკანასკნელს გარდა, ეს მოტივები სამართლიანი იყო. „აზნავთმშენის“ მიაჩნდა, რკინიგზისა და მილგაყვანილობის ბათუმის სამხრეთით გაგრძელება მილიონობით მანეთ დამატებით სახსრებს მოითხოვსო. ბოლოს გადაწყდა, ქარხანა აშენებულიყო სოფელ თამარას, ყარადერესა და ბარცხანის უბნის ტერიტორიაზე.

1927 წლის პირველი მაისი „აზნავთმშენის“ ბათუმის კანტორის ორგანიზების დღეა.

ქარხნის მშენებლობის ადგილზე გამოცხადდა რამდენიმე ათეული მუშა ბარით, ნიჩბით და წერაქვით, ღურგლები. მეხეტონეები და სხვა პროფესიის მუშები. ამ დროს მშენებლობაზე იყო ერთადერთი მანქანა — ტრაქტორი, რომელიც გუგუნით მიუძღოდა წინ მუშებს.

ბათუმის ნავთობგადასამუშავებელი ქარხნის მშენებლობას აწარმოებდა სსრ კავშირის სახალხო მეურნეობის უმაღლესი საბჭოს აზერბაიჯანის ნავთობის მრეწვე-

ლობის სახელმწიფო გაერთიანება „აზნავთის“ სამმართველო.

„აზნავთმშენის“ მმართველის, ძველი რევოლუციონერის მ. ბარანოვის ბრძანებით, „აზნავთმშენის“ მთავარი ინჟინერი, შემდგომ აკადემიკოსი ა. ბულგაკოვი „აზნავთბათუმმშენის“ ბათუმის კანტორის ხელმძღვანელად ინიშნება, მის მოადგილედ — ბაქოელი ინჟინერი ს. კიმიშკირცევი, ხოლო თანამშრომელად სამეურნეო ნაწილში — ა. აკოპოვი.

ა. ბულგაკოვმა და ს. კიმიშკირცევმა ჩამოსვლისთანავე დაიწყეს ზრუნვა იმ მიწის გამოსყიდვისათვის, რომელზეც დაგეგმილი იყო ქარხნის მშენებლობა. მიწის გამოსყიდვა მიმდინარეობდა თანდათანობით, მშენებლობის წინსვლისდაკავალად. შეფასებულ იქნა მოსახლეობის მიწებზე არსებული ნაგებობები და ნარგავები. თანხის გადახდა იკისრა „აზნავთმშენმა“. გასხვისებული მიწის სანაცვლოდ გლეხებს ბათუმის გარეუბანში გამოეყოთ თავისუფალი მიწები. ამის შესახებ აჭარის ასსრ ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა გაზეთ „ფუნარში“ 1927 წლის 13 ივნისს გამოაქვეყნა სპეციალური დადგენილება.

სამშენებლო სამუშაოებიდან პირველ რიგში უნდა გადაწყვეტილიყო ნავთობგადასამუშავებელი დანადგარებისათვის საჭირო მტკნარი წყლის მარაგის შექმნის საკითხი. წყალი დანადგარში უნდა შესულიყო დიდი წნევით. გადაწყდა გამოეყენებინათ მდინარე

ყოროლისწყალი, რომლის შესა-
გუბებელი აუზისათვის ყარადე-
რეს მთაზე დაიწყო კაშხალის მშე-
ნებლობა. ამის პარალელურად
მიმდინარეობდა ქარხნის ტერი-
ტორიაზე არსებულ ნაგებობათა
შეკეთება, რათა გამოეყენებინათ
ისინი კანტორისა, საწყობები-
სა, მუშათა საცხოვრებლებისათ-
ვის და ა. შ.

მომავალი ქარხნის ტერიტორია-
ზე სწრაფად გაიყვანეს გზები, და-
იწყეს შემოსასვლელი საავტომო-
ბილო გზატკეცილისა და დროები-
თი ფართოლიანდაგიანი რკინიგ-
ზის (ჩიხით) მშენებლობა, ცენტ-
რალური საწყობის აგება სამშე-
ნებლო მასალებისა და დანადგარ-
მოწყობილობათა შესანახად, მოა-
წყვეს მექანიკური სახელოსნო და
სხვ.

გაზაფხულზე გაჩაღდა უმნიშე-
ნელოვანესი სამუშაოები — დიდი
მოცულობის ნავთობსახდელი კუ-
ბური ბატარეისა და მიმღები რო-
ფებისათვის ქვაბულების თხრა,
აგრეთვე რკინის რეზერვუარების
მოედნის მომზადება. ეს რეზერ-
ვუარ-ნავთობსაცავები სულ ექვსი
მილიონი ტონა ტევადობისა უნ-
და ყოფილიყო.

ბევრი მშენებელი-სპეციალისტი
და კვალიფიციური მუშა, რომელ-
თაც გამოცდილება მიღებული
ჰქონდათ ბაქოს საწარმოთა მშენე-
ბლობაზე, გადმოყვანილ იქნა ბა-
თუმში მივილინებით. მათი ნაწილი
შემდეგ ჩვენს ქალაქში დარჩა სა-
ცხოვრებლად და ქარხანაში სამუ-
შაოდ. ესენი იყვნენ უმთავრესად

რუსი, აზერბაიჯანელი და სომეხი,
სპეციალისტები. მაგრამ მშენებ-
ლობას არ ყოფნიდა კვალიფიცი-
ური მუშები, სამუშაო იარაღები
(განსაკუთრებით მექანიზებული).
ამიტომ სამუშაოთა ნაწილი იჯა-
რით გადასცეს უცხოეთის სამშე-
ნებლო ფირმებსა და საზოგადოე-
ბებს. ასე, მაგალითად, ქარხნის კა-
ნტორის მშენებლობა მიენდო ფრა-
ნგულ ფირმას „ინჟინერ რ. ფ.
იაკობის“ და კერძო ფირმას „მუ-
ხამედ აღას“. უფრო გვიან კაპიტა-
ლური საცხოვრებელი სახლების
მშენებლობას შეუდგა გერმანული
ფირმა, ხოლო ბაქო-ბათუმის ნავ-
თობმილსადენის მშენებლობის
დიდ ნაწილს აწარმოებდა მოსკო-
ვის საიჯარო-სამშენებლო ორგა-
ნიზაცია „რაიგაზი“ და სხვ.

პირველი რიგის ამოცანა იყო
ადგილობრივი მცხოვრებლებისა
და შემდეგ მოსაზღვრე მაზრათა
მოსახლეობის ჩაბმა მშენებლობა-
ში, ხოლო მისი დამთავრების შემ-
დეგ — წარმოებაში. მათი დიდი
უმრავლესობა ერთსა და იმავე
ღროს კიდეც მუშაობდა და კიდეც
სწავლობდა.

ბათუმის ნავთობგადასამუშავე-
ბელი ქარხნის მშენებელთა კოლე-
ქტივს მტკიცედ ედგა სათავეში
„აზნავთბათუმშენის“ პარტიული
ორგანიზაცია (პარტიული უჯრე-
დი), რომელსაც სამუშაოთა ორგა-
ნიზაციისა და ქარხნის მშენებლო-
ბის პირველ პერიოდში უღერესად
მძიმე პირობებში უხდებოდა მუ-
შაობა. საქართველოს კპ აჭარის
საოლქო კომიტეტის პარტიულ

არქივში შემონახულია „აზნავთ-მშენის“ პარტიული უჯრედის პირველი ოქმი, დათარიღებული 1927 წლის 2 აგვისტოთი. პარტუჯრედის მდივანი ალ. ამირიდი აღნიშნავს: „ორგანიზაციული მუშაობის პერიოდი უაღრესად ძნელ პირობებში გვიხდება, არ გაგვაჩნია შენობაც კი, სადაც პარტორგანიზაციას მუშაობის სათანადოდ გაშლა შეეძლოს“. ამ დროისათვის უკვე არსებობდა მუშათა კომიტეტი, ჩატარებული იყო კავშირის ორი საერთო კრება და კომიტეტის რამდენიმე სხდომა. პარტუჯრედმა „აზნავთის“ წინაშე დააყენა მუშათა ხელფასის მომატებისა და მისი მოწესრიგების საკითხი.

1927 წლის ბოლოსათვის აშენდა მუშათა დროებითი ბარაკები, საწყობები, მუშათა სასადილო, კოოპერაციული სავაჭრო, გაყვანილ იქნა გზები.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მეათე წლისთავზე გამოცხადდა მუშების მასობრივი გაწვევა პარტიაში. „აზნავთბათუმშენის“ პარტიულმა უჯრედმა ლენინურ პარტიას შემატა 30 კომუნისტი. ახლად მიღებულნი სიტყვას იძლეოდნენ, რომ მთელ თავის ენერგიას მოახმარდნენ სოციალისტურ მშენებლობას.

რევოლუციის ათი წლისთავთან დაკავშირებით ქარხნის მუშებს და ახლომახლო სოფლების მცხოვრებლებს გადაეცათ კლუბის შენობა. მალე ამ კლუბში ჩატარდა სახალხო მსაჯულთა არჩევნები. ისეთ მოწინავე მუშასთან ერთად,

როგორც ხუსეინ სარგველი იყო, სახალხო მსაჯულებად აირჩიეს ტექნიკოსი ბიკენტი თაბუკაშვილი, ადგილობრივ გლეხთა წარმომადგენელი ოსმან ბოლქვაძე, დიასახლისი სეფერა ხაბაზი და სხვები.

მუშათა კომიტეტმა შექმნა საკლუბო კომისია, რომელშიც შევიდა 39 მუშა-მოსამსახურე და მახლობელი სოფლის რამდენიმე გლეხი. კლუბთან ჩამოყალიბდა წერა-კითხვის უცოდინარობის სალიკვიდაციო რუსულ-ქართული სკოლა. მასში სწავლობდა ორმოცდაათი კაცი. შეიქმნა ორი, დრამატული წრე, რომლებმაც შვიდი პიესა წარმოადგინეს. კლუბთან მოეწყო წითელი კუთხე და პატარა ბიბლიოთეკა. გამოდიოდა კედლის გაზეთი. მუშაობაში ახალგაზრდული სიხალისე შეჰქონდა ახლად ჩამოყალიბებულ კომკავშირულ უჯრედს. გაჩაღდა ქალთა შორის მუშაობა. ჩატარდა ქალთა კრებები, რომლებზეც დაუღალავი და ფრთხილი მუშაობის შედეგად მიიზიდეს აჭარელი ქალებიც.

„აზნავთბათუმშენის“ პარტიული ორგანიზაცია ყოველნაირად ცდილობდა აღეზარდა მშენებლობის მუშები პოლიტიკურ-შრომითი აქტივობის სულისკვეთებით, აემადლებინა მათი შეგნებულობა, გაეთავისუფლებინა ისინი ძველის გადმონაშთებისაგან.

პარტიული უჯრედი სისტემატურად ისმენდა კულტურულ-მასობრივი მუშაობის საკითხებს და მის გასაუმჯობესებლად იღებდა პრაქტიკულ ღონისძიებებს. განსა-

კუთრებული ყურადღების ცენტრში იყო ქარხნის კლუბი. პარტუჯრედის კულტურულ - მასობრივი მუშაობის სექტორის ხელმძღვანელი კომუნისტი ხარიტონოვა 1928 წლის დეკემბერში პარტიულ კრებაზე აღნიშნავდა, რომ პარტიის ლოზუნგი კულტურული რევოლუციის შესახებ უნდა განვახორციელოთ გრანდიოზულ მშენებლობასთან ერთად; ჩვენთან კულტურული საქმიანობის ცენტრს უნდა წარმოადგენდეს მუშათა კლუბი; მასებს რომ მოვიზიდავთ, მათთან მუშაობის შედეგად აღმოვაჩვენებთ უსაქმობას და მასთან დაკავშირებულ ხულიგნობას, ლოთობას, აზარტულ თამაშობებს, სხვა ამორალურ ქცევებს.

ასე ყალიბდებოდა ქარხნის შემდგომ ცნობილი მუშათა კოლექტივი, იქმნებოდა „მუშათა კლასის მოწინავე რევოლუციური მორალი“.

1928 წლის დამდეგიდან ფართოდ გაიშალა ქარხნის პირველი რიგის ნავთის კუბური ბატარეის, დიდი მოცულობის დანადგარის, მის დამხმარე მოწყობილობათა და ნავთობსაცავთა ქვაბულების თხრა.

ხშირ წვიმებს მოჰყვა ყოროლისწყლის არაჩვეულებრივი აღიდება, რის შედეგადაც მოხდა სტიქიური უბედურება. აღიდებულმა მთის მდინარემ 1927 წლის 6 სექტემბერს კლდეებს ლოდები მოგლიჯა და თან გაიყოლია. დაქანებული წყლის ვეებერთელა ძალამ და ლოდების დაჯახებამ მთლიან

ნად გაიტანა მშენებლობის ცესში მყოფი კაშხალი. დაიღუპა სამი თვის (მშენებლობა დაიწყო ივნისში) დაძაბული შრომის შედეგი.

სტიქიურ უბედურებას ადამიანის მსხვერპლიც მოჰყვა. როცა წყალმა აღიდება იწყო, რაც კაშხალის სამუშაოებს წაღეკვას უქადდა, ათისთავმა პლატონ ცინცაძემ და რამდენიმე მუშამ სცადეს გადაერჩინათ მშენებლობა. პლ. ცინცაძე ბეტონის კედელზე შედგა და ცდილობდა ხეებით გადაეხერგა ის ადგილი, სადაც წყალმა იწყო გადასვლა, მაგრამ კედელს მიწა გამოეცალა და დაინგრა, თან გაიყოლა მასზე მდგომი ცინცაძეც. მუშათა კომიტეტმა ფულადი დახმარება აღმოუჩინა დაღუპულის ოჯახს. დაკრძალვა მოხდა ლანჩხუთში. იგი გადაიქცა მშენებლობისათვის თავდადებული ადამიანის საყოველთაო პატივისცემის მძლავრ დემონსტრაციად.

პარტუჯრედის საერთო კრებამ 1928 წლის აპრილში მოისმინა კაშხალის სამუშაოთა მწარმოებლის პეტროვის ანგარიში. კაშხალი დაიდგა ახალი პროექტით და ძირითადად მზად იყო მაისში. ეს კაშხალი ახლაც მოქმედებს და შესანიშნავ ნაგებობას წარმოადგენს.

შემდეგ მშენებლებმა მთელი ყურადღება გადაიტანეს უშუალოდ ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის პირველი რიგის სამუშაოთა დამთავრებისაკენ. საქმე ის იყო, რომ ნავთობპროდუქტების ექსპორტი ვალუტის მიღების

ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს სა-
შუალებას წარმოადგენდა და ამ-
დენად ბათუმის ქარხნის მშენებ-
ლობის დაჩქარებას უდიდესი სა-
ხელმწიფოებრივი მნიშვნელობა
მიენიჭა.

ინგლისური აქციონური სა-
ზოგადოება „მედვეია“ სესხს იძ-
ლეოდა ბათუმში ნავთობგადასა-
მუშავებელი ქარხნის ასაშენებ-
ლად, რომლის გამოშვებული პრო-
დუქციით შეგვეძლო გადაგვხადა
ვალი. საბჭოთა მთავრობას არ შე-
ეძლო უარი ეთქვა ასეთ სესხზე.
ჯერ კიდევ 1921 წელს, პარტიის
X ყრილობაზე, პანიკორებს რომ
უპასუხებდა, ვ. ი. ლენინი ამბობ-
და: „უკონცესიებოდ ჩვენ არ შე-
გვიძლია კარგად მოწყობილი თა-
ნამედროვე კაპიტალისტური ტექ-
ნიკის დახმარების იმედი გვქონ-
დეს. ამ ტექნიკის გამოუყენებლად
ჩვენ შესაძლებლობა არა გვაქვს
ჯეროვანი საფუძველი შეგუქმნათ
ჩვენს მსხვილ წარმოებას. ისეთ
დარგებში, როგორიცაა ნავთის
მოპოვება, რომელსაც განსაკუთ-
რებული მნიშვნელობა აქვს მთე-
ლი მსოფლიო მეურნეობისათვის“
(თხზ., ტ. 32, გვ. 329).

ახლა „აზნავთს“ საშუალება ეძ-
ლეოდა უმაღლეს სამეურნეო ორ-
განოებთან შეთანხმებით 1928
წლის აგვისტოში გადაეწყვიტა ნა-
ვთის კუბური ბატარეის სწრაფად
აგების საკითხი (ბატარეის პროე-
ქტი უკვე მზად იყო), რათა თავის
დროზე უზრუნველგვეყო ადგი-
ლის დაჭერა მსოფლიო ბაზარზე,

განსაკუთრებით ზეთის ექსპორ-
ტისათვის. ამავე დროს არ შეფერ-
ხებულა დაკვეთის მიცემა უახლე-
სი მარკის მილოვან დანადგარზე,
რომლის აშენების შემდეგ შესაძ-
ლებელი იქნებოდა კუბური ბატა-
რეის სხვა მიზნით გამოყენება.
კუბური ბატარეის ძირითადი ნა-
წილები გერმანულმა ფირმებმა
„გევმანი“ და „ვინკერსი“ დაამზა-
და. პროექტი შეადგინეს საბჭოთა
სპეციალისტებმა სურაბეკოვმა, ა.
ბულგაკოვმა, გ. ემინოვმა და პ.
ლუკინმა.

მოუგვარებელი იყო მშენებლო-
ბის ელექტროენერგიით მომარა-
გება. მართალია, ჯერ კიდევ 1927
წლის აგვისტოში აიგო თბოელექ-
ტროსადგური, რომელიც ორთქ-
ლის ძალას აქცევდა ელექტრო-
ენერგიად, მაგრამ მცირე ძალისა.
იყო და ვერ დააკმაყოფილებდა
კუბური ბატარეის მოთხოვნილე-
ბას. ეს საკითხი დაუყოვნებლივ
გადაჭრას მოითხოვდა.

დიდი როლი ეკისრებოდა ქარ-
ხნის მშენებლობაში მექანიკურ
სახელოსნოს, განსაკუთრებით კუ-
ბური ბატარეის მშენებლობასთან
დაკავშირებით. სახელოსნო დამო-
უკიდებლად ამზადებდა საკმაოდ
რთულ დეტალებს. 1928 წლის 11
ოქტომბერს პარტიული უჯრედის
საერთო კრებამ მოისმინა ნაგებო-
ბათა მშენებლობის მთავარი მექა-
ნიკოსის ბიკენტი თაბუკაშვილის
ანგარიში მექანიკური დანადგარე-
ბის მშენებლობისა და მექანიკური
სახელოსნოს მუშაობის თაობაზე.
კრებამ საჭიროდ მიიჩნია აღარ

მისცემოდა იჯარით სამშენებლო სამუშაოები ფრანგულ ფირმას „იაკობის“, რომელიც სამუშაოს უხარისხოდ ასრულებდა. რაკი მექანიკური სახელოსნო აშენდა, ხის სამუშაოები სხვა ფირმას აღარ მიეცა.

ნავთის კუბური ბატარეისათვის ქვაბულის გათხრა დაიწყო 1927 წლის 11 ნოემბერს, ხოლო 1928 წლის იანვარში დაიწყო ფუნდამენტის მშენებლობა. სამუშაოთა ერთ-ერთი ხელმძღვანელი იყო ქარხნის ვეტერანი ინჟინერი გრაფ-სკი. „აზნავთბათუმშენის“ პარტუჯრედის მდივანი დ. მეგლაძე საერთო კრებაზე აღნიშნავდა, რომ ბატარეის მშენებლობისას ზამთარში მუშები უხელთათმანოდ მუშაობდნენ და ზოგს ყინვისაგან ხელები უსკდებოდა, ხოლო ზოგჯერ სისხლი სდიოდა. როცა ვურჩიე მუშაობისათვის თავი დაენებებინათ და საექიმო პუნქტში მოსულიყვნენ, მიპასუხეს: მუშაობას რომ თავი დავანებოთ, ქარხანას დროზე ვერ ავაგებთო. ასეთი იყო მუშათა ენთუზიაზმი.

განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევდა ორმოცდათი მეტრი სიმაღლის საკვამლე მილის მშენებლობა, რაც დაიწყო კუბური ბატარეის ბეტონის ფუნდამენტის მშენებლობასთან დაკავშირებით 1928 წლის ივლისში. ბაქოდან მოიწვიეს აგურის მილების აგების განთქმული ოსტატი აბნოსოვი, რომელსაც მასალების მიწოდებაში ეხმარებოდა ბათუმელი დ. ორ-

მოცაძე. მშენებლობაზე იყენებდნენ ელექტროჯალამბარს. ამილიძე ააგეს უხარაჩოებოდ. მასალა აპქონდათ მილის შიგნიდან ამწეების დახმარებით. აგურს აცემენტებდა ოსტატი აბნოსოვი, რომელიც მილს შიგნით მუშაობდა. მშენებლობის დამთავრებისას აბნოსოვმა მილის თავზე წითელი დროშა აღმართა და იქიდან მშენებლობა ქართული ყანწით დალოცა.

ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის მშენებლობა იყო ამიერკავკასიის, საქართველოსა და აჭარის პარტიული და სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციების ერთ-ერთი უმთავრესი საზრუნავი. პარტუჯრედის კრებებისა და მუშათა კომიტეტის სხდომების დღის წესრიგიდან არ იხსნებოდა მუშათა მატერიალურ-კულტურული კეთილდღეობის ამაღლების საკითხი. მუშათა კომიტეტთან ჩამოყალიბდა მუშგლეხინი. ადმინისტრაციასა და მუშებს შორის მოწესრიგდა დამოკიდებულება.

1928 წლის ნოემბერში მნიშვნელოვნად გაიზარდა მუშათა ხელფასი, რამაც შექმნა მშენებელი ოსტატების ფართოდ მიზიდვის შესაძლებლობა. ამ უდიდესი სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის მშენებლობაზე.

ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის პირველი რიგი ამუშავდა 1929 წლის აპრილის ბოლოს, ხოლო მისი საექსპლოატაციოდ გადაცემა დაიწყო 1929 წლის 6 მაისს.

1929 წლის 7 მაისს გაჩეთი „ზა-

რია ვოსტოკა“ იუწყებოდა: „საბოლოოდ დამთავრდა ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის მშენებლობა. ნავთობის გადამამუშავების პირველმა ცდამ ნაყოფი გამოიღო, ნავთობინდიკატმა მიიღო გადამამუშავებული ნავთობის პირველი პარტია. მალე შედგება ქარხნის გახსნა“.

1929 წლის 25 მაისს „ზარია ვოსტოკამ“ გამოაქვეყნა ინტერვიუ „აზნავთმშენის“ თავმჯდომარის მოვალეობის დროებით შემსრულებელ ამხ. ნესტოროვთან (ამ დროს „აზნავთმშენის“ წარმომადგენლები მმართველის ამხ. ბარინოვის მეთაურობით ამერიკაში იმყოფებოდნენ ბათუმის ქარხნისათვის უახლესი ტიპის დანადგარების შესაძენად): „ამჟამად წარმოებაში გავეშვიტ ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის პირველი რიგი, რომელიც გაანგარიშებულია წლის განმავლობაში ორმოცდაათი მილიონი ფუთი ნედლი ნავთობის გადასამუშავებლად. ეს სადღესასწაულო მოვლენა უნდა აღინიშნოს როგორც ქვეყნის ინდუსტრიალიზაციის მნიშვნელოვანი ფაქტორი. იგი საგრძნობლად გაადიდებს ამიერკავკასიის მრეწველობას. ბათუმის ქარხნის გაშვება საბჭოთა ნავთობის საზღვარგარეთელ მთხოვნელებს მიუახლოებს ნავთობპროდუქტებს.“

ახალი ნავთობსადენი ხაშურ-ბათუმის უბანზე უკვე მოქმედებს.

სულ მალე მთლიანად დამთავრდება ბაქო-ბათუმის ხაზი, რაც გააიანთებს ბათუმის ნავთობპროდუქტებს“.

1929 წლის 25 მაისი ბათუმის მენავთობეთა და მთელი ქალაქის მშრომელთა დღესასწაულად იქცა. ამ დღეს საზეიმოდ გაიხსნა საბჭოთა მუშებისა და ინჟინერ-ტექნიკური პერსონალის ზედიზედ და აწყობილი ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის პირველი რიგი — ნავთის კუბური ბატარეა.

1929 წლის 26 მაისს გაზეთმა „ზარია ვოსტოკამ“ გამოაქვეყნა საკმაოდ მოზრდილი ცნობა სათაურით „ბათუმში გაიხსნა ნავთობგადამამუშავებელი ქარხანა“. მასში ნათქვამი იყო: „25 მაისს დღის 4 საათზე შედგება ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის საზეიმო გაშვება... დღელამეში იგი 2.500 ტონა ნავთობს გადაამუშავებს. პროდუქტების პირველი ნიმუშები რამდენიმე დღის წინათ იქნა მიღებული“.

ზეიმზე ჩამოვიდნენ ამიერკავკასიის, საქართველოსა და აზერბაიჯანის მთავრობის წევრები. მიტინგი გახსნა აპარის პროფკავშირების თავმჯდომარემ ამხ. კუნჭულიამ. სიტყვით გამოვიდა „აზნავთის“ სამმართველოს წევრი აპარინი. მან აღნიშნა: „ჩვენ გვისაყვედურებენ, რომ ვცხოვრობთ ძველი დანაშოგებით და ახლის შექმნა არ ძალგვიძს. ქარხნის წარმატებითა მშენებლობამ დაამტკიცა,

რომ ჩვენ თვით შეგვიძლია ვაშე-
ნოთ ახალი“.

ნავთობგადასამუშავებელი კუ-
ბური ბატარეის პირველ სამუშაო
ვახტზე იდგნენ მორიგე ინჟინრე-
ბი გრანც სტეფანიანი და ნაუმ
ჩერტოვი, ნავთობგამომხდელები
სერგო დოლიძე, შალვა ცერცვაძე,
სანდრო გეგუჩაძე, შერიფ ქიქავა,
პირველი ცეცხლფარეშები ხუსეინ
სარჯველაძე, მემედ ფალავა, ნიკო-
ლოზ პრიზოდკო, აქესენტი ქური-
ძე და სხვ.

25 მაისი აჭარაში სოციალის-
ტური ინდუსტრიალიზაციის დაბა-
დების დღეა. ბათუმის ნავთობგა-
დასამუშავებელი ქარხნის პირვე-
ლი რიგი მწყობრში ჩადგა რეკონ-
სტრუქციის პერიოდის წინ, როცა
პირველი ინდუსტრიული გიგან-
ტები საბჭოთა ქვეყანაში თითზე
ჩამოსათვლელი იყო. იგი აშენდა
ზაპესის შემდეგ და, მაშასადამე,
პირველი ხუთწლედის პირმშო სა-
ქართველოში არის ბათუმის ნავ-
თობგადასამუშავებელი ქარხანა.

ივანე გომართელის თხზულებათა გამოცემის გამო

მისასალმებელი ინიციატივა გამოიჩინა „ლიტერატურა და ხელოვნება“, როცა ითავა გამოჩენილი ქართველი კრიტიკოსის ივანე გომართელის რჩეულ თხზულებათა ორტომეულის გამოშვება.

ი. გომართელი „კვალის“, ე. ი. „მესამე დასელთა“ წამყვანი ლიტერატურული კრიტიკოსი იყო, წლების განმავლობაში ხელმძღვანელობდა ამ ჟურნალის კრიტიკის განყოფილებას და ამდენად მისი მოღვაწეობა წარმოადგენს გარკვეულ საფეხურს ქართული ლიტერატურული კრიტიკისა და ესთეტიკური აზროვნების ისტორიაში. ჩვენი აზრით, სწორედ ეს გარემოება არის მთავარი და სწორედ ეს ანიჭებს გომართელის თხზულებებს, ლიტერატურული პროცესების მისეულ შეფასებას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას.

არის კიდევ ერთი გარემოება, რასაც გვერდს ვერ ავუვლით. წლების მანძილზე შეგნებულად უგულებელყოფდნენ ი. გომართელის ლიტერატურულ მემკვიდრეობას, კიდევ მეტი — არც კი ახსენებდნენ მას, თითქმის არც ეცხობროს ამჟვეყნად. ახლა მდგომარეობა სწორდება და ი. გომართელი თანდათან იკავებს კუთვნილ ადგილს ჩვენი აზროვნების ისტორიაში.

ვინ არ მიესალმება ამ ფაქტს — უსამართლოდ და დაუმსახურებლად გაძევებულ მოღვაწეთა დაბრუნებას ქართული მწერლობის ოჯახში!

მაგრამ... ვაი, რომ სიხარულს წყენაც და სინანულიც თან დაჰყვა...

თითქმის ანბანური ჭეშმარიტებაა, რომ წარსულის ამა თუ იმ მოღვაწის თხზულებანი უნდა გამოქვეყნდეს ისე და იმნაირად, როგორც თავის დროზე ისინი შეუქმნია ავტორს. ტექსტოლოგს ამ შემთხვევაში მხოლოდ ერთი რამ მოეთხოვება: დაადგინოს ჭეშმარიტად ავტორისეული ტექსტი, რამდენიმე ვარიანტიდან (თუ ისინი არსებობენ) შეარჩიოს უკეთესი, ე. ი. ავტორის მსოფლმხედველობის ყველაზე ზუსტად გამომხატველი. ეს არის საბჭოთა ტექსტოლოგიის ძირითადი პრინციპი. კოლექტიურ ნაშრომში „ტექსტოლოგიის საფუძვლები“, რომელიც რუსულ ენაზე გამოვიდა მოსკოვში 1962 წელს, ამის თაობაზე ნათქვამია: „ავტორის ნამდვილი ტექსტის დადგენა — ეს არის მთავარი მიზანი; რისკენაც ისწრაფება“.

რადის ტექსტოლოგი, და მთელი მისი მუშაობა ხასიათდება უპირველეს ყოვლისა იმით, თუ რაოდენ მაღალხარისხოვნად შეასრულებს იგი ამას“ (გვ. 281).

ზოგიერთი ქართველი ტექსტოლოგი კი, თურმე, ასე არ ფიქრობს და სრულიად საწინააღმდეგო პოზიციაზე დგას — ასწორებს ყველაფერს, რაც პირადად მას არ მოსწონს ან არ შეესაბამება დღეს გაბატონებულ ლიტერატურულ — ესთეტიკურ შეხედულებებს. სამწუხაროდ, ასეთი მცდარი პრინციპით უსარგებლოა ივანე გომართელის თხზულებათა ორტომეულის შემდგენელსაც და ამის გამო მკითხველს მიიწოდა არა ავტორისეული, არამედ შესწორებულ-შელამაზებული და არსებითად გადამუშავებული, ფაქტობრივად კი შერყენილი ტექსტი.

აი ზოგიერთი მაგალითი.

სტატიაში „გიორგი წერეთელი, როგორც ბელეტრისტი“ ვკითხულობთ: „ახალ სტუმარს (ე. ი. გლესს — შ. ქ.) ჩვენმა მწერლობამ სიყვარულის თვალთ შეხედა, მისი ღირსებანი თვალსაჩინოდ წარმოიდგინა და ამ გარემოებამ გამოიიწვია, ერთი მხრით, ის მოწინავე რეალისტური მიმართულება ბელეტრისტიკაში, რომლის წარმომადგენელიც ილ. ჭავჭავაძეა, და, მეორე მხრით, ტეტიათა მოტრფიალენი“ (ტ. I, გვ. 196-197. ხაზგასმა აქ და შემდეგაც ჩემია — შ. ქ.). ამ დებულებას, ალბათ, ბევრი თანამედროვე მკვლევარი გაიზიარებს, მაგრამ უბედურება ის არის, რომ იგი ეყუთვნის არა ი. გომართელს, არამედ... ტომის შემდგენელს. ეს ადგილი „კვალში“ სულ სხვაგვარადაა წარმოდგენილი. ე. კერძოდ, ხაზგასმული სიტყვების ნაცვლად იქ წერია: „გამადიდებელი შუშით,“ „გაზვიადებულად“, „სენტიმენტალურ-ტენდენციური მიმართულება“. როგორც ცხედავთ, ი. გომართელი ერთს ამტკიცებდა, მიაწერეს კი მეორე, სულ სხვა შეხედულება, რომელსაც იგი ვერავითარ შემთხვევაში ვერ გაიზიარებდა.

XIX საუკუნის ქართული მწერლობის განვითარების გზებს რომ იკვლევდა, ი.

გომართელი ჩვენი ლიტერატურის უმნიშვნელოვანეს მოვლენად თვლიდა. მისი ახალი გმირის — გლეხკაცის გამოჩენას და თვითეული მწერლის დეაქტის მის მიხედვით აფასებდა, თუ რა ასპექტში ასახავდა იგი გლეხობის ცხოვრებას და თვით გლესს როგორც პიროვნებას. ამ თვალსაზრისით კრიტიკოსი გამოჰყავდა სამ უმთავრეს ლიტერატურულ მიმართულებას: ილ. ჭავჭავაძის, „ტეტიათა მოტრფიალეებისა“ და გ. წერეთლის ლიტერატურულ სკოლასა თუ ჯგუფს. მათგან, ი. გომართელის მტკიცებით, ილია ჭავჭავაძე, რომელიც მხოლოდ ერთი კლასის — თავდაზნაურობის ინტერესებით ხელმძღვანელობდა, გლესს ხატავდა იდეალურად, ე. ი. ხედავდა მხოლოდ მის ღირსებას, ნაკლს კი ჩქმალავდა. ასევე იქცოდნენ „ტეტიათა მოტრფიალეებიც“, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ ისინი მეორე კლასის — გლეხობის ინტერესებს იცავდნენ. სულ სხვა გზით წავიდა, კრიტიკოსის აზრით, გიორგი წერეთელი. იგი მთელი ერის (და არა ერთი რომელიმე კლასის!) სახელით გამოდიოდა და ამიტომ გლესს ხატავდა შეუფერავ-შეუღამაზებლად, მისი ღირსებითა და ნაკლით, უფრო კი ნაკლით. ეს არის ი. გომართელის უმთავრესი, ამოსავალი დებულება, რომელიც საფუძვლად უდევს მთელ მის კონცეფციას ქართული მწერლობის განვითარების ისტორიულ საფეხურებსა და გზებზე.

ბუნებრივია, ტექსტოლოგი არ იზიარებს ი. გომართელის ამ კონცეფციას და ყველგან, მთელი წიგნის მანძილზე, თითქმის საკუთარი ნაშრომით, ცვლის, კვეცავს ტექსტს, ასწორებს და ათანამედროვეებს კრიტიკოსის დებულებებს. უკვე დასახელებულ სტატიაში, მაგალითად, გომართელი წერდა, რომ გ. წერეთელმა და მისმა მიმდევრებმა სამოცდაათიან წლებში დააარსეს „პატარა ლიტერატურული ჯგუფი, რომელიც დაადგა ნამდვილ რეალურ (რეალისტურ — შ. ქ.) გზას...“ ტექსტოლოგს, ცხადია, არ მოეწონა ეს დებულება, ხაზგასმული სიტყვა შეცვა-

ლა სიტყვით „ახევ“ და, ამრიგად, სულ გადასხნაფერა კრიტიკოსის აზრი. მსგავსი „რეკონსტრუქცია“ განიცადა ი. გომართელის მომდევნო დებულება-მაც. კრიტიკოსი შენიშნავდა, რომ ზოგიერთი მწერალი „ტენდენციის გულისათვის“ ჩქმალავს პერსონაჟის ნაკლოვანებებს, ხოლო ღირსებას აზვიადებსო, და წერდა: „გ. წერეთელს კი პირიქით, ის საყვედური უფრო ეკუთვნის, რომ ის ცდილობს არავითარი ნაკლოვანება არ ღამალოს იმ პირებშიაც კი, რომლებიც სხვა მის მოქმედ პირებზე როგორც გონებით, ისე ზნეობით გაცილებით მაღლა დგანან“. აქ ტექსტოლოგს გამოუტოვებია ნაცვალსახელი „ის“, კავშირი „რომ“ შეუცვლია კავშირით „რადგან“ და მსჯელობა „მისადები“ გაუხდია.

სიტყვების შეცვლასთან ერთად ტექსტოლოგი ფართოდ მიმართავს აგრეთვე კუბიურს — კვეცავს ცალკეულ წინადადებებს, პირწმინდად აგდებს ტექსტიდან მთელ აბზაცებსაც კი. სტატიაში „ხელოვნება და მისი მიზანი“ მთლიანად ამოღებულია ის ადგილი, სადაც ი. გომართელი იზიარებდა კანტის განსოეოლოგიურ შეხედულებებს და აცხადებდა, მწერალი სინამდვილეს კი არა, სინამდვილეზე თავის წარმოდგენას ხატავს, ხოლო „წარმოდგენა რომ გარეშე ბუნების ნამდვილი კოპიო არ არის, ამას დღევანდელი ბუნებისმეტყველება ცხადთა ამტკიცება გრძნობათა ორგანოების კრიტიკული შესწავლით“. ამავე სტატიაში იგი არ ეთანხმებოდა ბელისკისა და დობროლუშოვის მოთხოვნას ლიტერატურაში ტენდენციურობის გამოვლინების თაობაზე და მკაცრად აკრიტიკებდა მათ მიმდევრებს როგორც ცნობილი თეორიის „ხელოვნება ხელოვნებათვის“ მქადაგებლებს. „თუ დავუჭერებთ ბელისკის, დობროლიუბოვს და სხვათა, — წერდა ი. გომართელი, — მაშინ ყველა ასეთი თხზულებანი (გოგოლის „მკვდარი სულები“ — შ. ქ.) ხელოვნების სამთავროდან უნდა გამოვდევნოთ“. რა თქმა უნდა, ფრთხილ ტექ-

სტოლოგს სტატიიდან მთელი ეს ნაწილი უნდა ამოეღო. და ასეა თითქმის ყველგან, მთელი ორი ტომის მანძილზე.

ტექსტოლოგის ხელი შეხება არა მარტო ზოგად-თეორიულ დებულებებს. იგი თავგამოდებით იცავს ცალკეულ მწერლებსაც კრიტიკოსის სულ მცირე საყვედურისაგან. უპირველეს ყოვლისა კი ალ. ჭავჭავაძეს. ი. გომართელს ეს პოეტი „ერთიერთი მიმართულების“ წარმომადგენლად მიაჩნდა და ამის გამო ბევრ სტატიაში მწვავედ აკრიტიკებდა მას, მაგრამ ვერც ერთ ტომში ვერ იპოვით ამ კრიტიკის რაიმე კვალს — ტექსტოლოგს იგი ყველგან პირწმინდად ამოუღია, მაშინაც კი, როცა ამით ზარალდებოდა სხვა პოეტი. სტატიაში „ქართული საერო პოეზია“ კრიტიკოსი წერდა: „თუ ასეთი ცხოვრების კანონიერ შვილს ალ. ჭავჭავაძეს ლოყებისა და წარბ-წამწამების მეტი არა აგონდებოდარა, სამაგიეროდ ისეთი ნიჭის პატრონს, როგორიც ნ. პარათაშვილი იყო, რა თქმა უნდა, ასეთი ცხოვრება ვერ დააკმაყოფილებდა, სევდისა და გულგატეხილობის მეტს ვერას შეჰქნდა...“ და ა. შ. საკმაოდ რთული წინადადებაა, ძნელად გასათიშავი და აი — ალ. ჭავჭავაძის ძაგება რომ არ გაპარვოდა, ტექსტოლოგმა სულ გამოტოვა იგი. ნუთუ ესოდენ დიდი დანაშაულია, კრიტიკოსს უარყოფითი შეხედულება რომ ჰქონდეს რომელიმე მწერალზე, თუნდაც ალ. ჭავჭავაძეზე?

კუბიურის მსხვერპლი გამხდარა ი. გომართელის ბევრი სხვა დებულება, ილია ჭავჭავაძის, ალ. ყაზბეგისა და სხვ. შემოქმედებისა თუ ცალკეულ ნაწარმოებთა შეფასებანი. ტექსტოლოგი ისეთი მონდომებით იცავს ჩვენი კლასიკოსების ღირსებას, რომ ყველა გამოტოვებული (ამოღებული) ადგილის უბრალო მითითებაც კი შეუძლებელია. კიდევ მეტი — ზოგ შემთხვევაში იგი არ ერიდება ავტორის ტექსტში საკუთარი სიტყვების ჩამატებასაც. ი. გომართელის პირველ ტომში ვკითხულობთ:

„მესამოცე წლებიდან პოეზიის მეთაური გახდნენ აკაკი წერეთელი და ილ. ჭავჭავაძე. სხვა ცვლილებათა შორის, ამ პოეტებმა ერთი შესამჩნევი ცვლილება შემოატანეს: მათ შექმნეს ნამდვილი მარტივი ლიტერატურული ენა... ახალი ენის შექმნაში ყველაზე მეტი სამსახური მიუძღვით ი. ჭავჭავაძესა და ა. წერეთელს“ (გვ. 227). საიდან გაჩნდა ეს ტავტოლოგია, ერთხელ ზომიერად კრიტიკოსმა, ახალი სალიტერატურო ენა ილიამ და აკაკიმ შექმნესო, რაღა საჭირო იყო ბოლო წინადადებაში ამავე აზრის გამეორება? ჩაეხედოთ ახლა ყოველკვირულ „კვალში“. იქ ბოლო წინადადება ასე იკითხება: „ახალი ენის შექმნაში ყველაზე მეტი სამსახური მიუძღვის ა. წერეთელს“. მაშასადამე, ტავტოლოგიაში გომართელს ბრალი არა აქვს, „ი. ჭავჭავაძეს“ — ავტორის ტექსტში ჩაუმატებია ტექსტოლოგს, ალბათ, ისტორიული სიმართლის აღდგენისათვის.

კითხვა ისმის: აქვს კი ტექსტოლოგს უფლება ასე ლაღად მოეპყრას ავტორის ტექსტს, შეუღწეოს დებულებები, შეუცვალოს სიტყვები, გამოთქმები, მიმართოს სუბიექტურ კუბიურებს და ა. შ. სხვანაირად რომ ვთქვათ, დაარღვიოს მისი ნება? ჩვენი აზრით, არა. საბჭოთა ტექსტოლოგია მხარს ვერ დაუჭერს პრინციპს, რომლითაც გომართელის თხზულებათა გამომცემლებს უსარგებლიათ. მკითხველს ანტერესებს კრიტიკოსის ნამდვილ სახე, მისი ნამდვილი შეხედულებები და არა გასწორებულ-გათანამდგროვებული, მას სურს გაეცნოს ნამდვილ და არა „შეკრეპილ-გალამაზებულ“ და არსებითად „გადამუშავებულ“ გომართელს. გომართელის ლიტერატურულ-კრიტიკულ და ესთეტიკურ შეხედულებებში აისახა გარკვეული ეპოქა, გარკვეული კლასობრივ-პარტიული პოზიცია და, თუ ეს შეხედულებანი ჩვენი გემოვნებით შევასწორეთ, თანამედროვეობას „შევუფარდეთ“, მაშინ

ზომ წაიშალა ზღვარი ძველსა და ახალს შორის, ზომ ვეღარ გავადევნებთ თვალს ლიტერატურულ-ესთეტიკური იდეების განვითარებას და ვერც წარსულის მოღვაწეებს მივუჩენთ კუთვნილ აღგილს ქართული აზროვნების ისტორიაში?

ეს პრინციპული საკითხია და ჩვენ სწორედ ამ გარემოებამ აგვალბინა კალამი. ახლა ზედიზედ გამოდის ძველ ქართველ კრიტიკოსთა და მოაზროვნეთა თხზულებანი და ვაი, თუ ტექსტოლოგები ასევე ლაღად ეპყრობიან ავტორის ტექსტს? ასეთი საფრთხე კი, როგორც ჩანს, არის. სულ ცოტა ხნის წინათ დ. ჯანელიძისა და მ. დუდუჩავას რედაქციით გამოვიდა ალ. დუდუჩავას „რჩეული წერილები“. წინასიტყვაობაში ჩვენი ყურადღება მიიპყრო იმ ადგილმა, სადაც რედაქტორები შენიშნავენ: ალ. დუდუჩავას სტატიებში „გარკვევითაა არეკილი იმ დროინდელი სულისკვეთება და ცდომილებანიც. ცხადია, ეს უკანასკნელი აშკარად მოძველებულია და უდავოდ ეუცხოება ახლანდელ მკითხველს. მაგრამ წერილები ჩვენ ამ მხრივ მაინც არ გავვისწორებია, რადგან მათი ასეთი ხასიათი ეპოქის გამოხატულებაა. მაშასადამე, მათ გარკვეული ისტორიული მნიშვნელობა და გამართლება აქვთ“. პატივცემული მცენიერები საეცნებთ ჭყორად მოქცეულან, რომ „ამ მხრივ“ არ გაუღწეოთ ავტორის ტექსტი, მაგრამ საკითხავია: რატომ გამხდარან ისინი იმულებული დაესაბუთებინათ და გაემართლებინათ თავისი აბსოლუტურად სწორი პოზიცია? იმიტომ ზომ არა, რომ ანგარიშს უწევენ სხვა ტექსტოლოგ-რედაქტორთა პრაქტიკას და საერთო მდგომარეობას ქართულ ტექსტოლოგიაში?

არის სხვა პრინციპული სადავო საკითხებიც. ი. გომართელის თხზულებებში, მაგალითად, გასწორებულია ავტორის ორთოგრაფია და პუნქტუაცია, თუმცა გვხვდება პარალელური ფორმებიც (სიმ-

პატი—სიმამთია, ხელოვნური—მხატვრული, რეალური—რეალისტური და ა. შ.). რა თქმა უნდა, თუ მწერლის ორთოგრაფიას შევეცდით, პარალელური ფორმები აღარ უნდა დავტოვოთ, მაგრამ ეს უწყურადღებობის შედეგია. ჩვენ გვანტერესებს საკითხის პრინციპული მხარე: უნდა გავმართოთ თუ არა ავტორის ტექსტი თანამედროვე ორთოგრაფიის შესაბამისად? ხომ არ დაირღვევა ამით მწერლის სტილი, მისი მართლწერის, ენის თავისებურებანი, მისი ნება? ხომ არ მოუტანს ეს ზიანს ენის ისტორიას? სიტყვამ მოიტანა და მიუღებლად უნდა მივიჩნიოთ ავტორის სტილის ყოველგვარი შესწორება სიტყვების შენაცვლებას გზით, რადგან ეს ამახინჯებს აზრს, შინაარსს. რამდის მხატვრული სახის განხილვისას ი. გომართელი წერდა, მ. გურიელს სურდა დაეხატა „ქარაფშუტა, მამულის სიყვარულზე შემული კაცი“, ტექსტოლოგს კი ხაზგასმული სიტყვები შეუცვლია სიტყვებით — „ამაო ოცნებებზე“. სხვაგან ი. გომართელს ნათქვამი აქვს: „გვარბიანი იდეალია **ორშაუროანი** სიყვარულისა“. ტომში კი ეკითხულობთ: „გვარბიანი იდეალია **მსუბუქი** სიყვარულისა“ (გვ. 235). ზღაპო არ შეიძლება იყოს, რომ ორივე შემთხვევაში სტილთან ერთად შეცვლილია აზრიც.

კიდევ ერთი პრინციპული საკითხი: როგორც ცნობილია, გომართელმა დაგვიტოვა მდიდარი ლიტერატურული მემკვიდრეობა — კრიტიკულ-ბიოგრაფიული ნარკვევები, ყოველწლიური ლიტერატურული მიმოხილვანი, კრიტიკულ-ესთეტიკური სტატიები, რეცენზიები, თეატრალური შენიშვნები და სხვ. არც ის უნდა დავივიწყოთ, რომ გომართელი წერდა არა მარტო ქართულ, არამედ რუს და საზღვარგარეთელ მწერლებზე, განიხილავდა როგორც ქართული, ისე რუსული და საზღვარგარეთული ლიტერატურის ცალკეულ პრობლემებს. ბოლოს, კრიტიკოსის შემოქმედებაში ორი მკვეთრად გაყოფილი პერიოდია: რევოლუციამდელი და რევოლუციის შემდეგ-დროინდელი. და აი კითხვა ისმის: რო-

გორ დავალაგოთ ეს თხზულებანი **წიგნში** — ქრონოლოგიის, თემატიკის, ჟანრისა თუ სხვა რომელიმე ნიშნის მიხედვით. ერთი შეხედვით შეიძლება მოგვეჩვენოს, რომ ამას რაიმე მნიშვნელობა არა აქვს, მაგრამ ასე როდია. თუ თხზულებებს ქრონოლოგიურად დავალაგებთ, უფრო ადვილად გავადევნებთ თვალს ავტორის მსოფლმხედველობის, მისი ინტერესების განვითარებას; თუ თემატიკურ-ჟანრობრივ პრინციპს მოვიმარჯვებთ, დიდად გავავიდვილდება წიგნით სარგებლობა და ა. შ. სამწუხაროდ, ჩვენ გავივიტრია შეგვეცნო, რა პრინციპით არის შედგენილი გომართელის თხზულებათა ორტომეული. ქრონოლოგია დარღვეულია, პირველი ტომი მთავრდება 1925 წელს დაწერილი ნაწარმოებით, მეორე ტომი კი იწყება 1900 წელს გამოქვეყნებული თხზულებით. არ დაუცავთ არც თემატიკური ან ჟანრობრივი პრინციპი. ჩვენი აზრით, ისეთ გამოცემაში, როგორიც გომართელის ორტომეულია, თხზულებანი უნდა დალაგდეს თემატიკურ-ჟანრობრივ პრინციპით, მაგრამ ქრონოლოგიურად თითოეული რკალის წიგნით.

არც ის არის კარგი, რომ ორტომეულს არა აქვს სახელთა და საგანთა საძიებელი, შენიშვნები და, საერთოდ, მეცნიერული აპარატურა. ეს დიდად აძნელებს წიგნით სარგებლობას. გომართელის (და მსგავსი მწერლების) თხზულებათა ორტომეული თავისი ხასიათით უნდა განეკუთვნებოდეს მასობრივ-მეცნიერულ გამოცემათა ტიპს.

დასასრულ, ისიც უნდა ითქვას, რომ წიგნში უამრავი კორექტურული შეცდომაა — გარდა იმისა, რომ ერთი ლიტყვის მაგივრად დაბეჭდილია მეორე, ბევრგან გამოტოვებულია ცალკეული სიტყვები და წინადადებებიც კი. ჩვენ მხოლოდ ორიოდ მაგალითს დავასახელებთ:

დაბეჭდილია: „ყოველი პროფესიული მოძრაობა“ (ტ. I. გვ. 27), „მრავალ სხვადასხვა პირობებში“ (გვ. 127), „ნინოშვილის მოთხრობებში კი ნამდვილი გლენია, ცხოვრებიდან ამოღებული, მთელი

მისი ღირსება-ნაკლოვანებით და არა იდეური“ (გვ. 143), „მაგრამ ამის მიუხედავად თუ ყველა პესიმისტად მოგნათლეთ“... (გვ. 213), „საშუალო ნაწილს სურდა, რომ ჩვენი ცხოვრება ყოფილიყო იდეური“ (გვ. 257) და ა. შ. ხაზგასმული სიტყვების ნაცვლად უნდა იყოს: პროგრესული, პირებში, იდეალური, ამის მიხედვით, იდეალური.

გამოტოვებულია ხაზგასმული სიტყვები: „პატარა პოეტის კალამი კი დაბალნიკზე კიდევ უფრო დაბალია“ (გვ. 36), „საუკეთესო და ყველაზე ნიჭიერი წარმომადგენელის“ (გვ. 41), „აი მხოლოდ ამგვარი ტენდენცია არის პოეზიაში გასაკიცხი“ (გვ. 210), „მასში არა თუ დაცულია აზრთა წყობილება და დედანის ყოველგვარი სიტყვა, არამედ დაცულია კრილოვის პოეზიის მუსიკალური მრავალფერობაც“ (გვ. 238) „მას არ ძალუძს მსოფლიო ტიპების ხატვა“ (გვ. 240), „მათი ზეგავლენით ხელი ჩასჭიდა ჩვენს ცხოვრებას და ყოველგვარი ცვლილება მავნებლად აღიარა“ (გვ. 257), „ამიტომ ნიშნების მიხედვით მთელი ტიპის დახატვა ფრიად ძნელია“... (გვ. 271), „სხვა ყოველივე, რაც დედაზრს პირდაპირ არ შეეხება,

უყურადღებოდ რჩება“ (ტ. II. გვ. 6), „ასეთია კლდიაშვილის მიხედვით გლეხი სამადაძე“ (გვ. 18), მაშინ სულიერი სიამოვნების მოთხოვნილება ერთი და ორი ადამიანის კი არაა“... (გვ. 22), „ასეთი ერისათვის საჭირო ხდება სხვადასხვა დაწესებულება, სხვადასხვა საშუალება“... (გვ. 23) და ა. შ.

ჩვენ, რა თქმა უნდა, გომართლის თხზულებათა ორივე ტომი არ შეგვიძარება პირველწყაროსათვის, ასეთი ამოცანა მიზნად არ დავგისახავს, მაგრამ რა შეცდომებიც შევნიშნეთ, მოსალოდნელზე გაცილებით მეტია. ეს კი გვაფიქრებინებს: ხომ არ აჯობებდა ისეთი წიგნების გამოსაცემად მომზადება, რომლებიც პირველად იბეჭდება და მთელი თაობის ნიადაგსახმარი უნდა იყოს, რადგან ოცი — ოცდაათი წლის განმავლობაში აღარ დაიბეჭდება, მიგვენდო არა ცალკეული პირებისათვის, არამედ მეცნიერ-ტექსტოლოგთა კოლექტივისათვის?

ყველა ეს საკითხი ყურადღებას, დავიკრებთ განხილვას და მოგვარებას მოითხოვს. ქართული ტექსტოლოგია თანამედროვე მეცნიერების მოთხოვნილებათა ღონეზე უნდა იდგეს.

შ. ჭურბიძე.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 6/VI, 1967 წ. საბეჭდი 6, საგამომცემლო 5 თაბახი;
შეკვეთის № 4616, ემ 00635. ქაღალდის ზომა 60×90. ტირაჟი 1800.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის კომიტეტის
მთავარბოლიგრაფმრეწვის ბათუმის სტამბა № 9 (ლუქსემბურგის, 22).

633/120

3360 40 333.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„Литератури Аджара“

ОРГАН АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ ГРУЗИИ

ИНДЕКС 76118